

TÜRKİYE'DE BİR ALT KÜLTÜR FİĞÜRÜ OLARAK DJ

Yüksek Lisans Tezi

Rasim ALIBAYLI

Eskişehir 2024

TÜRKİYE'DE BİR ALT KÜLTÜR FİGÜRÜ OLARAK DJ

Rasim ALIBAYLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ERİŞ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temmuz 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Rasim ALIBAYLI'nın "Türkiye'de bir alt kültür figürü olarak DJ" başlıklı tezi 24/07/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Unvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Tez Danışmanı)	: Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ERİŞ	.....
Üye	: Prof. Dr. Mehmet IŞIK	.....
Üye	: Doç. Dr. Çağlar GENÇ	.....

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Enstitü Müdürü

ÖZET

TÜRKİYE'DE BİR ALT KÜLTÜR FİGÜRÜ OLARAK DJ

Rasim ALIBAYLI

İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temmuz 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ERİŞ

Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişle birlikte bir üst yapı kurumu olarak kültürde de farklılaşmalar yaşanmıştır. Bu farklılaşmalar insanların kültür üretim neden ve biçimini, kültür tüketim koşul ve tarzlarını da içermektedir. Endüstri toplumunda kültür de endüstriyel olarak üretilmektedir. Bu durum insanın kültür ve sanat üretme yetisini köreltirken tüketim koşullarını da belirlemektedir. Kültürün içinde değerlendirilebilecek müzik ve eğlence alanları da bu durumun dışında kalmamaktadır. Ev ve iş yeri dışında kalan üçüncü alana sıkıştırılan kültür ve onun altında eğlence ve müzik üretim/tüketimi etkin katılımcılarla gerçekleştirilen bir eylemden katılımcıların üretilmiş kültür ürünlerini satın alma yoluyla edindikleri bir ekonomik faaliyete dönüşmüştür.

Ana akım müzik kültürü karşısında; tarz, kendileştirme, kültürel meydan okuma vb. pratiklerle bir müzik alt-karşıt kültürünün yüzyıla yaklaşan bir tarihe sahip olduğu söylenebilir. Bir alt-karşıt kültür ögesi olarak DJ figürünü retrospektif bir bağlamda açıkladıktan sonra Türkiye'de DJ'lik kültürünün alt kültürel bağlamda nasıl tanımlandığının, dönüştüğünün anlaşılması sonraki kültürel dönüşümlerin öngörülmesi açısından da önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın konusu olan DJ'liğin Türkiye'deki tanımı, algılanan anlamı, toplumsal işlevi ve etkisini açıklamak amacıyla kartopu yöntemi kullanılarak belirlenen on DJ ile yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşme ve bu kişilerin sosyal medya hesaplarında paylaşımları istenilen çevrimiçi anket yoluyla elde edilen verilerin sırasıyla tematik analiz, anket verilerinin sayısallaştırılması ve SPSS programı kullanılarak yapılan analizlerin ilgili literatür açısından yorumlanması ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Alt kültür, Kültürel çalışmalar, Kültür endüstrisi, DJ.

ABSTRACT

DJ AS A SUBCULTURAL FIGURE IN TURKEY

Rasim ALIBAYLI

Department of Communication Design And Management

Anadolu University, Graduate School, July 2024

Supervisor: Assoc. Asst. Prof. Ufuk ERİŞ

Transitioning from an agricultural society to an industrial society, there has also been a differentiation in culture as a superstructure institution. These differentiations include the reasons and forms of cultural production and the conditions and styles of cultural consumption. In an industrial society, culture is also produced industrially. This situation dulls the human ability to produce culture and art while also determining the consumption conditions. Music and entertainment, which can be considered part of culture, are not exempt from this situation.

The production and consumption of culture, music, and entertainment, confined to a third space outside of home and workplace, have transformed from an activity conducted by active participants to an economic activity where participants acquire produced cultural products through purchase.

Against mainstream music culture, it can be said that a music sub-counterculture characterized by practices such as style, appropriation, and cultural challenge has a history approaching a century. Understanding how the DJ figure, as a sub-counterculture element, is defined and transformed in a subcultural context in Turkey is important for predicting subsequent cultural transformations.

The subject of this research, the definition, perceived meaning, social function, and impact of DJing in Turkey, has been explained through semi-structured online interviews with ten DJs identified using the snowball method and through online surveys shared by these individuals on their social media accounts. The data obtained were analyzed using thematic analysis, the quantification of survey data, and analysis using the SPSS program, and interpreted in light of relevant literature.

Keywords: Subculture, Cultural studies, Culture industry, DJ.

TEŞEKKÜR

Sadece bu tezin ortaya çıkması sürecindeki sonsuz emekleri için değil, aynı zamanda Eskişehir'deki öğrencilik serüvenimin başından itibaren hem hayatıma hem de akademik çalışma prensiplerime kattığı son derece önemli değerleri, gösterdiği ilgi ve yönlendirmeleri, kazandırdığı bakış açıları ve kapıldığım her umutsuzlukta bana verdiği hayat dolu motivasyonları için en başta danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ERİŞ'e namütenahi minnettarlığımı sunarım.

Ayrıca, yeri geldiğinde coğrafi olarak uzaktan, ilk fırsatını bulduğundaysa yakından, tez yazım aşamasında stres dolu anlarıma sağladığı huzur dolu dokunuşları, yoğun çalışma zamanıma sağladığı yardımları, esirgemediği deneyimleri, çaresiz hissettiğim anlarıma verdiği destekleri için sevgili Berna KAVAL'a teşekkür ederim.

Son olarak, hayata attığım ilk adımdan beri benden sevgi ve desteğini hiç esirgemeyen, bana olan inancını hiçbir zaman yitirmeyen, uzakta olmamıza rağmen desteklerini her zaman yanı başımdaymışçasına hissettiren, geldiğim noktadaki her türlü başarılarımın mihenk taşlarını oluşturan başta annem Sevinc ALİYEVA'ya, babam Hikmet ALİYEV'a olmak üzere kardeşim Resul ALIBAYLI'ya, yengem Fatima ALIBAYLI'ya ve yeğenim İnci ALIBAYLI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

10/07/2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Rasim ALIBAYLI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem	1
1.2. Amaç	8
1.3. Önem.....	9
1.4. Varsayımlar	9
1.5. Sınırlıklar	9
1.6. Tanımlar	9
2. ALANYAZIN	11
2.1. Kültür	11
2.1.1. Kültür endüstrisi.....	13
2.1.2. Kültür üretim ve tüketimi.....	14
2.1.3. Kültür endüstrisinde üçüncü alan.....	15
2.1.4. Kültür ve hegemonya	16
2.1.4.1. Hegemonya kavramı.....	17
2.2. Alt Kültür	17
2.3. Alt Kültür Olarak DJ'in Tanımı	20
2.3.1. Erken Dönemde DJ'lik kavramı	21

2.3.2. Türkiye'deki DJ'liğin Tarihçesi	22
2.3.3. Türkiye'deki DJ'liğin radarındaki ilk müzik tarzları	23
2.3.4. Çeşitli kulüpler ve 1970 – 1980 arası Türkiye'deki DJ'lerin müzik seçimleri	23
2.3.5. Değişen Teknoloji ile 1980 – 1990 arası Türkiye'de DJ'lik.....	25
2.3.6. 1990 sonrası Türkiye'deki DJ'likte elektronik müzik dönemi	26
3. YÖNTEM	28
3.1. Araştırma Modeli	28
3.2. Evren ve Örneklem	28
3.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı	28
3.4. Etik Bildirim	29
3.5. Veri Analizi.....	29
4. BULGULAR VE YORUM.....	31
4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler.....	31
4.1.1. DJ'lik kategorileri	32
4.1.2. Müzik tarzı ve DJ'lik	33
4.1.3. Keşif kaynakları	34
4.1.4. DJ'in performans alanı	35
4.1.5. Ana akım ve eleştirel akım.....	36
4.1.6. Başarılı DJ	37
4.1.7. DJ'in ekonomik koşulları	38
4.1.8. Sanat ve DJ'lik.....	41
4.2. Çevrimiçi Anket.....	42
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKÇA.....	120
EKLER	

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1. <i>Katılımcı DJ'lerin demografik özellikleri</i>	31
---	----

GRAFİKLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. Anket sorusu 1: “Cinsiyetiniz:”	43
Grafik 2. Anket sorusu 2: “Yaşınız:”	44
Grafik 3. Anket sorusu 3: “Eğitim düzeyiniz:”	44
Grafik 4. Anket sorusu 4: “Mesleğiniz:”	45
Grafik 5. Anket sorusu 5: “Gelir düzeyiniz:”	46
Grafik 6. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Caz/Funk/Soul” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	47
Grafik 7. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Pop” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	47
Grafik 8. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Rap/Hip Hop/R&B” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	48
Grafik 9. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Rock/Metal” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	48
Grafik 10. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Türkü/Türk sanat müziği” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	49
Grafik 11. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Elektronik müzik” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	49
Grafik 12. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Diğer” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	50
Grafik 13. Anket sorusu 7: “DJ’leri nasıl tanımlarsınız? (Aşağıdaki seçeneklerden en uygun olanı seçin)”	51
Grafik 14. Anket sorusu 8: “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?”.....	52
Grafik 15. Anket sorusu 9: “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?”	53
Grafik 16. Anket sorusu 10: “Türkiye’de takip ettiğiniz DJ’ler var mı?”	53
Grafik 17. Anket sorusu 11: Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz.....	54
Grafik 18. Anket sorusu 12: “Dünyada takip ettiğiniz DJ’ler var mı?”	55
Grafik 19. Anket sorusu 13: Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz. Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?	56

Grafik 20. Anket sorusu 14: “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?”	57
Grafik 21. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Dergileri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	58
Grafik 22. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Web siteleri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	58
Grafik 23. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Sohbet uygulamalarındaki grupları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	59
Grafik 24. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’lerin ve ilgili kuruluşların sosyal medya hesapları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	59
Grafik 25. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “İnternetteki kişisel blogları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	60
Grafik 26. Anket sorusu 16: “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?”	61
Grafik 27. Anket sorusu 17: “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?”	62
Grafik 28. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in fiziksel görünüşü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	63
Grafik 29. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in toplumsal duruşu” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	63
Grafik 30. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in algıladığım karakteri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	64
Grafik 31. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Çaldığı müzik türü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.	64

Grafik 32. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Üyesi olduğu müzik/DJ topluluğu” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	65
Grafik 33. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Siyasal görüşü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	65
Grafik 34. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Sanatsal kalitesi” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	66
Grafik 35. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Popüler olması” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	66
Grafik 36. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Ulaşılabilirlik (fiziksel, coğrafi)” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.....	67
Grafik 37. Anket sorusu 19: “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.”.....	68
Grafik 38. Anket sorusu 20: “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.”.....	69
Grafik 39. Anket sorusu 21: “Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.”.....	70
Grafik 40. Anket sorusu 22: “DJ’lik profesyonel meslektir.”.....	71
Grafik 41. Anket sorusu 23: “DJ olmak için sanat, müzik eğitim ve alt yapısı gerekir.”.....	72
Grafik 42. Anket sorusu 24: “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.”.....	73
Grafik 43. Anket sorusu 25: “DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.”.....	74
Grafik 44. Anket sorusu 26: “Bir DJ’in siyasi duruşu olmalıdır.”.....	75
Grafik 45. Anket sorusu 27: “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.”.....	76
Grafik 46. Anket sorusu 28: “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır.”.....	77
Grafik 47. Anket sorusu 29: “DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir.”.....	78

Grafik 48. Anket sorusu 30: “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir.”	79
Grafik 49. Anket sorusu 31: “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir.”	80
Grafik 50. “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	81
Grafik 51. “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.	82
Grafik 52. “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	82
Grafik 53. “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	83
Grafik 54. “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	84
Grafik 55. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	85
Grafik 56. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	85
Grafik 57. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.	86
Grafik 58. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.	87
Grafik 59. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	88
Grafik 60. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	88
Grafik 61. “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	89
Grafik 62. “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların eğitim düzeyine göre dağılımı.	90
Grafik 63. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.	91

Grafik 64. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	91
Grafik 65. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	92
Grafik 66. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.	93
Grafik 67. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.	93
Grafik 68. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	94
Grafik 69. “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.	95
Grafik 70. “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.	95
Grafik 71. “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	96
Grafik 72. “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	97
Grafik 73. “Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.” ifadesine verilen yanıtların “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	98
Grafik 74. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	99
Grafik 75. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	99
Grafik 76. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	100
Grafik 77. “DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.	101

Grafik 78. “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.....	102
Grafik 79. “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.....	102
Grafik 80. “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.....	103
Grafik 81. “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.....	104
Grafik 82. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.....	105
Grafik 83. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeylerine göre dağılımı.....	105
Grafik 84. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.....	106
Grafik 85. “DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.....	107
Grafik 86. DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.....	107
Grafik 87. DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeylerine göre dağılımı.....	108
Grafik 88. “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.....	109
Grafik 89. “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir” ifadesine verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.....	109
Grafik 90. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsur olabilir” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.....	110
Grafik 91. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsur olabilir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.....	111
Grafik 92. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsur olabilir” ifadesine verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.....	111

KISALTMALAR DİZİNİ

BPM:	Beat Per Minute (Dakika başına vuruş sayısı)
DJ:	Disc Jockey (Diskjokey)
MC	Master of Ceremonies (Tören Ustası)
USB:	Universal Serial Bus

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, çalışma dahilindeki varsayımlarına, sınırlılıklarına ve kullanılan tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem

Tarımsal üretim yapısından endüstriyel üretim yapısına geçiş süreci sonrası toplumsal dinamikler ve onları oluşturan değerlerin anlam ve pratiklerinde değişim söz konusu olmuştur. Tarımsal üretim sürecinde doğa ve onun şartlarına uygun davranışlar esas alınırken endüstriyel üretim yapısında ise üretim ve tüketim dinamiklerini merkezine alan faktörlere göre bir sistemden bahsedilebilir. Değişim sadece bir üretim yapısından diğerine geçiş süreci ile sınırlı kalmamış aynı zamanda endüstriyel üretim biçiminin kendisinde de çeşitli dinamiklerin oluşumuna yol açan farklılaşmalar yaşanmıştır. Alt yapı unsurlarının üst yapı dinamiklerini oluşturan temel taşları etkilemesi dolayısıyla endüstriyel üretim biçiminin değişmesiyle birlikte üst yapı kurum ve insan davranışlarında da paralel bir değişim yaşanmıştır. Böylece tarım toplumundan endüstri toplumuna geçişle birlikte bir üst yapı kurumu olarak kültürde de farklılaşmalar meydana gelmiştir. Bu farklılaşmalar insanların kültür üretim neden ve biçimini, kültür tüketim koşul ve tarzlarını da içermektedir.

Tarımsal üretim biçiminin hâkim olduğu zaman diliminde insanların bir eğlence biçimi olarak gerçekleştirdikleri şenliklerle endüstriyel üretim yapısı içerisinde yapılan festivaller ve etkinlikler kültürün üretimi ve tüketimi açısından önemli örneklerdir. Tarımsal üretim yapısı içinde örneğin Nevruz şenliği baharı karşılama ve onun gelmesi ile insanların üretimdeki yeni bereketli anlara şükran ve sevincini temsil ederken günümüzde düzenlenen örneğin Rock'n Coke festivali insanların satın alma davranışları sonrası elde ettikleri tüketim hazzını temsil etmektedir. Nevruz şenliğine katılmak isteyen biri herhangi bir standartlaşmış ücret ödemediğinde eğlencede kendi yerini alıp şenliğin keyfini çıkarırken Rock'n Coke festivaline katılıp eğlencede kendi yerini almak isteyen birinin ise satın alması gereken bir bilet, ödemesi gereken standart ücret vardır. Bu durumda bu iki etkinlik arasındaki uygulama biçimlerini farklı kılan sebepler bu etkinlikleri insanların neden yaptığı, kimin yaptığı, kime yaptığı ve nasıl yaptığı gibi sorulara verilecek yanıtlarla açıklanabilir.

Temelinde bir kutsallık olan Nevruz şenliği etkinliğe katılan ve eğlenenlerin kendilerinin yaptığı bir olayken Rock'n Coke festivalini yapanların ise bir ekonomik

sisteme katkı sağlanması öngörüsünde ve amacında olan organizasyon şirketi vb. kuruluşların yaptığı görülmektedir. Kime yaptıklarına cevap olarak sadece Nevruz şenliği örneği değil aynı zamanda üretimi ve tüketimi açısından benzerlik taşıyan köy düğünleri örneğinde de olduğu gibi kendilerine ve kendileri için yaptıkları, diğer yandan günümüz festivalleri vb. organizasyonlarda ise şirketler tarafından müşterilere, bilet satın alarak giriş yapan tüketicilere yaptıkları gösterilebilir. Katılanlar tarafından müşterek bir katkı sağlanması sonucunda yapılan şenliklere kıyasla festivaller şirketler, sponsorlar diğer deyişle ekonomik sisteme doğrudan katkıda bulunan unsurlar ve onların sattıkları biletleri satın alan tüketicilerden elde edilen gelirler vasıtasıyla yapılmaktadır. Böylelikle şenlikler örneğinde katılanların kültür üretimi ve tüketimi açısından etkin konuma sahip olduğu görülürken günümüz eğlence organizasyonlarına katılım sağlayanların başka bir ifadeyle bilet satın alarak etkinliğe giriş izni elde edenlerin aynı bağlamda edilgen bir noktada oldukları görülmektedir. Edilgen konumda olanlar bu bağlamda kültürü satın alarak onu meta haline getirir.

Nevruz şenliği ve Rock'n Coke festivalinin örnek olarak gösterildiği kültürün üretimi ve tüketimi açısından oluşan farklılık ve beraberinde ortaya çıkan iki örnek arasındaki karşıtlıklar tarihsel olarak müzik ve onun etkinlikleri doğrultusunda da farklı değildir. Günümüzde mevcut uygulama biçimleri olguların geçmişte de benzer nitelik taşıdığı başka ifadeyle hep bu şekliyle var olduğu yanılması yaşanmaktadır. Oysaki geçmişten günümüze özellikle üretim yapılarındaki değişimler neticesinde değerlere, kavramlara ve olgulara yüklenen anlamlarda da farklılaşmalar gerçekleşmiştir. Tarım toplumunda müzik üreticisi olan birinin belirli bir alanda sergilediği hünerine katılım bölgede bulunan ve haberi alan herkes tarafından gerçekleştirilirken, endüstriyel üretimin olduğu dönemde bu katılımlar bir geçiş izni niteliği taşıyan biletlerin satın alınması ile gerçekleştirilmektedir. Bir ozanın çaldığı veya söylediği etkinlik her zaman planlı olmamakla birlikte kendiliğinden gelişen bir anda da yaşanabilir. Aynı zamanda şölenni başlatan ozana dinleyenler arasından da ister enstrümanı isterse de sesiyle eşlik edip katılım sağlayanlar da olacaktır. Öte yandan biletli bir organizasyon örneğinde tüm figürlerin rolleri bellidir. Şirket etkinliği tertip eder, sanatçı ya da grup müziği icra ederek performansını sergiler, dinleyici yahut izleyici de satın alma süreci sonrasında edindiği biletle bu sürece dahil olur.

İnsanların kültür üretim neden ve biçimi, kültür tüketim koşul ve tarzlarındaki farklılaşmaları Frankfurt Okulu üyeleri düşünürler kültür endüstrisi eleştirileri ile

saptamışlardır. Adorno ve Horkheimer (2014, s. 162)'a göre kültür her şeye benzerlik bulaştırarak her alanın kendi içinde söz birliğinin olduğu sistemler meydana getirmiştir. Kültür endüstrisi ürünlerinin belirli sınıflara ayrılması onların farklılıklarını yansıtmaktan ziyade tüketicilerin sınıflandırılması işlevine katkıda bulunmaktadır. Herkese öngörülen bir şeylerin sunulmasıyla ayrımlar zihinlerde yer edinir, yaygınlaşır ve bu şekilde tüketiciler bu işlemlerden kaçamaz hale gelir. İnsanlar çok zor durumda ve perişan halde olsalar bile kültür endüstrisi ürünlerini olağan ve canlı biçimde tüketmektedirler. Bu ürünlerin tüketimi ister çalışma saatleri içinde olsun isterse de insanların iş dışında dinlenmek için ayırdıkları zaman dilimlerinde olsun büyük ekonomi çarkının dönmesine katkıda bulunur.

Kültür endüstrisi tarafından karlılık ve verimlilik amacıyla üretilen bir metaya dönüşüm sürecinde insanlar da etkin kültür üreticileri olmaktan çıkıp bunun yerine edilgen bir konuma geçiş yapmıştır. Bu tarzdaki üretilmiş ürünlerin oluşturduğu kültürel yapıya da ana akım denir. Kültür endüstrinde tekelin oluşturduğu ürünlerin üretim ve tüketiminde belirlenmiş standart biçimlere insanlar süreci sorgulasa dahi bu duruma boyun eğmeye devam etmiştir. Endüstriyel toplumda diğer noktalar gibi kültür de pazar koşulları altında üretilir. Bu durumla birlikte insanın en doğal meziyetlerinden biri olan kültür ve sanat üretim yetisinin tüketim koşulları belirlemektedir. Kültürün dahilinde değerlendirilebilecek eğlence ve müzik alanları da bu sürecin dışında kalmaz.

İş saatleri dahilinde bahsi geçen eğlence kültür üretim ve tüketim sürecinin nazaran daha zor olması durumunda kültür endüstrisi ürünlerinin tüketim alanı için ev ve iş yeri haricinde kalan üçüncü alan ve işlik dışı zaman önemli noktadadır. Oldenburg (1999, s. 45)'a göre üçüncü alan sadece hayatın vazife ve sorunlarından kaçış yahut bir mola sunması rolüyle sınırlı değildir. Bir üçüncü alanı sıkça ve düzenli biçimde ziyaret eden insanlar için hayatın sıkıcı süreçlerinden kurtulmak ya da rekabetten kaynaklı yorgunluktan uzaklaşıp nefes almaktan daha fazlası vardır. Gündelik yaşam ve onun ortamlarından farklı olması üçüncü alanının mevcudiyet nedenidir. Bireyin sosyal ilişkiler kurması açısından son derece önemli olan tarafsız zemin, kentlerin vaat ettiği zengin ve çeşitli ilişkileri sunabilmektedir. Bu açıdan tarafsız zeminler insanların rahatça gelebildikleri ve kimsenin ev sahipliği yapma gereksiniminin olmadığı aynı zamanda evindeymişçesine rahat hissedebildiği yerlerdir.

Birbirinden farklı sosyal statü ve gruplara ait insanların birbiriyle sosyal ilişki kurabildiği, bulunduğu üçüncü alanlar eşitlikçi bir role sahiptir. Zira kamusal alanda

birbirine zıt denebilecek farklı bireylerin bu mekanlarda buluşması üçüncü alanın demokratikliğinden kaynaklıdır. Üçüncü alanın dışında konumları gereği saygı ve ilgi odağı olanlar, bu alanlara giriş yaptığı zaman dışarıdaki statüsü daha az önem taşımaktadır. Bu mekanlarda buluşanlar sadece kendileri oldukları için kabul görür ve ekonomik ya da diğer dinamiklere tabi olmayan koşullarda kabul edilirler. Temel etkinliği sohbet etmek olan üçüncü alanlar insanın bireyselliğinin sergilenmesi ve takdir görmesi ile tarafsız zeminde var olur ve misafirlerini sosyal eşitlik konumuna getirir. Kültür endüstrisi ürünlerinin oluşturduğu ana akım kültür bu üçüncü alanlarda tüketilmektedir.

Güç tekeli elinde bulunduran grup yahut sınıf tarafından kültür üretim ve tüketim biçim ve koşullarını belirlenirken tekelin dışındaki gruplarla ilişkisi ikna unsurları içinde sağlanmaktadır. Gramsci (2011)'e göre hegemonya mücadelesi içinde siyaset bir savaş uzantısı olarak değerlendirilir. Askeri mücadeleye nazaran daha karmaşık dinamikleri barındıran siyasi mücadelede kültürel faaliyetleri egemen grubun ikna unsurları dahilinde kullanılmıştır. Savaş stratejilerini yeraltı savaşı, manevra savaşı ve mevzii savaşı olarak ele alan Gramsci tarafından güç tekelinin hegemonya mücadelesinde ikna unsuru olarak kullandığı kültürel faaliyetleri mevzii savaşı içerisinde değerlendirmiştir. Mevzii savaşı olarak değerlendirilen kültür üretim ve tüketimi koşullarının belirlenmesi ve uygulanması bir ideolojik mücadele doğrultusunda yapılmaktadır. Bu noktada mevzi savaşı mücadelesiyle hegemonik sistemin inşasında insanların rıza ögeleri önem kazanmaktadır (Gürel ve Okur, 2022, s. 458).

İktidar kendi gücünün, otoritesinin ve toplumu yönetmenin biçimlerine ilişkin ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunların idare şekli olarak meşruiyet sağlaması gerekmektedir. Güç tekeli elinde bulunduran iktidar ister baskı isterse de ikna unsurlarını kullanarak topluma tek zeminde yapılması gerekenleri aktarır. Bu meşruiyet kazanma sürecinde iktidar baskı unsurlarının yeterli ya da gerekli olmadığı durumlar için ikna faktörlerini devreye sokarak yaşam biçimi, kültür üretim ve tüketimi açısından insanların rıza göstermesini sağlamaktadır.

Totaliter rejimin hâkim olduğu yönetimlerin baskı ve şiddeti benimsettiği toplumlarda bu süreç pek karmaşık değildir. İnsanların egemen kültür ve ideolojinin oluşturduğu yaşam ve uygulama biçimlerine karşı gelmesine rağmen iktidar kendi hegemonyasını kurmaya ve genişletmeye devam etmektedir (Chomsky, 2008. s.7).

Herman ve Chomsky (2002, s. 72)'e göre bilgi sağlamak, eğlendirmek gibi işlevleri olan kitle medyası iletileri ve göstergeleri sistemli şekilde insanlara aktarmaktadır. Bu

işlevler aracılığıyla değerlerin, inançların ve davranış biçim kodlarının toplumun tamamına iletir. Maddi rahatlığın spesifik grup ya da sınıfın elinde bulunduğu ortamda bahsi geçen rolü uygulamak sistematik propaganda yardımıyla gerçekleşmektedir. Böylece kültür iktidar için var olan düzene insanların rızasını üretmek için hâkim sınıf veya grubun görüşlerini benimseten ideolojinin aktarım aracı haline gelmiştir.

İktidarın baskı ve rıza üretim uygulamalarına karşı toplumdaki muhalif potansiyelin dinamiklerini İngiliz Kültürel Çalışmaları düşünürleri tarafından Gramsci'ci bakış açısıyla ideolojiyi merkezi konuma alarak sunulan eleştiriler ile saptamışlardır. Stuart Hall “eklemlenme” ifadesini Gramsci'nin hegemonya kavramını temel alarak ideoloji bağlamındaki mücadele durumları için kullanmıştır. İdeolojiler soyutlanmış kavramlardan ibaret olmamakla birlikte çeşitli unsurların farklı anlam haritalarına eklenmesinden oluşmaktadır. Önerme olarak ideoloji bireyler tarafından öne sürülen fakat birey bilincinin yahut bir niyetin çıktısı olmayıp tam tersi niyetin içinde meydana gelmektedir. İdeolojilerin çalışma mekanizması hem bireysel hem de müşterek özneleri oluşturarak gerçekleşmektedir (Dağtaş, 1999, s. 335-357).

İktidar açısından bakıldığında kendi kültürünü ve kültür üretim ve tüketimi biçimlerini edilgen kitleye aktarımı sürecinde insanların bu iletileri doğrudan ve olduğu gibi aldıkları ve benimsedikleri varsayımı söz konudur. Hall (1980, s. 129)'a göre egemen kültürün bu aktarımını tamamen olduğu şekliyle almayan, benimsemeyen insanlar ve gruplar vardır. Bu şekilde onlar da kendi kültürel hegemonyasını tesis etmek ister. Bu sürecin tanımlanması için kodlama ve kod çözümü (encoding/decoding) ifadesi kullanılmıştır. Kültürel çalışmalar alanında yapılacak değerlendirme ve analiz için merkezi yaklaşım yapısalılık ve semiyotik üzerinden yapılmıştır. Böylece medya tarafından mesajların nasıl üretildiği sorusuyla insanlar hangi iletileri olağan gördüğü konusunda sorgulamaya ve içinde bulunulan kültürel yapının etkin üreticileri olmaya davet edilmiştir.

Hall ve İngiliz Kültürel Çalışmaları temel zeminde medyayı bir yaklaşım olarak onun dayandığı sosyal yapı ve kitle iletişim araçlarının arasında kurulan ilişki üzerinden değerlendirmektedir. İletilerin üretimi konusunda toplumsal, ekonomik ve kültürel aygıt olan medya bu noktada güçlü aktarıcı rolünü oynar. Bu bağlamda üretim deneyimleri konusunda kullanılan bilgiler, ideolojiler ve kültürel tanımlar ve varsayımlar iletiyi biçimlendirir.

Böylelikle kendi kültürel hegemonyasını kurmaya çalışan ve kültür üretimi konusunda edilgen konumdan sıyrılıp etkin konuma geçmek isteyen insanlar kendileştirme, kültürel meydan okuma yöntemleri ile karşı hegemonya oluşturur.

Ana akım kültür karşısında bu yöntemlerle güç tekelinin dayattığı kültür üretim ve tüketim biçim ve koşullarına bir reddiye şekli olarak alt-karşıt kültürle mücadele gerçekleşmiştir. Alt kültürlerde edilgen konumdan tekrar etkin noktaya geçiş yapmayı başaran belirli gruplardan bahsedilebilir. Hebdige (2004, s. 10)'e göre başkaldırının konumu ve anlamındaki değişim bir itiraz olarak "tarz" fikri ele alındığında kural ihlalden sanata dönüşmüştür. Suçun sanata dönüşmesi sürecinde punk gibi alt kültür gruplarının ritüelleri, yaşam tarzı, stili gibi kavramlar egemen kültürün hegemonyasına alternatif hegemonya mücadelesi veren alt kültür üretim ve tüketimi çerçevesinde önemli örnek teşkil etmektedir.

Müzik alanında kaset teknolojisi punk alt kültürünün yukarıdan aşağıya nitelendirilen popülerite sistemine (Hit Paradise) karşı aşağıdan yukarıya (Grassroots) bir uygulamayla egemen kültürle verilen mücadelenin başlıca örneklerindedir. Güç tekelinin egemen kültür oluşturma sürecinin bir parçası olarak değerlendirilebilecek "Hit Paradise" işleyişi müzik alanında hangi şarkıların ve eserlerin popülerleşmesine ve insanların gündelik yaşam biçimlerindeki alışkanlıklarına eklenmesi konusunda fayda sağlamıştır.

Benzer işleyişe bir diğer önemli örnek de büyük sermayenin elinde bulundurduğu ana akım basılı medya karşısında fotokopi makinelerinde çoğaltılıp dağıtılan fanzinler gösterilebilir. Örneğin ana akım dergilerde yazılan, çizilen içerikler egemen kültürün istediği ve planladığı doğrultuda gerçekleşirken fanzinlerde ise alt kültür ve gruplarında yaşanan, dönüşen gelişmelere dair bilgiler yer almaktadır. Bu şekilde kültürün üretimi ve tüketimi hem iktidar hem de muhalif alanlarda bir mücadele cephesine dönüşmüştür.

Bu bilgiler ışığında kültürel üretim ve tüketim anlamında Ortodoks bir kültür endüstrisinin çözümlenmesinin karşısına alt kültür ve karşıt kültür bağlamında karşı hegemonya oluşturma potansiyeli taşıyan kültürel pratikler önem kazanmakta ve araştırılmaya değer olgular haline gelmektedirler. Bu durumda DJ kültürü de istisna değildir.

Tarihsel olarak üretim yapısındaki farklılaşma neticesinde müzik de kültür endüstrisi ürünü haline gelmiştir. Tarımsal üretim yapısı içindeki paylaşma, müşterek pratiklerle müzikteki üretim ve tüketim uygulamaları endüstriyel üretim yapısına geçişle

birlikte diğer alanlardaki değişimlere paralel olarak kendi payını almıştır. Endüstriyel üretim yapısı içerisinde müzik alanındaki üretim ve tüketim belirli bir sistem ve işleyiş üzerinden dinleyiciye ulaşmaktadır. Bu süreç için sanatçı tarafından hazırlanan eser plak şirketi vb. organizasyonlar vasıtasıyla nihai bir çıktıya dönüştürülüp yine yapı içindeki dağıtım kanallarıyla dinleyici ile buluşturulmaktadır.

Attali (2009)'e göre temsil ve tekrara dayalı ağlar üzerinden müzik endüstrisindeki bu yapı gerçekleştirilmektedir. Çeşitli sosyal ve ekonomik ilişkilerin kurucusu haline gelen bu ağlar aynı zamanda müzik endüstrisindeki temel üretim biçimini oluşturur. Böylelikle sanatçının yapım şirketi, yapımcı, menajer ya da organizasyonel noktada bulunan diğer aktörlerle olan ilişki biçimi ve bu aşamadaki eylemleri geçmişten gelen patronaj ilişkilerinin yerine geçmiştir. Müzik endüstrisindeki tekrara dayalı ekonomi yapısı kayıtlı müzik eserlerinin radyolarda dinleyicilerle buluşması üzerinden sağlanmıştır.

Ana akım içerisinde müziğin belirli sıralama, popülerite kazanması “Hit Paradise” işleyişi üzerinden gerçekleştirilerek güç tekelinin kültürel hegemonyasına katkı sağlayan kültür endüstrisi ürünü olarak insanlara aktarımı yapılmıştır. Bu süreç ev ve iş yeri dışında kalan üçüncü alanda ve işlik dışı zaman içerisinde gerçekleştirilerek kültür ve onun altında müzik üretim ve tüketimi açısından insanların etkin katılım rolünden edilgen bir konuma geçişinden bahsetmek yanlış olmaz.

Tıpkı şenlik ve festival örneğindeki kültür üretim ve tüketimi bağlamında yaşanan farklılaşmalara, aynı bağlamda eğlence ve müzik kültürü üretim ve tüketimi konusundaki değişimler paralellik izlemiş ve ana akım yapısı üzerinden egemen kültüre alt kültür pratikleriyle karşı hegemonya oluşturma mücadelesi verilmiştir.

Geçmişten günümüze DJ'lik hem eğlence sektörü sermayesi hem de medya tarafından ilgi odağı haline gelmiştir. Emeğin karşılığı anlamında çeşitli ekonomik koşulların olduğu bu alanda belli bir popülerlik seviyesine ulaşan DJ'lere çok yüksek ücretler ödenirken, öte yandan yeterince popüler olmayan DJ'lere ise çok daha düşük ücretler ödendiği görülmektedir. Belirli standart yapının olmadığı bu ekonomik koşullarının yanında DJ'lerin sosyal medya hesaplarındaki takipçi sayıları da önemli unsurlar arasındadır.

Türkiye'deki DJ ve DJ'likle ilgili konularda daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu aşamada DJ ve DJ'lik ile ilgili yapılmış çalışmaların çok kısıtlı sayıda olduğu görülmüştür.

Demren (2009) yapmış olduğu yüksek lisans tezinde Türkiye'deki DJ'lerin kulüp kültürü içerisinde ve müzik tarzı olarak elektronik müzik bağlamında katkılarını ve hangi düzeyde rol oynadıklarını antropolojik açıdan incelemiştir.

Dolanbay (2023) İstanbul'da bulunan ve performans sergileyen DJ'lerle yaptığı görüşmeler sonrasında kulüp kültürü ve yaratıcı endüstri bağlamında DJ'lerin çalıştığı ortam koşullarını incelemiştir.

Karşıcı (2008) İzmir'deki kulüp kültürünü elektronik müzik, kulüp etkinlikleri ve DJ kavramları çerçevesinde yapılan görüşmelerle incelemiş ve genel bakış sunmuştur.

Yapılmış olan bu çalışmalara bakıldığında spesifik şehir anlamında İstanbul ve İzmir kentlerinde bulunan, müzik tarzı açısından elektronik müzik tercih eden DJ'lere kulüp kültürü açısından odaklanılmış fakat DJ'liğin bir alt kültür ögesi olarak ele alınmadığı görülmüştür.

Bu çalışma ile bir alt kültür ögesi olarak DJ figürünün retrospektif ve tarihsel bağlamda açıklamasının yapılması ile herhangi bir şehir kısıtlaması olmaksızın Türkiye'de DJ ve DJ'lik kültürünün nasıl tanımlandığı, nasıl bir dönüşüm izlediği gibi sorulara yanıt aranmıştır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı 1960'lı yıllardan günümüze kadar uzanan süreçte DJ'liğin Türkiye'deki tanımına, algılanan anlamına, toplumsal işlevi ve etkisine eleştirel teori açısından ışık tutmaktır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorular bu araştırmanın temel amacına katkıda bulunacak ana hatlarına örnek teşkil etmektedir.

- Kültür üreticisi olan alt kültür üyeleri ve kültür tüketicisi olan katılımcılar DJ'i nasıl tanımlamaktadırlar?

- Uluslararası boyutta DJ'liğin gelişimi nasıl yol izlemiştir?

- Türkiye'deki DJ'lik nasıl başlamış ve mevcut durumu nedir?

- Türkiye'deki farklı jenerasyondaki DJ'ler DJ'liği nasıl değerlendirmektedirler?

- Görüşmelere katılan DJ'ler ve ankete katılan takipçiler, DJ'i bir sanatçı olarak mı görmektedirler?

- Katılımcı DJ'ler ve ankete katılım sağlayan takipçilere göre DJ'i başarılı ve başarısız kılan özellikler nelerdir?

- Retrospektif anlamda, görüşmelere katılan DJ'lere göre son 15 yılda DJ'lik genel olarak ne tür etkinliklerde ve ortamlarda performe edilmektedir?

- Katılımcı DJ'ler, müzik keşifleri için hangi platformları kullanmaktadırlar?
- Kültür üreticisi olan katılımcı DJ'ler, DJ'liğin ekonomik boyutunu nasıl değerlendirmektedirler?
- DJ'ler ve takipçileri DJ'liğin bir karşıt kültür olarak muhalif potansiyelini nasıl değerlendirmektedirler?

1.3. Önem

Ana akım müzik kültürü karşısında tarz, kendileştirme, kültürel meydan okuma vb. pratiklerle bir müzik alt-karşıt kültürünün dünyada yüzyıla yaklaşan bir tarihe sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu yapı içerisinde DJ figürü önemli bir yer tutmaktadır. Bir alt-karşıt kültür ögesi olarak DJ figürünü retrospektif ve tarihsel bir bağlamda açıkladıktan sonra Türkiye'de DJ'in ve DJ'lik kültürünün alt kültürel bağlamda nasıl tanımlandığının, dönüştüğünün anlaşılması sonraki kültürel dönüşümlerin anlaşılması açısından da önem taşımaktadır. Böylece bu çalışmanın Türkiye'de; kültürel çalışmalar, alt kültür, DJ'liğe eleştirel teori açısından yaklaşım literatürlerine katkı sağlaması öngörülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Görüşme gerçekleştirilen kişiler alt kültür içerisinde tanınan, bilinen, tavsiye edilen ve kendilerini DJ olarak tanımlayan kişilerdir.

DJ, selektör, radyo DJ'liği, kulüp DJ'liği, sergi DJ'liği, bar DJ'liği gibi tanımlamaların tümü DJ alt kültürü bağlamında değerlendirilmiştir.

1.5. Sınırlıklar

- Bu araştırma alt kültür figürü olarak DJ'liği kültürel boyutu ile incelemekte ve teknik boyutunu doğrudan ele almamaktadır.

- Araştırmaya katılan DJ'ler, Türkiye'de sahne almış ve Türk vatandaşlığı olanlarla sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Diskokey: Radyo ve diskoteklerde müzik yayınlarını plak veya ses bantları aracılığıyla yöneten kimse anlamında tanımlanır (<http-1>).

Elektronik müzik: Elektronik ortamlarda, elektronik enstrümanlarla icra sonrası üretilmiş sesler aracılığıyla ortaya konan müzik türüdür (Mimaroglu, 1995, s. 157).

Geçiş: Bir DJ'in iki ya da daha fazla ses elementlerinin icra sırasında armoni, nota, dakika başına vuruş sayısı gibi unsurların gözetilerek bütünsel müzik performansı sunması sürecinde kullandığı tekniğe denir (http-2).

Radyo DJ'i: Radyo programlarında genel yayın formatında belirlenmiş ya da özel seğkilerle yapılan DJ'lik kategorisidir (http-3).

Kulüp DJ'i: Performans alanı olarak yüksek kapasiteye sahip dans ve eğlence mekanlarda çalan DJ'ler için kullanılan DJ'lik kategoridir (http-3).

Selektör: Kulüp DJ'liği açısından yaygın bir performans niteliği taşıyan miks ve geçiş tekniğinin ön planda olmadığı icracı grubu temsilcisini tanımlamaktadır.

Bar DJ'i: Mekân anlamında barların benimsenen konseptine uygun olarak dans ya da ambiyansa eşlik edecek müziklerin sunumunu gerçekleştiren DJ'ler için kullanılan tanımdır.

Müzik Prodktr: Enstrüman ya da bilgisayar programları aracılığıyla ses kendi üretimlerini yapan kişiler için kullanılmaktadır (http-4).

Prodüktör DJ: Kendi retimi olan müzik çıktılarını DJ performansı sırasında kayıtlı ya da canlı şekilde çalan kişiler için kullanılmaktadır.

2. ALANYAZIN

Ele alınan olguyu anlamlı biçimde aktarılması için seçmeci kuramsal çerçevenin çizimine yardımcı olacak başat ve alt konulara değinilmiş ve müzik alt kültür figürü olarak DJ'lik üzerine yapılan çalışmalara bu bölümde yer verilmiştir.

DJ'lik bir eğlence ve müzik alt kültür figürü olarak ele alınacak olgudur. Bu açıdan çalışmaya konu olan olgu kültür ve alt kültür kavramlarının tanımlandığı kuramsal çerçeve içinde ele alınmıştır. Devamında kültür ve alt kültür üretim ve tüketim neden ve koşullarını anlamak adına toplumsal yapının değişimi doğrultusunda farklılaşan üretim ve tüketim biçimlerini etkileyen kültür endüstrisi kavramının ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda egemen kültür ve onun hegemonya mücadelesi ve alt kültür gruplarının karşı hegemonya mücadelesi ve muhalif potansiyeli vurgulanmıştır. Ardından DJ'in anlamı, müzik endüstrisi içindeki rolüne dair kısa tarihçesine yer verilmiş, son olarak da Türkiye'de bu minvaldeki karşılıklarına ışık tutulmuştur.

2.1. Kültür

Hem akademik hem de gündelik kullanım alanlarında bazen özenle bazen de rastgele kullanılan "kültür" sözcüğünün tanımı ve anlam yolculuğunu en iyi şekilde izah etme çabası birçok düşünür için çalışma konusu olmuştur.

Williams (2005, s. 105)'a göre kültür kelime kökeni bakımından Latince "ikamet etmek, yetiştirmek, korumak, ibadetle onurlandırmak" manaları taşıyan colere sözcüğünden ortaya çıkmıştır. Bu anlamlardan bazıları ayrışarak "ikamet" manası "colonus" vasıtasıyla "colony" ye dönüşmüş "ibadetle onurlandırmak" ise "cultus" üzerinden "cult"a evrilmiştir. Cultura ise cultura animi'yi içine alarak yetiştirme, bakma manaları taşımaya başlamış ve aynı zamanda orta çağda ikincil onur ve tapma anlamları da taşımıştır. Ekin ve hayvanların bakımı anlamında kullanılan kültür ilk kullanım alanlarının hepsinde bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. 16. Yüzyıldan itibaren de bu sefer insan gelişimini de kapsayacak şekilde süreç anlamında kullanımı gerçekleşmiştir. Çiftçilikle özdeşleşmiş anlamın yanında duran bu genişletilmiş anlam 18. Yüzyılın sonları ve 19. Yüzyılın başlarına kadar devam etmiştir.

Williams, örnek kullanımlar olarak More, Bacon, Hobbes ve Johnson'dan sırasıyla bu şekilde sunmuştur:

"to the culture and profit of their minds", "the culture and manurance of minds", "a culture of their minds", "she neglected the culture of understanding". Bu noktada iki esas değişimden bahsetmiştir.

1. Doğrudan insan faktörünü kapsayan eğretilmeye belli düzeyde alışma.
2. Kelimenin soyut anlamda taşıyacağı genel durumu içine alacak şekilde özel süreçlerin genişletilmesi.

Kültür kelimesinin bağımsız isim olarak kullanımı yukarıdaki ikinci gelişmeden sonra başlamıştır. Kültür soyut bir sürecin tanımı için 18. Yüzyılın sonlarına kadar önemli derecede kullanıma sahip değildi ve 19. Yüzyılın ortalarından başlayarak bu şekilde bir tanımlama içinde bulunmuştur.

Zaman zaman bağımsız kelime anlamında kullanımlarına rastlanılsa da yine de bu tarihlerde uygarlık sözcüğü ile fazlasıyla karmaşık bir denklem içinde kullanımı da görülmüştür. Fransızcadaki "cultur"dan esinlenerek Almancadaki "kultur" sözcüğüne doğru evrilen süreçte temelde yine uygarlık anlamına denk gelse de birinci olarak "uygarlaşmış" ve "kültürlü" olmaya ilişkin genel soyut bir süreç için seçilmiş ve ikinci olarak insanın seküler gelişim süreci tanımı yapılmıştır. Bu da Aydınlanma tarihçilerinin uygarlığı anlatma metodu içinde kullanılmıştır (Williams, 2005, s. 107-108).

Hall ve Jefferson (2006)'a göre kültür kelime olarak sosyal grupların belirli yaşam şekilleri geliştirmesi ve toplumsal, maddi yaşam tecrübeleri için kullanılan ifade biçiminin düzeyinin ifade edilmesidir. Kültür, bu grupların toplumsal ve maddi varoluşlarının temel özelliklerini nasıl kullanıldığının yolu ve formudur. Bu noktada kültür grup yaşamı açısından anlamlı biçimde gerçekleştirilen bir uygulama olmakla birlikte grup yaşamının yine anlamlı düzeyde nesneleştirmektedir.

Kültür anlam bakımından keskin hatlarının çizilmeye başlandığı sanatsal etkinlikler çerçevesinde bir sonraki aşamada değerlendirilmiştir. Bu noktada kültür doğrudan ya da dolaylı biçimde sosyal etkinliklerin oluşturduğu toplumsal düzenin çıktısı olarak görülmüştür. Öte yandan kültürel etkinlikler toplumsal düzenin sıradan ve sade çıktısı değil aksine bahsi geçen düzenin oluşmasında rol oynayan temel unsurlardır. (Williams, 2005)

Diğer yandan Herder tek bir kültürden değil daha çeşitli desende kültürlerden bahsedilmesi gerektiğini, farklı ulusların ve dönemlerin kendine has kültürlerinin olduğunu savunmuştur. Aynı zamanda aynı ulus ve toplumlarda bulunan farklı sosyal ve ekonomik grupların da kendilerine özgü kültürleri vardır. (Williams, 2005, s. 108)

Williams kültürün anlam ve kullanım alanlarını incelerken bu kelimenin antropolojik kullanımına da dikkat çekmiştir. Bu noktada kelimenin geldiği ve karmaşık olarak nitelenen anlam yolculuğundaki bu rotayı şu şekilde ifade etmiştir.

“Antropolojik kullanım Alman, İskandinav ve Slav dil gruplarında yaygındır, fakat belirgin biçimde sanat ve bilgi anlamlarına, İtalyanca ve Fransızca ‘da genel bir insan gelişimi sürecine bağlıdır. Tek bir dilin içinde olduğu kadar diller arasında da anlam ve gönderim yelpazesi ve karmaşıklığı hem entelektüel konum farklılığı hem de kimi bulanıklık ya da çakışmaları gösterir. Hangi türden olursa olsun bu değişkenlikler, bu karmaşık sözcüğün imlediği etkinlikler, ilişkiler ve süreçlere ilişkin alternatif bakışlar içeriyorlar hiç kuşkusuz. Yani karmaşıklık, sonuçta sözcükte değil kullanım değişkenliklerinin gösterdiği sorunlardadır.” (Williams, 2005, s. 111)

2.1.1. Kültür endüstrisi

Tarım toplumundan endüstriyel topluma geçişle insanların yaşam tarzları üretim biçimlerine göre değişmiştir. Bu olguya paralel olarak üretim biçimindeki değişim de üst yapı kurum ve insan davranışlarındaki farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bir üst yapı kurumu olarak kültürde de yaşanan benzer farklılaşmalar insanların kültür üretim neden ve tarzını, kültür tüketim koşul ve tarzlarını içermektedir.

Frankfurt Okulu üyeleri bu durumu “kültür endüstrisi” ifadesiyle eleştirel yaklaşımla tanımlamışlardır. Endüstriyel toplumda kültür her şeye aynılık bulaştırmıştır. Radyo, dergi vb. gibi üst yapı kurum olarak kültür taşıyıcı ve taşıyıcıları belirli zeminde sistem oluşturur. Söz birliği her alanın kendi içinde ve hepsinin bulunduğu noktalarda görülmektedir. Siyasal alanın ifadeleri de aynı benzerlik içinde olup bu aynılık çarkının işleminde rolünü oynamıştır. Birey de sistematik şehir planlaması ürünü olan küçük evlerde, dairelerde yaşamını sürdürür. Bu konutların sakinleri iş ve eğlence için şehir merkezlerine çağrılırken ikamet ettikleri alanlar da muntazam biçimde billurlaşmaktadır.

Böylece makrokozmos ile mikrokozmosun bariz uyumu bireylere kendi kültürlerinin bir modelini ve özel ile genelin aynılığını sunmaktadır. Kitle kültürünün özdeş olma durumu ve bu kültür yapısı tekel koşullarında ve tekelin ürettiği kavramlarla belirir. Kontrol mekanizmasını elinde tutanlar bu durumun varlığını saklı tutmak için bir sebep görmez hatta durumun açıkça beyanı ile arsızlaşıp gücüne güç katar. Endüstri toplumunda sinema ve radyo gibi alanlar kendilerinin sanatsal bir kimlikle ifade etmek zorunda hissetmez. Bilerek ürettikleri şeylerin meşruiyeti için ideolojiyi kullanarak

sıradan bir şey olmanın dışına çıkmadıklarını beyan ederler. Kendilerini sadece birer endüstri ve çıktılarını da endüstri ürünü olarak adlandırmaktadırlar (Adorno ve Horkheimer, 2014).

2.1.2. Kültür üretim ve tüketimi

Kültür endüstrisi eleştirisi kapsamında endüstri toplumunda kültür de endüstriyel olarak pazar koşulları altında üretilir. Bu durum insanın kültür ve sanat üretme gibi son derece doğal becerilerini köreltirken tüketim koşullarını da belirlemektedir. Kültür içinde değerlendirilen eğlence ve müzik alanlarında da bu duruma paralel farklılaşmalar söz konusu olmuştur (Çankaya, 2022, s. 9-31).

Kültür üretim neden ve biçimi, kültür tüketim koşul ve tarzlarındaki değişime ışık tutmak adına kadim bir şenlik örneği olarak Nevruz ve günümüz festival örneği olarak da Rock'n Coke gibi etkinliklerden bahsedilebilir. Bu iki etkinlik örneği ele alındığında “Neden yapıyorlar?”, “Kim yapıyor”, “Kime yapıyorlar”, “Nasıl yapıyorlar?”, “Üreten ve tüketen kimdir?” gibi sorulara verilecek yanıtlarla kültürün üretimi ve tüketimi açısından başlıca farklılıklar ortaya konulabilir.

İnsanlık tarihinin en eski eğlence etkinliklerinden biri olan Nevruz şenliğinde insanlar kutsal bir anlatı ile baharın gelişini kutlar ve bu sevinçlerini şenlik içindeki eğlence ve müzik unsurları ile gerçekleştirirler. Şenliğin yapılmasında yani başka deyişle onun teşkil edilmesinde başlıca rolü insanların kendileri oynamışlardır. Aynı zamanda gerçekleştirilen şenlik yine insanlar için yapılmıştır. Şenlik, müşterek ve herkesin katılımı ile spesifik görevlerin olmadığı yapı içinde gerçekleştirilmektedir. Nevruz şenliğinin diğer kadim şenliklerde de olduğu gibi üreteni ve tüketeni insanlardır. Bu doğrultuda şenlik örneği açısından insanlar kültürün üretimi ve tüketimi sürecinde etkin rol oynar.

2000’li yıllarda Türkiye’de eğlence sektörüne damgasını vuran etkinliklerden biri de Rock’n Coke festivalidir. Çeşitli yerli ve yabancı sanatçı ya da grupların yer aldığı, temelinde canlı müzik konserlerinin bulunduğu bu festival, şenlik örneğinin aksine bir kutlama anlatisından uzak olmakla birlikte ekonomik sisteme katkı amacıyla yapılmıştır. Günümüz festivallerinin yapılmasındaki başka ifadeyle organize edilmesindeki en büyük roller insanlardan ziyade organizasyon şirketleri ve sponsor kurum ya da markalardadır. Bu tarzdaki festivallerin hedef kitlesinde etkinlik biletlerini satın alan müşteriler bulunmaktadır. Belirli ekonomik koşullar ve bu koşullara katkıda bulunan unsurlar gözetilerek bir karlılık ve verimlilik amacı doğrultusunda tarafların belirlenmesi ve her

noktada görev dağılımının yapılması ile bu festivaller yapılmaktadır. Böylece festival örneği açısından kültürün üretiminde sermaye gücüne sahip kurum, şirket ya da oluşum başat rol oynarken kültürün tüketimi açısından etkinliğe “geçiş izni” niteliği taşıyan biletleri satın alan müşteriler rol oynamaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda şenliklere katılan insanlar kültürün üretimi ve tüketimi sürecinde etkin bir konuma sahipken, günümüz festivalleri gibi ana ekseninde eğlence ve müziğin olduğu etkinliklere bilet satın alarak festivali yapan organizasyon yapısının belirlediği noktada bulunan müşteriler ise edilgen bir konuma sahip oldukları görülmektedir. Bu şekilde insanlar kültürü satın alarak onu meta haline getirir (Akca ve Uçak, 2020).

2.1.3. Kültür endüstrisinde üçüncü alan

Kültür endüstrisi tarafından verimlilik ve karlılık amacıyla üretilen ve bir metaya dönüşüm süreciyle oluşan ürünlerin oluşturduğu kültürel yapıya ana akım denmektedir. İnsanın bu bağlamda edilgen bir konuma sahip olması ile ana akım ürünler ev ve iş yeri dışında kalan üçüncü alanlarda tüketilmektedir.

Oldenburg (1999)’a göre ev ve iş yeri dışında kalan ve işlik dışı zaman olarak adlandırılan zaman dilimlerinde insanların sıkça başvurduğu üçüncü alanlar içindeki davranışları, amaçları ve isteklerini sadece gündelik yaşamın rutin ve sıkıcı özelliklerinden kaçışı olarak ifade edilmesiyle sınırlı olmamaktadır. Bir üçüncü alan mekânında harcanan zaman için bu sade açıklamaların dışında oluşan dinamikler vardır. Her şeyden önce üçüncü alanın var olma nedeni gündelik yaşamın bulunduğu ortamlardan farklı olmasıdır. Bireyin sosyal ilişkiler kurması için önemli olan faktörlerin başında tarafsız zemin anlayışı gelmektedir. Tarafsız zemin bireyin kent hayatının vaat ettiği zengin ve çeşitli sosyal ilişkileri kurabilmesini sağlamaktadır. Kültür endüstrisi ürünleri, insanlar ve bilginin aynı anda hem bir arada bulunması hem de birbirinden uzak olması durumu kent kavramına has bir özelliktir (Shields, 1999). Kimsenin ev sahibi gibi davranmasına gerek olmadığı üçüncü alanlarda insanların rahat biçimde, adeta kendi evindeymişçesine sosyal ilişkilerini kurabildikleri gözlemlenmiştir.

Üçüncü alanın insanlar açısından bu denli önemli konuma sahip olmasındaki bir diğer neden de çeşitli sosyal statülere sahip bireyler için eşitlikçi bir değer taşımasıdır. Kamusal alanda birbirine zıt noktalarda bulunan bireylerin buluşmasına, sosyal ilişkiler kurmasına olanak tanıyan üçüncü alanlar bu bağlamda demokratik mekân olarak

nitelendirilmektedir. Sosyal statüleri gereği saygı ve ilgi odağı olması beklenen bireylerin üçüncü alanlara giriş yaptıktan sonra bahsi geçen odak nedenlerinin daha az önemli olduğu söylenebilir. İnsanın bireyselliğinin sergilenmesi açısından mühim konuma sahip üçüncü alanların temelinde sohbet etmek vardır. Kişilerin birey olarak takdir görmesi, üçüncü alanların tarafsız zemin özelliği ile mümkün olmuştur (Oldenburg, 1999).

Günümüz üçüncü alanlara örnek barlar, kulüpler, alışveriş merkezleri vb. gibi mekanlar gösterilebilir. Bu mekanlar insanların gündelik yaşamın rutin ve sıkıcı zaman dilimlerinden uzaklaşma ve nefes alma noktalarından ziyade, kültür endüstrisi tarafından üretilmiş ürünlerin satın alma yoluyla edindikleri bir ekonomik faaliyetin unsurları arasında bulunmaktadır. Endüstri toplumunun ilk safhasında ev ve fabrika arasında mekik dokuyan insanların tüketime daha fazla dahil olmalarını sağlayan bu üçüncü alanlardır. Bu durumun dışında kalmayan ve kültürün içinde değerlendirilebilecek eğlence ve müzik alanları da kültür endüstrisi ürünlerinin tüketildiği mekanlara dönüşmektedir.

2.1.4. Kültür ve hegemonya

Spesifik bir grubun ya da sınıfın kültürü, onun kendine has ve ayırtıcı yaşam biçimi, sosyal ilişkiler, kurumlar, inanç sistemleri, gelenekler, nesnelere kullanım gibi alanlarda somutlaşan anlam ve değerleridir. Maddi ve toplumsal yaşam sürecinde kültür kendini ayırt edici biçimde ifade etmenin şeklidir. Bir kültür onun temsilcilerine ya da üyelerine şeyleri anlaşılır kılan “anlam haritalarını” içermektedir. Bu “anlam haritaları” sadece zihinlerde taşınmamakta aynı zamanda kişinin “sosyal birey” haline gelmesini sağlayan toplumsal örgütlenme ve ilişkilerin kurulduğu modellerde nesneleşmektedir.

Kültür, bir grubun sosyal ilişkilerinin şekillenmesi sürecinin rotası ve elbette bu şekillerin hangi düzeyde tecrübe edilerek anlaşıldığı ve yorumlandığı yoludur. Sosyal birey bir kurumlar dizisi ve ilişkiler yelpazesi içine doğarken aynı zamanda bir kültüre erişim sağlayan özgün anlamlar bütünü içine de doğmaktadır. Toplumun yasası ve kültürün yasası (sosyal yaşamın sembolik düzenlenişi) bir ve aynı anlamı taşımaktadır. Bu yapılar—sosyal ilişkiler ve anlam yapıları—grupların devam eden kolektif varoluşunu şekillendirmektedir. (Hall ve Jefferson, 2006, s. 11).

Mevcut kültürel kalıpların tarihsel bir birikim oluşturduğu görülmektedir. Buna da bir bakıma önceden oluşturulmuş bir “mümkünler alanı” denilebilir. Kültürün yeniden üretilip aktarılması süreci her grubun başlangıç koşullarından bir şeyler yaparak ve yapım aşamasından doğan deneyimlerin aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Fakat bu pratikler

sadece tanınmış olan kısıtlamalar ya da imkanlar içinde yapılabilir. “İnsanlar kendi tarihlerini yaparlar, ama istedikleri gibi yapmazlar; kendi seçtikleri koşullar altında değil, doğrudan karşılaştıkları, kendilerine verilen ve geçmişten aktarılan koşullar altında yaparlar (Hall & Jefferson, 2006, s. 11)”. Her zaman kendi yapısı olamayacak şartlar altında kültür, grup yaşamının tarihsel olarak izlediği rotayı somutlaştırmaktadır. (Hall & Jefferson 2006 s. 10,11)

Güç tekeli sahiplerinin iktidarlarını sürdürebilmesi açısından kendi çıkarlarını toplumun menfaati gibi yansıtması mecburidir (Marx ve Engels, 2017). Hall, toplum içinde “yegâne” ve “gerçek” kültürün varlığından bahseder. Bu kültür “egemen kültür” olarak adlandırılmakta ve çevresinde bulunan ya da içerdiği diğer tüm diğer kültürleri kendi doğrultusunda tanımlamaya ve ele geçirmeye çalışmaktadır. Egemen sınıfın konumunu, menfaatlerini muhafaza eden yapıların ve anlamların üretilmesi egemen kültürün başlıca niteliklerindedir (Hall ve Jefferson, 2006).

2.1.4.1. Hegemonya kavramı

Bir terim olarak hegemonya, sınıf egemenliği açısından ilişkilerin yeniden üretimi ve iktidarın toplumu hangi metotlarla yönetmesi üzerine tanımlanmaktadır. İktidar ve politik egemenlik konusunda üstünlük sağlama her sınıf, toplumu yönetmeye muktedir gücünün olduğunu somut ve ispatlı biçimde göstermeye mecburdur. Bu mecburiyet sadece egemen sınıfın kendi alanındaki çalışmalara ait değil aynı zamanda örgütleyerek toplumun tümüne gösterme çabalarına da ait olmaktadır. Dolayısıyla, yönetme arayışından olan sınıf, her şeyden evvel hegemonik üstünlük kurmanın yollarını arar. Bu bağlamda hegemonya sadece sınıfsal bir noktada kurulan üstünlüğü ifade etmez, aynı zamanda siyasetin spesifikliği, politika icra etme ve biçimlendirme ilişkisine ait durumu da ifade etmektedir (Dural, 2012).

Gramsci (1997)'ye göre hegemonya terimi hem yöneten sınıfla hem de yönetimin icra edilmesiyle ilgili bir ifadedir. Bu noktada egemen sınıf karşıt gruplar üzerinde mecburi baskı uygulayacaktır. Egemen sınıf ile iş birliği yapma konusunda hazır olan grupların tutumuna aktiflik kazandırılması açısından bahsi geçen grupların fikir ve kültür alanında da yönetilmesi gerekir.

2.2. Alt Kültür

Alt kültür kavramı özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında sosyal bilimler çevresinde araştırılıp üzerine yazılıp çizilen bir terimdir. Savaşla birlikte yoğun bir yaşam gerilimi toplumun her noktasına sirayet edip her türlü gündelik yaşantının pratiklerinde güçlü biçimde yerini almışken, savaş bitiminde ise özellikle gençlerin hem tüketim hem de gündelik hayat deneyimleri konusunda muazzam değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimler elbette araştırmacıların gözünden kaçmamış, aksine tam da onlar tarafından araştırılacak bolca konular olarak görülmüştür.

Hebdige (2004)'e göre alt kültürün başlıca unsuru olarak reddiye biçimi olarak tarz kavramının önemi ön plana çıkmaktadır. Egemen kültüre bir mücadele söz konusuysa bu aşamada başkaldırının statü ve anlamı incelenmesi gereken esas noktalardır. Bir reddiye biçimi olarak tarz ve başkaldırının anlamı suçun sanata dönüşmesiyle başlamıştır.

Tek ve ortak ideoloji ve kültür mümkün müdür? Nasıl olur da yekpare bir kültürel anlatı toplumun her kesimi için ifade edilir? Bu sorulara aranan cevaplarla egemen kültür ve onun kültür üretim ve tüketim koşullarına karşı bir mücadele sürecinin temel taşlarını oluşturan alt kültür ve onun mücadele pratikleri önemli konumdadır. Kültür endüstrisi içinde aynılaştırmış kültür, tektip halindeki kültürel ürünlerin satılabilir, alınabilir bir metaya dönüşmesi ve II. Dünya Savaşı sonrası tüketim kültürüne karşı alt kültürler ortaya çıkmıştır (Muggleton, 2002).

Geleneksel işçi sınıfı kültüründe farklılaşmaların yaşandığı 1950'li yılların başı itibarıyla Büyük Britanya'da Teddy Boy'lar, işçi sınıfının nostaljik ve geleneksel yönüne özlemle sadelik biçimin hâkim olduğu değerleri benimseyerek alt kültür grubu olarak görülmektedirler. Günümüzde de bir dönem tekrar görünürde olan fakat şimdilerde pek etkin konumda olmayan Hipster'lar geleneksel işçi sınıfı değerlerinden uzak ve nazaran daha düzenli, görece şık, tertemiz bir giyim tarzlarıyla dikkat çekmişlerdir. Benzer özelliklere sahip olan bir diğer alt kültür grubuna örnek olarak Mod'lar gösterilebilir. Beat kuşağı ve temsilcilerinin siyah alt kültürüne beslediği hayranlık, siyah alt kültürün bu süreçte kazandırdığı yeni muhalif potansiyelidir. Özellikle İngiltere'de beyaz gençliği etkisi altına alan bir diğer alt kültür örneği olarak Jamaika topraklarından gelen reggae alt kültürü gösterilebilir. Zamanla alt kültür gruplarında benimsedikleri kültürel değerler açısından değişimler söz konusu olmuştur. Bu duruma başlıca örnek 1960'lı yıllara gelindiğinde Skinhead ve Teddy Boy gibi beyaz alt kültür grupları tarafından siyahlara karşı saldırgan tavır ve eylemler gerçekleşmiştir (Eriş, 2009).

Tarz ne kadar alt kültür grupları açısından önemli bir role sahipse müzik de bu minvalde benzer öneme sahip olduğu söylenebilir. Örnek olarak Reggae alt kültürü İngiltere'ye dahil olduğunda sadece bir tarz ya da kültürel değerleri ile değil bu kavramların içinde olacak şekilde müziği de kendisiyle taşımıştır. Böylece reggae müziği bir alt kültür ögesi olarak Batı coğrafyasına girmiş ve birçok müzik anlamındaki kültürü etkilemiştir.

Alt kültür gruplarının kültürel mücadelesi içinde gerçekleştirdikleri pratiklerin önemli parçaları, kültür endüstrisi tarafından hedef halindedir. Bir isyanın temsilcisi halinde olan alt kültür gruplarının tarzı, stili ve müziği egemen kültürün kendi koşulları altında üretilmesi ve tüketilmesi için mücadele alanlarıdır (Hebdige, 2004).

Bu mücadele süreci müzik endüstrisi içerisinde incelendiğinde bariz ve başlıca örnek caz müziği ve onun etkilediği dönemlerde çıkan alt türleri gösterilebilir. Bu noktada caz müziğinin dans etkinliklerine doğrudan etki etmesini sağlayan alt tür olarak swing caz dönemi önemli örneklerdendir. Başlangıç noktası ve temel estetiğinin siyahlar tarafından üretildiği ve şekillendiği bu caz alt türü dönemin dans ve müzik kulüplerinin dikkatini çekerek kültür endüstrisi dahiline girmeye başlamıştır. Siyahların elinden sökülmeye kalkan beyaz yöneticilerin ilk aşamada başarısız olduğu bu durumu devamında siyahlara bu kulüplerde iş teklifinde bulunarak kendi koşullarını oluşturduğu çözüm sağlamışlardır. Böylece swing caz tarzının siyahların elinden alınarak beyazlara doğrudan aktarmak yerine üreticisi olanları tüketim alanına eklemeyerek egemen kültürün kendi potasında eritmesini sağlamak yöntemi başarılı olmuştur (Erenberg, 1998)

Müzik alt kültürlerine bir diğer önemli örnek de şüphesi punk müziği ve onun oluşturduğu alt kültür tarzı, değerleri, tavrı ve duruşu gösterilebilir. Bir müzik türü olarak bahsedildiğinde terim olarak punk rock ifadesi doğru bir kullanımdır.

Punk rock müzik türünün ilk temelleri 1960'lı yıllara ve ABD'ye kadar uzanmış olsa da asıl kimliğini ve müzik literatüründeki yerini 1970li yıllara uzanan süreçte İngiltere'de kazanmıştır. Punk kelime olarak ilk kullanım alanı özellikle ABD ve Kanada'da toplum tarafından onay görüldüğü davranış kalıplarının dışında kalan bir tavır sergileyenler, sosyal statü anlamında daha düşük seviyede olanlar ve görece daha düşük düzeyde meslek sahibi olan gençler için kullanılan ve hakaret, aşağılama barındıran sözcük manasını taşımaktadır. Bu hakaret içeren sözcüğün kullanımı aynı zamanda serseri, işe yaramaz gibi anlamlara karşılık gelen bir noktaya dönüşmüştür. Tipik

Amerikan mahallesinde, bölgesinde, yaşam alanında “düzen bozan” sıfatıyla bakıldığı gençler için kullanılan yaygın kelimelerin arasında punk da bulunmaktadır (Laing, 2015).

Punk bir müzik türü olarak ele alındığında ve icra biçimi incelendiğinde klasik rock tarzındaki gibi karmaşık gitar soloları, geniş yelpazede armoni, matematiksel grup üyelerinin enstrümanlarının uyumu gibi faktörleri dikkate almaya gerek duymaz. Bu durum da müzik yoluyla duygusunu, isyanını adeta haykırmak isteyenler için bulunmaz nimet niteliğini taşır. Bu noktada punk müziği, karmaşık sololara duyulmayan ihtiyaç, çeşitli enstrüman partiyonlarına lüzum olmadan, pürüzsüz olmasına gerek olmayan vokalle birlikte herkesin kendi evinde, garajında, çalmaya imkân bulduğu her yerde çalabileceği müzik türüdür (Alparslan ve İnce, 2022).

2.3. Alt Kültür Olarak DJ’in Tanımı

Brewster (2014)’e göre DJ, kadim bir rolün enkarnasyonudur. Bu ziyafet başlatıcısının birçok meşhur ataları vardır. En yankılı atası şamanlar gösterilebilir. Sisli ve mistik rave partilerinin bitmeyen anlatıları tam da buna örnektir. DJ’ler, insanları dans aracılığıyla ruhlar dünyasına yönlendiren yüce pagan rahipleridir. O zamandan itibaren birçok isimle anılmıştır. Müzik dolu alanın konuşkan tanrıçası, cızırtılı caz çağının bando şefi, hatta belki de senfoni ve operaların şefidir. Daha eski ibadet biçimlerinin çoğu müzik ve dans etrafında merkezlenir, ritüelleri genellikle gökyüzü ile dünyayı birleştiren bazı özel bir kişiye odaklanır. Tüm bu anlatılar içindeki dans ettiren, insanların eğlenmesini sağlayan, herkesi müziğin büyüleyici gücü ile buluşturan icracı, günümüzdeki DJ’lerin yaptıkları işin temelini oluşturmaktadır.

Attias, Gavanas ve Rietveld (2013)’ göre DJ’ler sesli eğlendirici, işitsel sanatçı, müzik programcısı, kayıt karıştırıcısı, ritim eşleyicisi, kültürel harmanlayıcı, müzik yapımcısı, yaratıcı müzik arşivcisi, plak koleksiyoncusu, rol modelidir. DJ’ler, müzik kayıtlarını dans edilebilir bir ses parçasına karıştırırken diskoteklerde, kulüplerde, rave partilerinde ve dans festivallerinde bulunabilir. Ayrıca, dumanlı karanlık bodrumlarda, özel yapım dans alanlarında, işgal edilmiş depolarda, stadyumları doldururken, plaj kalabalıklarını baştan çıkarırken, kalabalığa oynarken görülebilir.

Manovich (2007)’e göre remiks, Bilgi Çağı’nın dili, postmodernizm sonrasının parasıdır. Remiks aynı zamanda ticaret ve iletişim sistemlerinin epeydir gelişmekte olan köklerine dayanan bir kavramdır. Toplumsal bağların temelinde elementlerin sonsuz biçimde tekrar yazılması, yeniden üretilmesi durumları bulunur. Remiks, yazar –

okuyucu, üretici – tüketici, icracı – dinleyici rollerinin kendiliğinden küratörlük yaptığı, postprodüksiyon alanında anlar oluşturduğu kültürel alanın manipülasyonu ve entegrasyonudur.

Müzik alanında bu remiks faaliyetini üstlenmiş olan kişilerin başında da DJ'ler gelmektedir. Her teknoloji ile birlikte kendi teknik yöntemlerini geliştiren DJ'ler genel itibarıyla müzik elementlerini ya belirli bir anlatı ve bütünsel çizgi içinde sunmayı ya da tamamen bir çizgiye sadık kalmadan fakat yine derinlerinde bir anlatının olduğu yöntemle dinleyici ve izleyiciyle buluşturmaktadır.

2.3.1. Erken Dönemde DJ'lik kavramı

Müzik paylaşımı denildiği zaman radyo bu kavramın vazgeçilmez parçalarından biridir. Bu teknoloji ve özellikle AM (genlik modülasyonu) Reginald Fessenden tarafından 1902 yılında icat edilmiştir. DJ kültürü alanında yapılmış olan en kapsamlı çalışma olarak gösterilen, Brewster ve Broughton tarafından 2014 yılında yazılmış olan “Last Night a DJ Saved My Life” adlı kitapta, Reginald Fessenden AM teknolojisini geliştirmiş olması nedeniyle tarihin ilk DJ'i olarak bahsedilmiştir (Brewster ve Broughton, 2014, s. 34).

Radyo teknolojisinin toplumun farklı kesimleri tarafından benimsenmiş olması sayesinde DJ'lik kavramı da hızla beğeni, ün ve servet kazanmıştır. O yıllarda kullanılan müzik enstrümanı olan plakların canlı radyo programlarında DJ'ler tarafından anlık becerileri sayesinde uygun eşleştirmeler ve sıralamalarla sunulmasıyla kazandıkları beğeni, ün ve servet, devlet otoriteleri ve egemen kültür tarafından sorgulanmaya başlanmıştır.

DJ'lerin çalmak istedikleri şarkıları özgürce seçebilmeleri ve istedikleri gibi birleştirebilmeleri DJ'lerin zamanla değişen tarzlar ve zevkler konusunda çok daha fazla kontrol sahibi olmalarını sağlamaktadır. DJ'lerin sahip oldukları bu güç ile, farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip olan topluluklarda çeşitli anlatıları aktarma ve teşvik etme konusunda öne çıkmalarını sağlamıştır.

Yıllar içerisinde ün, şöhret ve müzik endüstrisinin gelişme ve değişimlerinin belirlenmesinin yanısıra müzik endüstrisinin varolmasının temel kaynağı olan ekonomik dinamiklerinde de değişiklikler meydana gelmiştir. DJ'lerin müzik endüstrisi içerisinde kendileri tarafından belirlenen koşullara bağlı çalışma istekleri, müzik endüstrisinin diğer paydaşları tarafından bir tehdit unsuru olarak algılanmalarına neden olmuştur. Erken

dönem DJ'lerin ilgili dönemin başlıca iletişim aracı olan radyo mecrasında aktif rol oynamaları yukarıda bahsedildiği üzere birçok farklı açıdan çatışma alanları oluşmasına neden olmuştur. Brewster'a göre bu çatışmalar; Müzisyen-DJ, Müzik yayıncıları-DJ ve Plak şirketleri-DJ arasında olmak üzere başlıca 3 farklı alanda gerçekleşmiştir.

2.3.2. Türkiye'deki DJ'liğin Tarihçesi

DJ'liğin Türkiye'deki gelişim süreçlerine bakıldığında uluslararası gelişim süreçlerine paralel şekilde ilerlediği görülmektedir. Türkiye'deki DJ'liğin tarihsel gelişiminden bahsetmek için hangi noktalarda dünyadaki genel DJ'lik gelişim sürecine paralel olarak ilerlediği, hangi noktalarda farklı bir ilerleme kaydettiğinin vurgulanması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar incelendiğinde Türkiye'de çok az sayıda çalışma yapıldığı görülmüştür. Yapılan çalışmalar arasından en kapsamlı yerel çalışmanın Babylon Dergi'sinin 2011 ilkbahar tarihli 7. sayısı olduğu görülmektedir. Çalışma içerisinde tarihsel süreci tanımlamaya yardımcı nitelik taşıyan röportajlar içermektedir. İlgili çalışmada Ekin Sanaç ve Doruk Yurdesin'in Türkiye'deki DJ'liği anlattıkları bu yazısında Rietveld'in ifadesine benzer bir tanımlama ile başlık belirledikleri görülmektedir. "Modern zaman şamanları" başlıklı bu çalışma DJ'liğin Türkiye'deki çıkış noktası, kullanılan müzik tarzları, DJ'lerin sahne aldığı alanları, DJ'liğin dönüşümündeki dinamikleri tarihsel boyutları ile anlatması açısından son derece önemlidir.

Birkaç saat boyunca bir oda dolusu insanın hareketlerini kontrol etmek, bir sonraki adımlarında karar vermek ne demektir? İnsanların gülmesini mi yoksa ağlamasını mı, çene çalmasını mı yoksa dans etmesini mi, birbirlerine yaklaşmalarını mı yoksa uzaklaşmalarını mı istediğini bilmek, üstelik bunu fark ettirmeden karşıdakine de istetmek (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 44).

Türkiye'deki DJ'liğin tarihsel referans noktası 1964 yılında Sıraselviler'deki TEFO isimli diskotekle başlamıştır. Tefik Dölen'in, Cenevre'deki Kulüp 58'den esinlenerek başlattığı bu proje aynı zamanda Türkiye'deki DJ'liğin de başlangıcına ışık tutmuştur. (s 44) Bunun yanısıra dünyada DJ'liğin yolculuğu radyo ile başlamış olsa da günümüzde "DJ" sözcüğü ile karşılaşıldığı zaman zihinlerde ortak olarak uyanan şeylerden biri de kulüp ya da diskoteklerdir. DJ'liği sahne aldığı yahut performans sergilediği alan ve mekândan bağımsız ifade etmek yetersiz kalacaktır. Kulüp ve diskotekler gibi performans alanlarının DJ'ler için önemli olduğu tarihten itibaren modern zamanın şamanları olarak

ifade edilen icracıları çaldıkları müziklerle insanları bir ruh halinden diğerine sürüklemektedirler. Böylece seçtikleri müzik parçalarını kullanarak kendi müzik tutkularını dinleyicilerle paylaşmakta ve dinleyiciler üzerindeki etkilerini sınamaktadırlar.

2.3.3. Türkiye’deki DJ’liğin radarındaki ilk müzik tarzları

Özellikle kültür ve sanat gibi alanların tarihçesi araştırılırken çoğunlukla ilk başlangıç noktası niteliğindeki şehir olarak İstanbul karşımıza çıkmaktadır. DJ’liğin bu ülkedeki tarihçesinin tanımlanması açısından da durum farklı değildir.

Henüz kaliteli bir ses sisteminin ya da bas ve tiz gibi kanalları ayırıştırıcı bir düzeneğin olmadığı dönemde Türkiye’de diskotekler bulunmaktaydı. İstanbul Sıraselviler caddesindeki TEFO’nun kurucusu olan Tefik Dölen aynı zamanda Türkiye’nin ilk kulüp DJ’i olarak kabul edilmektedir. Sonrasında kendisi bu işi Emre Serter’e teklif etmiş ve mekân hızlıca İstanbul’un gözde eğlence yerine çevrilmiştir. Bu diskotekte dönemin Fransızca, İtalyanca ve İngilizce popüler müzikleri çalınmıştır. DJ’in bulunduğu performansın vazgeçilmez beklentilerinden biri de kuşkusuz ki danstır. Dönemin “Halli Galli” isimli popüler dansı bu mekandaki geceleri süsleyen bir diğer özelliklerden biri olarak tarihe geçmiştir (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 46).

2.3.4. Çeşitli kulüpler ve 1970 – 1980 arası Türkiye’deki DJ’lerin müzik seçimleri

1970’lerin başlarındaki süreçte özellikle ABD’de DJ’lerin radarına dönemin dans mekanizmalarını uyandırmakta son derece başarılı olan Funk müzik tarzı girmiştir. İlerleyen dönemde funk, doğrudan dansla özdeşleştirilen bir müzik tarzı olan disco müzik tarzına ilham olmuştur. Disco müzik tarzı o dönemde her yerde insanların karşısına çıkmakta ve herkesin dans etmesini sağlayan bir gücü bulunmaktaydı. Dolayısıyla DJ’lerin de radarından kaçması mümkün değildi. Türkiye’deki gelişim sürecine baktığımızda bu dönem dinamiklerinde dünyadaki gelişime paralel giden bir süreç izlendiği görülmektedir.

Başlangıç noktası açısından İstanbul özellikle sanatsal etkinlikler konusunda öncülük etse de bir müddet sonra bu gelişmeleri takip ederek kendine has atmosferini yansıtabilen Ankara’da da kulüpler ve oralarda sahne alan DJ’ler bu döneme damgasını vurmuştur.

Kariyerine Ankara’da Polis Radyosunda çalarak başlayan İskender Şengör 20’li yaşlarının başında Atilla Şan tarafından kurulan Apple isimli kulüpte DJ’lik yapmaya başlamıştır. Bu kulübün İstanbul’da Hydromel, Regine, Club 33 gibi mekanlara kıyasla yüksek tavanlı ve amfi tiyatro gibi olması bu mekanlardan farklı kılan başlıca fiziksel özelliklerindedir. Tahmin edilenin aksine Ankara’da özellikle Apple’daki ortam daha kozmopolit olduğu görülmekte ve çoğunlukla ODTÜ gençliğiyle anılmaktaydı. Ankara’daki bu ortamı nispeten daha kozmopolit kılan diğer etken ise büyükelçilik ve konsoloslukların bu şehirde olmasıdır. Bu mekânda ve dönemde popüler müzikten uzaklaşarak jazz-funk akımının örnekleri çalınarak yenilikçi hamleler yapılmıştır. İlk başlarda insanlar bu müzik tarzında çalınan şarkılarla dans etmese de zamanla bu hamle yerini bulmuş ve özgünlük dinamiği devreye girerek insanları dans ettirmeyi başarmıştır.

Bir DJ’i başarılı kılan noktalardan biri de arşivinin geniş olması ve çalınan şarkıların çeşitliliğidir. Bu dönemde plakları satın almanın, elde etmenin böylece arşivin genişletilmesinin son derece zor olduğunu belirten İskender Şengör, bu zorluğu yurtdışına çıkıp oradan temin etmekle ve Ankara’da bulunan Amerikan üssü aracılığıyla en azından ana akımın iyi sayılan plaklarını almakla gidermiştir.

Müzik endüstrisinin her geçen gün artmakta olan ekonomik gücünün yanında disko müziği kulüplere hâkim olmuştur. Böylece kulüplere, diskoteklere gelen müşteri kitlesi de değişmiştir. Gelen insanlar arasında artık seçkin bir tarz arayışının olmaması ve ilgili ilgisiz herkesin kulüplere akın etmesiyle birlikte kulüplerde çalınan müziğe dümdüz bir ritim hâkim olmuştur. Müzikte dans ettiren faktörün ritim olduğu görüşü ile belirgin bir tarz sunma aşamasında kulüpler hataya düşmüştür. Oysaki asıl dans ettiren etken “Groove”dan başkası değildir. Sonrasında Apple da dönemin siyasal çatışmaları yüzünden nasibini alarak 1979 yılında kapanmıştır (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 46).

DJ’i müzik birikimi ve çalma tekniği ile insanları dans ettiren, etkileyen kişi olarak tanımlayan Cevat Başar, DJ’liğin temelinde müzik sevgisi ve arşivini genişletmeye yardımcı olacak araştırma isteğinin olması gerektiğini aktarmıştır. Bu dönemlerden günümüze kadar gelen bir gelenekten bahsedilebilir. Genç bir DJ’in sahne arayışı, kariyer adımları atması bir noktada usta-çırak ilişkisi üzerinden gerçekleşmektedir. Genç ve yeni olan biri daha tecrübelilerin yanında deyim yerindeyse tedrisattan geçip kendisinin baş aktör olacağı anı yakalamanın peşinden gitmektedir. 1977-79 arasında Elmadağ Club 33, sonra da Club HamtiDamti, Big Ben gibi mekânlar ön plana çıkmışlardır. DJ’likte her icracı kendi tarzını oluşturmak istemektedir ve bu noktada başarılı olmanın en esas

faktörü müzik dağıtıcısını geliştirip ambiyansa göre şarkı seçimi yapmaktır (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 47).

Bu dönemin başlarına caz, funk, soul devamına ise disko müzik tarzının damga vurduğu açıkça görülmektedir. Türkiye'deki DJ'ler de özellikle plak formatının hâkim olduğu yıllarda bu tarzları paralel olarak takip etmişlerdir. 1977 yılında DJ'lik yapan Mehmet Garan, Cengiz Işıl原因'ın kendisine ve dönemin genç DJ'lerine caz müziği öğreten isimdir. Türkiye'de siyahi müziğin örneklerini çalan ve dinleten İbrahim Südaş, Marvin Gaye hayranlığından kaynaklı afro saç stili ile farklılaşmıştır. Sadece metropol ya da genel itibarıyla şehir yaşamının içinde kısıtlı kalmayan kulüpler aynı zamanda tatil bölgelerinde de açılmışlardır. Bu mekanlarda 1970'lerin başları ve ortalarında esas çizgiyi Herbie Hancock, Weather Report, Barry White gibi sanatçı ve grupların parçalarıyla çizmişlerdir.

Bu dönemde kulüplerde uygulanan bir diğer ilginç olay ise gece bir DJ performansı, seçkisi başlamadan önce bir plak çalınmaktaydı. Döneme ait yeni bir albümün önce A yüzü ardından B yüzü çalınarak böylece gecenin dans etkinliğine girizgâh yapılmaktaydı. Hatta dans müziğinden farklı bir tarzda da plaklar tercih edilebilmekteydi. DJ'lerin müzik seçimleri ve kişisel müzik arşivinin ne kadar geniş yelpazede olduğu başarılı nitelendirilmesindeki başlıca faktör olarak nitelendirilmekteydi. Bir parçadan diğerine pürüzsüz geçiş stresi olmadan müzik çalınan bu dönemde DJ'in nasıl değil ne çaldığı önemli görülmekteydi (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 49).

2.3.5. Değişen Teknoloji ile 1980 – 1990 arası Türkiye'de DJ'lik

1970'li yıllarda kasetlere yapılan kayıt teknolojisi ülkeye giriş yapsa da yaygın kullanımı açısından o yıllarda plak teknolojisini geride bırakmamıştır. Bu değişim DJ'likte kullanılan kayıtlar çerçevesinde incelendiğinden bu süreç daha da farklı ilerlemiştir. Kaset DJ'ler tarafından tercih edilen bir kayıt teknolojisi hemen hemen hiç olmamıştır. Kasetlerin DJ'ler tarafından bir performansta kullanmak açısından elverişsiz oluşu ve bu tip bir oynatıcı teknolojisindeki eksiklik kaset teknolojisinin DJ'liğin olağan icralarında görmek mümkün değildir. Sadece işi çok daha derinlere taşıyan bazı duayen isimler kendi marifetlerini bir de bu kayıtlarla göstermiştir. Neticede plaklar için plakçılar bulduğu için DJ'ler bu teknolojiye sadık kalarak performanslarını icra etmişlerdir. Bu noktada DJ'lerin kaset kullanarak performans sergilemesi sadece niş bir noktada değerlendirilebilir. Bu duruma çok özel bir örnek de Letonyalı Mr. Tape

gösterilebilir. Sovyetler Birliği içerisinde DJ'lik yapılması için özel plakçalarlar (turntable) bulunması son derece zordu. Fakat plaklar ve oynaticıları vardı. Mr. Tape ve dönemin Sovyetler Birliği'nde yaşayan DJ'leri miks tekniklerini plaklardaki parçaları kayıt cihazlarına aktararak gerçekleştirirlerdi. Böylece kasetler üzerindeki bantların yardımıyla kendi performanslarını yaparlardı.

Kaset teknolojisinin Türkiye'deki DJ'lerin özellikle kulüp ve diskoteklerde performans sergilemeleri açısından da kullanışsız bir noktadaydı. Ancak radyo istasyonlarında kasetler rahatlıkla kullanılmaktaydı.

Bir dönemin DJ'leri için kendilerini DJ olarak hissettikleri anlar, radyoların program akışını takip edip ardından o saatteki programda çalan şarkıları teyplere kaydetmesiydi. Böylece ilk kendi arşivlerini oluşturmanın yolunu bulmuşlardı. 1981 yılında Salih Saka ilk DJ'lik performansını İstanbul Karaköy yeraltı çarşısında Ronnex'te müzik bölümünde çalışmaya başladıktan 6 ay sonra aynı mağazanın DJ'i olarak devam etmiştir. Bu döneme özgü tanımlardan biri de “mağaza DJ'liği” olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha iyi müzik çalarak müşteri toplamayı amaçlayan mağazalar kendi aralarında yarış içindelerdi. Bu tarz bir rekabet yöntemi ile bazı albümler yok satar ve mağazalar yüksek kazançlar elde eder hale gelmekteydi.

Bu dönemde ön plana çıkan kulüpler olarak Lutesse ve Şamdan gösterilmektedir. Ritim ağırlıklı halinden uzaklaşıp ve sıkıcı noktadan ayrışmaya çalışan disko müziği bu dönemi de etkilemiştir. Özellikle disko müzik tarzı ve kulüp kültürü ayrılmaz ikili olduğu için başarılı DJ'lerin dünyadaki idolü Larry Levan olmuştur (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 50).

2.3.6. 1990 sonrası Türkiye'deki DJ'likte elektronik müzik dönemi

Berlin duvarı yıkıldı, şehrin “Demir Perde” tarafında fazlasıyla terkedilmiş alanlar, depolar, fabrikalar kaldı. İşte tüm bu alanlar aslında çok yeni olmayan müzik türünün popülerlik kazanması için son derece uygun koşulların sadece başlangıcıydı. Böylece elektronik müzik dansla birleşip kendi güç alanını oluşturmaya başlamıştı. Türkiye'de elektronik müzik DJ'lerin tercihleri arasına hızlıca girmese de ilk tohumlar atılmıştı. Geç ama yine paralelliğin izlendiği bu dönem beraberinde yepyeni tarzlar getirmiştir.

Deneysel yaklaşım özellikle alt kültür çerçevesindeki DJ'ler için kaçınılmaz tercih olmuştur. Önceki dönemlerde de eklektik anlatının olduğu görülebilmektedir fakat bu

dönemdekiler daha ağırlıklı olarak bunu tercih etmişlerdir. Organik tınılarla elektronik ögelerin birleşimi DJ'lerin setlerinde fazlasıyla yer almıştır.

Teknolojideki değişim CD'leri de beraberinde getirmiş ve üretim, dağıtım ve tüketim çerçevesinde kullanım kolaylığı da ortaya çıkarak DJ'lerin daha geniş yelpazede yeni ve arşivlerini genişletmelerine yardımcı olacak materyalleri toplamasına olanak sağlamıştır. İlerleyen dönemde dijital mikserlerin ortaya çıkmasıyla birlikte artık tek bir USB bellek ile performans sergilemek oldukça kolaylaşmıştır. Hatta başta Traktor, Rekordbox gibi programlar sayesinde doğrudan bilgisayara bağlanabilen sistemlerle DJ'lik daha da erişebilir biçimde yapılmaktadır. Böylece belirli müzik keşifleri için kullanılan yöntemlerde olduğu gibi parçaların çalınmasında da değişim gerçekleşmiştir.

Önceki dönemlerde de olduğu gibi mekanlar açısından değişmeyen bir faktör de devam etmiştir. Bu faktör insanların çoğunlukla çalınan müziklere değil mekanların sunduğu atmosferi için geldikleridir. Böylece sadece ses unsurunun müşteriye cezbetmek konusunda yeterli olmadığı aynı zamanda bir bütün olarak ambiyans, ses ve görselliğin önemi görülebilmektedir.

Bu döneme özgü anlatıları yansıtan kulüpler ya da mekanlar arasında Gizli Bahçe, Peyote, Piya Kelaynak, Dulcinea, Arkaoda gösterilebilir. Artık keskin hatlara sahip müzik türlerinden ziyade alt türlerin de DJ setlerinde çalındığı görülmüştür. Dans ve eğlence anlamında elektronik müzik tarzı başı çekerken daha sakin tanımlanan günlerde mekanlarda post rock, caz, krautrock, eletronica gibi türler çalınmaktaydı (Sanaç ve Yurdesin, 2011, s. 52-53).

3. YÖNTEM

Bu bölümde çalışmanın araştırma modeli, evren ve örnekleme ve verilerin elde edilmesi, çözümlenmesi yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Karasar (1995, s. 76)'a göre araştırma modeli çalışmanın amacına uygunluk teşkil etmesi, ekonomik şekilde verilerin toplanması ve çözümlenmesi için gerekli şartların düzenlenmesidir. Araştırma modeli olarak iki çeşit model söz konusudur. Tarama ve deneme olmak üzere iki araştırma modelinden bahsedilmektedir.

Bu bilgiler ışığında, bu çalışmada, amaçlar gereği nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Aynı zamanda bu çalışma var olan bir durumun bahse konu kültür olgusunun üretici ve tüketicilerinin görüşleri doğrultusunda var olan durumuyla ortaya koymak amacı taşıması dolayısıyla betimsel tarama modelindedir.

3.2. Evren ve Örneklem

Kültür üretim ve tüketimi açısından egemen kültürün belirlediği koşulların karşısında muhalif potansiyeli ile alt kültür ve onun kültürel pratikleri bulunmaktadır. Alt kültürel pratiklerin icrası bakımından müzik ve onun içinde DJ'lik önemli bir role sahiptir. Bu durum da en iyi şekilde, bahsi geçen bu alt kültüre katkıda bulunmuş DJ'lerle anlaşılabilir.

Kültürü anlama, açıklama çabası açısından araştırma iki kaynaktan veriler elde etmeyi hedeflemiştir. Birinci kaynağı bu kültürün üreticileri rolünde olan DJ'ler oluşturmaktadır. Araştırma için çalışma grubu olarak kartopu yöntemiyle on katılımcı DJ belirlenmiştir.

Müzik alt kültürü olarak DJ'lik, sadece onu üretenlerle değil aynı zamanda tüketenleri ile de açıklanabilir. Bu noktada da çalışmanın ikinci kaynağını katılımcı DJ'lerin Instagram takipçileri oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Araştırmanın birinci kaynağını oluşturan DJ'lerden veri toplamak adına açık uçlu sorulardan ibaret yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşme tekniği kullanılmıştır. Açık uçlu sorularla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler sırasında

katılımcılardan alt kültür figürü olarak DJ'liğin anlam mozaığının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Google Meet uygulaması üzerinden gerçekleştirilen görüşmelerle on katılımcıdan sorulara yanıtlar alınmış ve görüşmeler yine Google platformunun kaydetme özelliği ile katılımcıların rızası üzerine kayıt altına alınmıştır. Gizlilik ilkesine dayanarak katılımcıların isimleri, soy isimleri açıkça beyan edilmemiş ve gizli tutulmuştur.

Türkiye'deki DJ'liğin algılanan boyutuna ışık tutmak için araştırmanın ikinci kaynağı olarak dinleyici, izleyici konumunda olan kültür olgusunun tüketicilerine de sorular yöneltilmiştir. 20 kişiyle yapılan ön anket çalışması sonrasında sorular, ilgili literatürden yola çıkarak yeniden düzenlenmiş ve alınan uzman görüşleri sonrasında tamamlanmıştır. Bu sorular Google Forms uygulaması üzerinden çevrimiçi anket biçimine dönüştürülmüş ve ilgili anketin linki yarı yapılandırılmış görüşmelere katılan DJ'lerin kendi Instagram sayfalarında paylaşılması istenmiştir. Ankete 138 kişi katılım gerçekleştirmiştir.

3.4. Etik Bildirim

Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 02.07.2024 tarih ve 747061 protokol numaralı karar belgesiyle etik kurul izni alınmış olup EK 1.'de belgenin aslına yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler öncesinde katılımcılara görüşmenin işleyişi, içeriği ve gidişatına dair ön bilgiler verilmiş ve görüşmeler öncesi Gönüllü Katılım Formu katılımcılar tarafından imzalanmıştır. Benzer işleyiş, çevrimiçi anket çalışmasında katılımcılara yöneltilen sorular öncesinde çalışmaya dair ön bilgiler sunulmuş ve Kabul ediyorum/Kabul etmiyorum seçenekleri sunularak gönüllü katılım çerçevesinde uygulanmıştır.

3.5. Veri Analizi

Bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda araştırmanın birinci kaynağından elde edilen verilerin analizi olarak tümevarımsal yaklaşım içerisinde tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma konusu hakkında bir şeylerin söylenebilmesi, verilerden temalar oluşturmak ve temaları anlamlı biçimde tanımlamak, tematik analiz yönteminin temel amacıdır. Verileri yorumlayarak anlamlandırmak ve tanımlamak bu analiz yöntemini, verileri basitçe özetlemekten çok daha fazlası konumuna taşımaktadır.

Tematik analiz, gerçekçi bir çerçeve sağlamak açısından kullanıma olanak tanısa da aynı zamanda betimleyici açıklama için de kullanılabilir (Çarıkçı vd., 2024, s. 127-140).

Bu aşamada DJ'lik alt kültür üreticileri olan katılımcılarla gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin kayıtları Transkriptor uygulaması vasıtasıyla kayıtlar yazıya dönüştürülmüştür. Ortalama her görüşme 25 dakika sürmüş ve yazıya dönüştürülmüş dosyalar da ortalama 20 sayfadan ibarettir. Cevaplar ve katılımcıların yorumları incelenerek benzeşen yanıtların bir araya getirilmesi ile başlıklar oluşturulmuştur. Bu yanıtlar detaylıca okunduktan sonra DJ'lik kategorileri, müzik tarzı ve DJ'lik, keşif kaynakları, DJ'in performans alanı, ana akım ve alternatif akım, başarılı DJ, DJ'in ekonomik koşulları, sanat ve DJ'lik olmak üzere esas başlıklar belirlenmiştir. Başlıklar altında incelenen yanıtlardan yola çıkarak tematik analiz gerçekleştirilerek temalar belirlenmiştir. Belirlenen temalar üzerinden Türkiye'deki DJ'liğin mevcut durumuna ilişkin tanımlayıcı yorumlar yapılmıştır.

Araştırmanın ikinci kaynağı olarak görüşmelere katılan DJ'lerin Instagram hesapları takipçilerine iletilmiş çevrimiçi anket linkine katılım sağlayanlardan elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics 22 programında sayısallaştırılmıştır. Anket hem tek seçenek işaretleyebilecekleri hem de birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri soru türlerinden oluşmaktadır. Tek seçenek işaretleyebilecekleri sorular için soruya ilişkin cevaplara uygun sayısallaştırma uygulanmıştır (Örneğin; 1=erkek, 2=kadın ve 3=diğer). Birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri soru türü için ise ilgili programın Multiple Response seçeneği kullanılarak cevaplara göre değişken sayfasında sorular üretilmiş ve konu başlığı altında gruplanmıştır. Veriler analiz edilmiş ve sonuçlar ilgili literatür açısından yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

“Türkiye’de bir alt kültür figürü olarak DJ” araştırmasının verileri birinci kaynak olarak 10 katılımcı DJ ile yapılan yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler sırasında açık uçlu sorulara verilen yanıtlarla elde edilmiştir. Araştırmanın ikinci kaynak verilerini de katılımcı DJ’lerin görüşme sonrasında Instagram hesaplarında hikâye formatıyla paylaşılan çevrimiçi anket linkine katılım gösteren takipçilerinin cevapları oluşturmaktadır.

4.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Çalışma kapsamında yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler sırasında EK 2.’de yer alan sorular katılımcılara sorulmuş ve cevapları kaydedilmiştir. Görüşmelerde sorulan sorulardan dördü katılımcıların demografik özelliklerini açıklamak üzere sorulmuştur. Katılımcıların gizlilik ilkesi gereği ad soyad bilgileri saklı tutulmuş, araştırma içeriğinde “K” olarak gösterilmiş ve görüşme sırasına göre numaralandırılmıştır (K1, K2, K3...) Elde edilen veriler Tablo 4.1.’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcı DJ’lerin demografik özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim durumu	Gelir düzeyi	Meslek
K1	Erkek	36	Lisans	Asgari ücret	Freelance metin yazarı
K2	Erkek	29	Lisans	50000 – 60000 TL	Eczacı
K3	Kadın	40	Lisans terk	70000 – 100000 TL	Ressam
K4	Erkek	32	Lisans terk	50000 – 70000 TL	Etkinlik direktörü
K5	Erkek	31	Lisans	25000 – 35000 TL	Freelance müzik prodüktörü
K6	Erkek	37	Lisans	25000 – 30000 TL	İşletmeci
K7	Erkek	29	Lisans	Belirtmedi	Ressam
K8	Erkek	30	Lisans terk	Belirtmedi	Belirtmedi
K9	Erkek	30	Lisans terk	70000 TL ve üstü	Bilgisayar mühendisi
K10	Erkek	29	Lisans terk	Belirtmedi	Ses teknisyeni

4.1.1. DJ'lik kategorileri

Katılımcılara DJ'liğin kategorilerinin neler olduğu ve kendilerini bu kategorilerden hangisi içinde gördükleri sorulmuştur. Bir katılımcı dışında diğer katılımcıların DJ'liğin kategorileri konusunda benzer yanıtlar verdikleri görülmüştür. Böylece verilen cevaplar ışığında DJ'liğin kategorileri olarak: selektör DJ, kulüp DJ'i, bar DJ'i, sergi DJ'liği, radyo DJ'liği, resident DJ ve prodüktör DJ gibi başlıca kategorilerden bahsetmişlerdir. Bu tanımlamalar katılımcıların ifadeleri doğrultusunda:

K1: "DJ'liğin kategorileri... İşte... Mekanlarda selektör DJ'lik diye bir olay var. İşte benim başladığım kategori bu. Onun dışında elektronik müzik DJ'leri var. Full dans üzerine insanları tutan. Sergilerde DJ'lik yapanlar var. Daha ambient. Belki onu da ayrı bir kategoriye alabiliriz. Başka ne olabilir? Kendi müziklerini DJ'lik performansı ile sunan insanlar var işte. .... Ben kendimi... Selektör olarak DJ'lik yaptım, onu sayabilirim. Yani kendi müzikal vizyonumu yansıttığım farklı parçaları birleştirerek ve de diğer işte direkt DJ performansı olarak kendi şarkılarını karıştırıp çalmak."

K3: "Tabii ki var, evet yani kulüp DJ'liği var, radyo DJ'liği var. Sadece düğünlerde çalan DJ'ler var. Ne bileyim böyle, sadece özel eventlerde çalan DJ'ler var. Ve herkes her yerde çalacak diye de bir şey yok aslında. Ben kulüp DJ'iyim."

Diğer bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

K4: Şimdi DJ'liğin elbette çeşitli kategorileri var. Öncelikle şu an daha yaygın olan kısım, prodüktör DJ kavramı var. Yani kendi bestelerini üreten, kendi müziklerini üretip hem bunları canlı performans şeklinde dinleyiciye sunan hem de DJ setlerinde ağırlıklı olarak kendi parçalarını çalan, prodüktör DJ dedikimiz. Üretim yapan, aynı zamanda çalmanın yanında, müzik çalmanın yanında üretim yapan DJ'ler var. Sadece DJ dedikimiz bir grup var. Selektör DJ dedikimiz bir kısım var. Selektör kısmı şöyle, daha çok kıyıda köşede kalmış ya da işte belli kültürlere ait olan müzikleri derleyip toplayarak bir set oluşturan kişilere Selektör diyoruz. Selektör'de mix yapma gibi bir beklenti ya da zorunluluk yok. Bunu böyle özetleyebiliriz. Onun dışında Digger dedikimiz bir seri var. Digger daha çok plak çalan insanlara, hani plak toplayarak, kıyıda köşede kalmış müzikleri insanlarla buluşturan kişiye dönüyor.

Görüşmelerde yer alan dokuz katılımcı, DJ'liğin kategorileri konusunda benzer cevaplar verirken bir katılımcı ise DJ'liği kategorize etmediğini ve kendisini herhangi bir kategori içinde görmediğini ifade etmiştir.

Uygulanan tematik analiz neticesinde bu soruya katılımcılar tarafından verilen cevapların temaları şu şekilde sıralanabilir: 1- İcra tekniğine bağlı DJ kategorisi, 2-

Mekansal ögeye göre ifade edilen DJ kategorisi. Katılımcıların yanıtlarına bakıldığında çoğunluk ilk temaya yoğunlaşmıştır.

4.1.2. Müzik tarzı ve DJ'lik

Görüşmelere katılan toplam on DJ'e hangi müzik tarzlarını dinledikleri ve setlerinde çaldıkları sorulduğunda tamamının ortak nitelendirilebilecek yanıtı sayı itibariyle üçten fazla olacak şekilde çeşitli müzik tarzlarını dinledikleri saptanmıştır. İcra ettikleri DJ setlerinde hangi müzik tarzlarını daha çok tercih ettikleri sorusuna ise dinledikleri müzik tarzını ya da sadece performatif açıdan kullandıkları türleri tercih ettikleri yanıtını vermişlerdir. Kendi söylemleri ile:

K1: “Müzik tarzı, çok farklı tarzlar dinlerim yani. Son zamanlarda mesela daha çok yoğunlaştığım, sample kesip müzik yaptığım için jazz, funk, saykodelik rock, progressive rock, bunları dinlerim, hip hop da dinlerim. Çoğu müzik tarzını dinlemeye çalışırım ama çaldığım setlerde genelde daha çok hibrit şeyler oluyor. Eklektik, işte farklı tarzları bir araya getirip çalmak, çalabilmek.”

K7: “Evet, genelde İngiliz müzikleri benim ana listemde yer alır. Bunun için hip-hop, UK Garage, Dub, Drum'n'Bass, Jungle, Dubstep gibi farklı kategorilerde, farklı hızlarda, ama birbirini hep yakalayan birbiri ardına çalabildiğinde hiçbir sana yabancılık hissettirmeyen janrlar.”

K8: “En çok trip-hop dinlerim abi kendi kendime. En çok trip-hop dinlemeyi çok severim. Bazen rock dinlerim. Bazen böyle çok kendimi kötü hissettiğim zamanlarda jazz dinlerim. Miles Davis falan dinlerim. O zamanlar çok iyi geliyor. Setlerimde old school techno çalarım ya da elektro çalarım yani. Hani böyle alakasız şeyler çalarım dinlediğim şeylerden.”

K9: “Tabii ki, elektronik müzik dışında da dinliyorum. Müzik olarak. Ya çok farklı şeyler dinliyorum. İşte eski EDM müziklere bakıyormuşum mesela en son. Bu klasik, bu Romanya'da falan, Inna falan var biliyor musun? Biraz popüler saçma şeyler ama mix teknikleri mesela çok hoşuma gidiyor. Sonra daha böyle Brezilya müzikleri dinlemişim. Klasik müzik dinlemişim. Arada jazz bakmışım. Eski Türkçe rock bakmışım. Yabancı rock bakmışım. Yani çok değişiyor aslında.”

Bu yanıtların yanı sıra görüşme sırasında sorulan soruya ilave bilgi anlamında DJ'lik yapmanın müzik dinleme alışkanlığı bakımından bir deformasyon da getirdiğinden bahsetmişlerdir. Bir DJ'in arşivini oluşturması için vazgeçilmez rutinlerinden biri olan müzik keşfetme aşamasında parçaların tamamını dinlememe alışkanlığı da bu

deformasyona katkıda bulunan unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Seçki için gerekli parçayı keşfetmek açısından taranan platformlardaki şarkıları yaklaşık 5 saniyelik süre içinde dinlemek yeterli olabilmektedir. Bu süreçle birlikte DJ'lerin müzik dinleme alışkanlığı köreltilirken müzik keşifleri konusunda pragmatik yaklaşım sergilemektedirler. Böylece DJ'lerin müziği haz ya da keyif için dinlemekten uzaklaşp iş ve performans için dinlediklerinden bahsetmek yanlış olmaz.

Müzik dinleme açısından mesleki deformasyon yaşadığını katılımcılardan biri şu şekilde ifade etmiştir:

K3: “Valla benim için dinlemek şu an bir mesleki deformasyon herhalde. Oturup bir albümün başından sonuna kadar son beş senedir dinledin mi diye sorarsan dinlemedim. Yani bu bence birçok DJ'in başına gelen bir durum olabilir. Ama hani listening anlamında ambient çok seviyorum. Daha böyle deneysel, avantgard şeyleri dinlemeyi çok seviyorum. İşte balerik şeyleri falan dinlemeyi seviyorum. Ama bayağı şeyi de seviyorum, böyle daha deneysel tekno, hani dans olmayan tekno şeyleri dinlemeyi falan da seviyorum. Ben yani full dans müziği çalıyorum. Yani çok geniş bir varyasyon içinde dans müziği çalıyorum genelde. Son zamanlarda, son iki senedir falan sadece tekno çalıyorum artık. Sırf tekno partilerinde çaldığım oluyor. Ama yani normalde ben herhangi bir mesela ‘Arka Oda’da çalarken bir Acid House da çalıyorum, industrial bir şey de çalıyorum, post-punk da çalıyorum. Ne bileyim böyle diskonsu bir şey de çalıyorum.”

Katılımcıların ilgili soruya verdikleri cevaplar detaylı incelenmiş ve tematik analiz yöntemi uygulandıktan sonra bu başlık altında tema şu şekilde belirlenmiştir; Eklektik müzik tarzı. Katılımcılar çeşitli ve geniş spektrumda müzik tarzlarını dinlediklerini ve setlerinde de benzer yaklaşımla müzik tarzlarına yer verdiklerini belirtmişlerdir. Böylece katılımcılar, “Eklektik müzik tarzı” temasında toplanmışlardır.

4.1.3. Keşif kaynakları

DJ'ler açısından zengin arşiv üretme ve bu arşivi dinleyicilere sunmak için çeşitli kaynaklardan müzik parçaları keşfetme süreci son derece önemli konumdadır. Şarkı seçimleri için hangi platformları kullandıkları sorulduğunda;

K7: “En başta Bandcamp'tan bütün şarkıları, sanatçıları keşfediyorum. Sonrasında SoundCloud ve hangi platform olduğu fark etmeksizin, eğer ki kişilerin, sevdiğim sanatçıların ya da albümlerin takip ettikleri ya da onların ilham aldıkları insanlar kimse, onlara ulaşabildiğim bütün platformları kullanmayı tercih ediyorum. Çünkü eminim ben o kişiyi bulduysam o kişi de başka bir kişiyi bulmuştur ve aynı sebeptendir. Bu da beni aslında bir ‘circle’ın içine direkt itmiş olur. “

K8: “Bandcamp, Youtube, Spotify ve SoundCloud. Ama en çok Bandcamp ve Spotify'dan ilerliyorum gibi.”

K2: “Spotify, Apple Music, YouTube Music, Beatport, satın almalar için iTunes ve everynoise.com, SoundCloud güzel bir veri kaynağı.”

K3: “Bandcamp. En çok Bandcamp'ten satın alıyorum. Discogs'a girip işte oradan oraya oradan oraya yeni bir şey bulup onu böyle sonra bir yerden bulmaya çalışıyorum. Beatport'tan da alıyorum. Juno'dan da alıyorum.”

Katılımcıların ilgili soruya kendi söyledikleri cevaplardan yola çıkıldığında tamamının internet üzerinden farklı platformları kullanarak müzik keşfettikleri görülmüştür. Aynı zamanda bu platformlar üzerinden satın alma ve indirme işlemlerini yaptıklarını belirtmişlerdir. Günümüz teknoloji gelişimi ve buna bağlı rutinlerimiz göz önünde bulundurulduğunda katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda bu sonuç şaşırtıcı olmamıştır. Böylece bu başlık altında belirlenen temanın “İnternet” olduğu saptanmıştır.

4.1.4. DJ'in performans alanı

Bu başlık altında katılımcı DJ'lere kariyerlerinin nasıl başladığı ve hangi tür mekanlarda performans sergiledikleri sorulmuştur. Katılımcıların kendi ifadelerine göre:

K3: “Ya ben hep çok müzik dinliyordum ve bir şekilde hep böyle müzik insanlarıyla arkadaş oluyordum falan. 2009'da bir arkadaşım vardı o zaman. Tünel meydana. Bilir misin bilmiyorum ‘Lokal’ diye bir mekân vardı. Tanıyordum işletmecisini, öyle bir gün gel çal dedi. Öyle gittim çaldım. Sonra galiba ikinci çaldığım yer ‘Arkaoda’ydı. Tabii dergide çalışıyordum o zaman. Hani bundan bir iş olur mu olmaz mı hiç öyle bir fikrim yoktu. Derken öyle yıllar içinde ilerledi.”

K7: “Evet, kariyerim şöyle başladı. Daha çok söz yazarı ve vokal üzerinden bir müzik türüyle ilgileniyordum. Bu hip-hop'tu. Daha sonrasında üniversiteye başlamam ve çok fazla istediğim ekipmanları almak için, onlara sahip olmak için giriştiğim bazı ses tasarım işleri olsun vesaire buralarda tanıştığım insanlar benim bu konuda yetenekli olduğumu ve dinlemek için benim çalmamı istemeleriyle oluştu aslında.”

K8: “Şöyle başladım abi, ben müzik dinlemeye çok yatkın bir insandım zaten. Devamlı müzik dinliyordum sürekli. ‘Peyote’ diye bir mekân vardı Eskişehir'de. Oraya gidip

geliyordum ve o zamanlar 4, 5 yıl öncesi falan bunlar. İnsanlar mükemmeldi, DJ'ler mükemmeldi, böyle bildiğin gibi değil yani hani. Oraya gittiğimde kendimi çok güvende hissediyordum. Çok muhteşem hissediyordum. Ve böyle başladı.”

K10: “Kariyerim Rock barda başladı. Ben ses teknik işleri yapıyordum. Rodilik yapıyordum aslında. Böyle amfi taşıya taşıya kablo bağlaya bağlaya gerçekten lehim yapa yapa. Bana bu işi öğreten insan böyle 90'larda P-Bird diye bir progresif DJ'ydi. Hatırlı sayılır bir DJ'ydi Marmaris'te. O sağ olsun sende var kulak, sen bas da çalışıyorsun, gel bir şeyler sen de yaparsın dedi. İlk önce progresif, 90'lar progresif, 80'ler progresif ve Euro Trance ile başladım aslında çalmaya. Ondan sonra tabii böyle insan kendi soundunu, kendine yakın ya da zihin durumunu hissettiği şeyleri buluyor. Ondan sonra buraya evrildi. ....Ya çok kulüp insanı olarak görmüyorum kendimi, hiç görmedim. Genelde barlar oluyor. Ama böyle daha chill, daha roof diyebileceğim yerlerde ya da böyle varsa, çok underground kulüpse yaparsam yapıyorum artık.”

Katılımcıların bu başlık altındaki sorulara vermiş olduğu cevaplar incelenmiş ve tematik analiz sonucunda katılımcıların tamamının DJ'lik kariyerlerinin müziğe olan ilgileri ve merakları sayesinde başladığı görülmüştür. Bu noktada elde edilen yanıtlardan yola çıkarak “müzik merakına hitap eden yer” teması belirlenmiştir.

4.1.5. Ana akım ve eleştirel akım

Görüşmelere katılmış olan DJ'lere müzik kültürü açısından ana akım ve eleştirel (alternatif) akımın ne olduğuna dair görüşleri sorulmuştur. İlgili soruya katılımcıların aktardıkları cevaplar şu şekildedir:

K1: “Ana akım, pazarlanan medyadır. Alternatif akım da insanların kendi içlerinden, kendi kendilerini finanse ederek ya da kendiliğinden doğan bir şeydir. Ama ana akımla alternatif akım tabii kesişir bir noktada. Bunların kesişim noktalarından yani alternatif akımdan girip ana akıma yönlenen sanatçılara baktığımızda kaybolan ya da çok bozulmuş dediğimiz sanatçılar da türer. Çünkü ana akım biraz tehlikelidir yani sonuçta içinizden gelerek samimi bir şekilde ürettiğiniz şey bir anda paketlenip bir ürüne dönüşür. Ve ana akımın amacı bu ürünü sunduğunuz kitleyi genişletmeye çalışmaktır.”

K4: “Ana akım dediğimiz şey aslında zaten İngilizcesi bunun işte mainstream olarak geçiyor. Mainstream dediğimiz şey de aslında popüler yani pop'tan kastım popüler olan müziklerin ya da işte medya kanallarını daha rahat ulaşabileceğimiz müziklerin alıcısına daha kolay aktarıldığı bir mecra aslında, ana akım dediğimiz şey. Yani daha büyük bütçelere sahip plak şirketlerinin kendi yayınladıkları parçaları daha büyük bütçelerle daha geniş kitlelere pazarlamasından ötürü oluşmuş bir kültür aslında, anatomik kültür. O da araştırma merakı

olmayan sistem içinde daha kolay bir şeylere ulaşmak isteyen insanlara daha kolay bir şekilde ulaşılabilen kültür diyebiliriz. Alternatif akımdaysa insanlar daha kişisel zevklerine göre yola çıkarak o müzikleri, o kültürü tanımaya çalışır, keşfetmeye çalışır. İçinde daha seçicidir. Kendi kişisel araştırmalarına yönelik, araştırmaları üzerinden bir zevk oluşturur. Ve o zevkin üzerine daha da katlanarak devam eden bir kültür yapısına sahip olur.”

K8: “Genel itibariyle, müzik kültürü açısından, bir mainstream var ya ana akım. Bir de underground diyebileceğimiz, yeraltı diyebileceğimiz bir de alternatif akım var. Ana akım dediğin şey bence pop rock bu şekilde ilerleyen ve her zaman herkesin takip ettiği bir algıdır yani. Underground dediğin şey underground'tır. Bunu kimse bilmez. Hani hiç kimsenin haberi olmaz. Yani bir yerde görürsün gidersen.”

Katılımcılar tarafından verilen cevaplara göre müzik kültürü açısından ana akım, çok daha fazla dinleyiciye ulaşabilen, plak şirketleri tarafından finanse edilerek pazarlanan, rahatlıkla ulaşılabilen, popüler müzik olarak tanımlamalar yapılmıştır. Müzik kültürü açısından eleştirel akım içinse katılımcılar, çok daha az kişinin dinlediği, daha az kişinin ulaşabildiği, müzisyenin kendisinin finanse ettiği, görünürde olmayan, kendin yap hareketi içinde değerlendirilen tanımlamalar belirtilmişlerdir.

İlgili sorulara verilen yanıtlar tematik analiz yöntemiyle incelendiğinde ana akım tanımlamalarına dair “Popüler” teması, alternatif akım tanımlamaları doğrultusunda ise “Yeraltı” teması belirlenmiştir.

4.1.6. Başarılı DJ

Bu başlık altında katılımcı DJ'lerin, DJ performansının kaliteli ve başarılı kılan başlıca kriterlerin neler olduğu sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Yanıtlara istinaden katılımcılar kriter olarak; nadir ve bulunması zor olan şarkıların ortaya çıkartılması, senkronizasyon, bir hikâye ya da anlatısının olması, zengin bir müzik seleksiyonu, mixing tekniğinin iyi olması, müzikal alt yapısının olması ifadelerini kullanmışlardır.

Altı katılımcının kendi ifadeleri şu şekildedir:

K2: “Senkronizasyon. Kullanıyor mu kullanmıyor mu? Kullanıyorsa bunun yerine bana ne satıyor? İyi şarkılar çalıyor mu? Efektlerini doğru uyguluyor mu? Sürprizler yaratıyor mu? Beklentilerimi karşılıyor mu? Kulağımı rahatsız ediyor mu? Uzun süreliği çalıyor beni yoruyor mu? Gibi etmenler. Dikkat ettiğim şeyler bunlar.”

K3: “Yani bir kere çaldığım şeyin, sende bir backgroundunun olması lazım. Bu tek house da olabilir, en dandik elektronik müzik türü de olabilir. Fark etmez yani. Ama işte o içinde bir background'un olması lazım. Yani bir fikrinin, bir şiirinin olması lazım.”

K7: “Sanatın temel öğelerini iyi kullanan sanatçılar her zaman gerçekten başarılı olmuşlardır. Bunlar çok basit şeyler gibi görünebilir ama önemli olan malzemedir. Malzemeyi nasıl kullandığım ve bu temel öğelerle nasıl birleştirdiğimdir. DJ'likte çoğu belki insanın atladığı noktalar bunlar. Ama bir DJ'yi başarılı yapacak noktalar da bence bunlardır.”

K8: “Mixing.”

K9: “Bence DJ performansı başarılı yapan iki şey var. Birincisi hazırlıklı gitmek. Sahnede en az stres, en çok eğlence. Yani sahnede ne kadar az düşüneceğin durum yarattıysan o kadar kreatif bir şey çıkarabiliyorsun. Ön hazırlık önemli. İkincisi de kitle. Çünkü bazen mesela sesin kötü olduğu anda bile, kalabalık bir ortamda, o müzik bambaşka tınlayabiliyor. İnsanların eşlik etmesiyle, coşkusuyla. “

K10: “Kesinlikle parçanın ‘beat rate’i bence çok önemli ilk başta. Onun dışında hikayesine çok önem veriyorum ben. Ya böyle ip gibi setleri ya da DJ performansı olarak konuşuyorum. Böyle ip gibi, tornadan çıkmış gibi setleri çok sevmiyorum. Bence şaşırtmalı, hayal kurdurmalı, etkilemeli hem dinleyiciyi hem de dinlemek için değil, sadece gözlem için de oraya bir insan gitmiş olabilir. Onu da etkilemeli, bunun sınırlarını göstermeli diye düşünüyorum ben. Bu iyi veya kötü olarak belirliyor benim için.”

Katılımcıların sağladığı yanıtlar doğrultusunda DJ performansını başarılı ve kaliteli yapan kriterler anlamında çoğu katılımcının, işin teknik boyutundan ziyade müzik seçkisi ve bir anlatı içinde sunumu konusunda ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu noktada ilgili sorudan alınan yanıtların tematik analizi açısından “Müzikal anlatı” teması belirlenmiştir.

4.1.7. DJ'in ekonomik koşulları

DJ, genel anlamda çeşitli mekânlarda performans sergilemektedir. Bu mekanların bir ticari işletme niteliği taşıdığı ve geceye ya da etkinliğe önemli konumda eklemlenen DJ'in de bu ticari yapının eğlence ayağındaki bölümü üstlendiği ele alındığında, tabir yerindeyse iş sonrası emeğin karşılığı beklentisi son derece olağandır. Bu durum ister bir bar ortamında isterse de bir festival etkinliği kapsamında olsun, belirli ücret ödemelerinin

yapıldığından bahsedilebilir. Böylece DJ'in ekonomik koşulları da bir araştırma olgusudur.

Bu başlık altında katılımcılara Türkiye'deki DJ'lerin ekonomik koşullarına dair görüşlerinin alındığı soruya verilen cevaplar toplanmıştır. Katılımcılardan bazılarının kendi ifadeleri şu şekildedir:

K2: “Türkiye'de hobi olarak yapılabilecek bir şey kesinlikle değil DJ'lik. Kesinlikle şu an değil. Bu bildiğiniz lüks yani DJ'lik. Ne yazık ki şu an bir sistem almaya kalksanız asgari ücretten pahalı... Ama şöyle bir durum var. İmkansızlıklar büyük imkanlar yaratır gibi hissediyorum.

Türkiye'deki DJ'ler ekonomik olarak çok zor şartlar altındalar. DJ'lik yaparak para kazanmak için gerçekten dışını tırnağına takıp çalışmak gerekiyor. Çalışsan bile çoğu zaman yetmiyor. Bahsettiğim bir şeylere para, konut, reklamlar, mekanlar, çok fazla şeye para vermen ve bir süre sonra karşılığını alabilmen gibi bir durum var. Ne yazık ki sosyal ekonomik şartları hepimizi çok genel vuruyor. Dolar, döviz vesaire çok yüksek ve mekanlarda ne yazık ki bu konuda ağır konuşacağım. Mekân işletmecileri gecenin başrolü olan insana, şeyden, ne bileyim yani bir içki firmasının promosyonundan çok daha az bir maaş veriyor yani herhangi bir içki firması bir dükkânın bir haftalık cirosunu karşılayabiliyorken bu adam geliyor tek başına bütün mekânı eğlendiriyor ve sen bu adama asgari ücretten çok çok daha çok komik rakamlara kaşeler verip evine yolluyorsun. Ha bir de iki tane bira ücretsiz veriyorsun. Teşekkürler yani.”

K4: “Tabii ki bu sınıfsal bir durum açıkçası. Alternatif akımı mı yoksa ana akımı tercih ettiğinizle ilgili değişen bir durum. Açıkçası Türkiye'de bir DJ isen tabii ki de tek başına DJ'likle geçinmen çok zor. Yani özellikle İstanbul'da yaşıyorsan ve İstanbul'daki kiralari düşünüyorsan ve işte İstanbul'daki harcamaları düşünüyorsan tabii ki tek başına DJ'likle bu işi sürdürmen çok zor. Eğer alternatif akımda prodüksiyon yapmayan, sadece işi selektör dediğimiz ya da işte sadece DJ dediğimiz gece gidip orta ölçekli klüplerde çalan biriyisen ama büyük ölçekli klüplerde çalıp yurt dışı ‘booking’leri alan işte ne bileyim festivallerde çalan, kendi prodüksiyonlarını üreten bir DJ'sen elbette bir noktada geçimini sağlayabiliyorsun. Ama daha orta ölçekli kulüplerde çalmayı tercih eden bir DJ'sen. Çünkü bu biraz da tercih üzerine geliyor aslında. Yani müzik zevkinin nerede daha doğru yansıttığını düşündüğün anlarda, yerlerde çalabiliyorsun. O yüzden de orta ölçekli bir DJ'sen, orta ölçekli kulüplerde çalan bir DJ'sen tek başına bu işi sürdürmen çok zor. Ek işler yapman gerekiyor benim gibi. Ben işte bir mekânın etkinlik direktörlüğünü yapıyorum. Ondan arta kalan zamanlarımda profesyonel DJ oluyorum.”

K5: “Benim tarafımda, benim olduğum kanalda bu çok iş değil yani. Bunun anlayamadığım sebepleri var. Ama yıllarca da çözemedim artık saldım tam anlamıyla. Çünkü yani ekmek kapısı dediği şey aslında, her şeyi ondan kazanan insanlar var. Ama yeteri kadar değil yani.

Çok komik rakamlar dönüyor. Hala çok komik rakamlar dönüyor. İnanamazsın yani. Bir de bu insanlar işte anladın mı? Bu insanlar mekanların sahipleri. Yani bu insanlar seni sömürüyor. Bu insanlar seni sömürüyor, sen de böyle hani halihazırda zaten yaşamın güç olduğu bir yerde, buna her boyun eğen de buna bir şekilde destek olmuş oluyor. Yani ben olabildiğince artık yapmamaya çalışıyorum. Arkadaşım da olsa bu insanların yüzlerine söyleyip çalmayı kibarca reddediyorum. “

K6: “Çok küçük bir kitle belki sadece bununla geçiniyordur. Onun dışında kalanların bununla geçinebileceğini düşünemiyorum maalesef çok zor. Yılın belirli dönemleri güzel para kazanıp, diğer dönemlerde gerçekten sıkıntılı dönemler yaşadığını bazı arkadaşlarından duyduğum var. Hani belki çok popüler değiller ama bu işten başka uğraşları yok maalesef. Yazın güzel para kazanıyorlar. Malum tatilde oteller, sahillerde biraz para kazanıyorlar ama kış geldiğinde onlar için çok zor bir dönem başlıyor. Belki istemedikleri yerlere gidip çalışıyorlar ya da 7 gün çalışmak durumundalar. Hatta 7 gün içerisinde bir günde de iki yer yapıyor bile olabiliyorlar maalesef. Ne olursa olsun her işin kendine göre bir zorluğu vardır. Kolay değil. İnsan vaktinden veriyor. En değerli şeyimiz. Karşılığımı alamadığımız durumda da maalesef bize sadece yük olmaktan başka bir şey değil.

K7: Zaten çok fazla söylüyoruz herhalde. Benim tanıdığım hiç zengin DJ yok. Birebir tanıştığım zengin DJ yok açıkçası.”

K9: “Bence baya kötü. Mesela İstanbul bazında konuşursak, ayda 10 tane DJ set falan çalman gerekir ki şey olsun... Yani, doğru düzgün gelebilirsin. Doğru düzgün bile değil, yani doğru düzgün yaşamak için şey olman lazım. Hani barda vesaire değil de daha böyle elit mekanlarda çalan bir DJ olman lazım. Ama normal alt kültürde çalışıyorsan 10 etkinlikte kendini anca düze çıkarırsın. Öyle bir sıkıntı var. Hatta şeylerde bile problem var. Zorla da çalışıyorsun, vergi ödüyorsun. Zaten üç kuruş para veriyor, üstüne vergi istiyor, fatura kestiriyor, bilmem ne yapıyor. Zaten verdiği event senede bir verdiği event. Yani senede bir çalabileceğim event de zaten azıcık para veriyor, üstüne bir de fatura kestiriyor. Peki o fatura kesim noktasında ne kadarlık bir yüzdeden bahsediyoruz? %30-35 gidiyor işte.”

Katılımcıların sağladığı cevaplar özetlendiğinde; DJ’liğin tek başına geçimi sağlamak için yeterli bir iş olmadığı, olumsuz ekonomik koşullar, geçim şartlarına katkıda bulunması için sayı itibariyle çok fazla etkinlikte çalma mecburiyeti, mekân işletmecilerinin olumsuz yaklaşımı gibi başlıca ifadeler ön plana çıkmaktadır.

Yanıtlar incelenip tematik analiz yöntemiyle incelendikten sonra konuya ilişkin “Ek iş” teması belirlenmiştir.

4.1.8. Sanat ve DJ'lik

Tartışma konularından biri olarak DJ'in bir sanatçı olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği başlığı altında katılımcılardan alınan cevapların, görüşmelere katılan DJ'lerden dördünün DJ'in sanatçı olduğunu düşündüğü, beşinin DJ'in sanatçı olmadığını düşündüğü, birinin ise soruyu yanıtlamadığı görülmüştür. DJ'in sanatçı olduğunu ifade eden katılımcılar aynı zamanda bir koşul altında sanatçı olarak nitelendirebileceklerini de belirtmişlerdir. Bu bağlamda koşul olarak kolaj sanatçılığı, şaşırtıcı bir şey sunma özelliği, öngörülebilir müzikler çalmaması gibi başlıca tanımlamalardan bahsedilebilir. Katılımcıların en fazla DJ'in sanatçı olmadığı görüşüne sahip oldukları üzerine, belirtilen nedenler arasında yeni bir yaratım süreci değil, var olan müzikleri çalması, adeta bir zanaatkar gibi mevcut çıktılarını farklı form ya da formlarda aktarması gibi başlıca tanımlamalar yapılmıştır.

Katılımcılardan bazılarının konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

K1: “Sanatçıdır. Sanatçılık hangi noktada var olup, hangi noktada yok olur? Yani kadınların altın gününe gidip orada da sanatçılık icra edebilirsin. Ama bir daha seni oraya çağırılmazlar mesela. Fazla kafamızı açtın diye çağırılmayabilirler. Ama sanatçılar arasında müzik tarzı yaratmış bir DJ'den bahsettik mesela Kool Herc. Hiçbir zaman unutulmayacak bir sanatçı. O adam yepyeni bir şey çıkarttı oradan ve hala devam ediyor. Sanatçıdır ya.”

K2: “Bayağı tartışmalı bir soru. Ben kendi adıma yanıtlayayım. Sanat dediğimiz şey biricik olduğu için, yani üretimi esinlenmek, var olmayana ortaya koymak gibi bir metası olduğu için, bence DJ'lik sanattan daha çok zanaatmış gibi geliyor. Tabii ki DJ'liği sanatlaştırmak mümkün. Bunu yapan çok insan var. O an yaptığımız müziğin içerisine kattığımız baharatlar, efektler, geçiş tarzınız... Bir tarz yaratmak, DJ'liği sanat haline getirir. Fatboy Slim tarzında çalmak, farazi söylüyorum işte, Paul Kalkbrenner tarzında çalmak, DJ'liği sanat haline getirir. Var olanları belirli bir düzende çalmak bence sanat değildir. Tabi ki sanata yakındır ama bir zanaattir o noktada. Çok büyük bir emektir. Ama bunu sanat yaptığını düşünmüyorum açıkçası.”

K4: “Bana göre DJ bir kolaj sanatçısıdır aslında. Çünkü bir DJ'in yaptığı bir şey aslında orada üretilmiş eserlerdir. Yani şimdi şöyle, prodüktör bir DJ'sin ya, kendi parçalarını üreten bir DJ'sen zaten sanatçısın çünkü özgün bir eser üretiyorsun. Ama genel itibara baktığında elbette DJ bir sanatçıdır çünkü resim yapmak gibi düşünün. Yani ressam bir tablosunu üretirken, yaparken renklerden yola çıkıyor, renkleri kullanıyor. Ve DJ'de aslında bir setinde bir hikâye üretirken parçaları renk olarak kullanıyor. Böyle özetleyebiliriz bu durumu ama aslında DJ bir kolaj sanatçısı olarak ben kendi içimde bunu böyle yorumlayamıyorum çünkü dışarıdan bir sürü etkinliği alıp, parçayı, başkalarının ürettiği şeyleri bir araya alıp, bir kolaj

haline getiriyorduk. Yani şöyle bir, ne diyeyim, duysal bir kolaj haline getirdik.”

K7: “Bana göre DJ sanatçı mıdır? Bana göre değildir. Ya sebebi şu. Sanat bir zekâ işidir. Sanat gerçekten zekâ ile yapılan bir şeydir. Hisle hareket edilmez. DJ'lerde genelde belli bir hissi elde tutma arzusu çok fazla güdüldüğünü düşünüyorum. Yani dans ettirmekse olay. Bahsettireceğim ya, bir saat dans etmeniz lazım. Mantığı bastığımdır. Bunun dışına çıkmaya korkar DJ'ler. Çünkü o ruh hallerini insanların mümkün olduğunca sabit ya da kendi istediği noktalara kadar gitmesini isterler. O bir saat ya da iki saat, kaç saat çalışırsa. Çünkü onun amacı odur yani. O insanların giriş amacı da odur. Bir yerde. Ama sanat... O kadar tutumlu değildir abi. Sanat o kadar şey ki bir sanatçı yani nasıl desem DJ'in sanatçı olabilmesi için o an gelip bütün müziği kapatıp insanları bir saat sessizliği dinletmesi de gerekir. Sanat bu kadar açık ve çılgın hareket edebilen bir şey olduğu için çok kısıtlamaz kendini sanat. O yüzden sanatçı değildir diyebilirim. Bir de ayrıca şey vardır yani sanat zaten bireysellik şurasıdır. Nasıl desem DJ'in gerçekten o süreci, o prosesi sürekli yaşaması gerekir ki sanatçılığı olduğunu hissetsin. Sanatçılar asla durmaz yerinde. Günün her saati üretimdelerdir. Haftanın her dakikası uyduklarında bile bazen yapacakları bir sonraki üretimi düşünürler. Çünkü sanatta yaptığın her üretim bir sonrakine kapıdır aslında. Ama sen DJ'liği sadece para olarak gören ve DJ'lik bir tık da zanaati de var çünkü işin. Ki DJ'liği aslında bence popüler yapan şey de zanaatsal olmasıdır. Bir şarkıcıdan daha çok kazanabilir bir DJ. Bir bestekardan daha çok kazanabilir DJ. Hatta şöyledir ki şarkıyı sen yaparsın, DJ çalar senden daha çok kazanır. O yüzden DJ'in sanatçı olabilmesi için, nasıl desem, gerçekten tahmin edilemez ya da sanatın değişkenliğini çok fazla yaşayabilen birisi olması gerektiği kanaatindeyim. Belki keskin, belki yanlış düşünüyor da olabilirim ama gözlemlediğim kadarıyla ve bu işi yapan birisi bir sanatçı olarak söyleyebilirim ki. DJ'lik bir araçtır. Sanatın araçlarından bir tanesidir. Yani aslında hatta daha güzel bir şey söyleyeyim. DJ'lik bence sanatçıları daha çok insanlarla buluşturan güzel bir araçtır.”

K8: Bana göre DJ kesinlikle bir sanatçıdır. DJ bir selektördür, sanatçıdır. DJ keşfeden bir insandır aynı zamanda. Yani hani çok düşündüm. DJ bir müzisyen midir? DJ bir sanatçı mıdır? DJ bu mudur? DJ şu mudur? Falan diye. Sonra bir gün böyle gerçekten müzik dinlediğimi anladığım bir an oldu. Ben sanatçı olmasam bile sanatkar olabilirim dedim. Elimden gelen her şeyi yapıyormuşum gibi geldi. Bir ses getirdiğimde sanki sanatçı gibi hissettim.

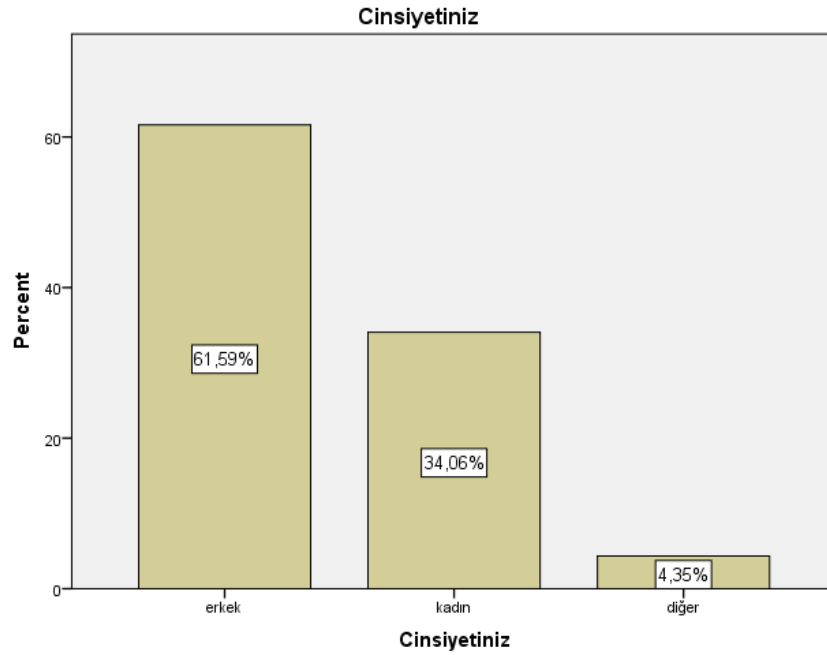
Elde edilen yanıtlar tematik analiz yöntemiyle incelenmiş ve bu başlık altında katılımcıların en fazla yoğunlaştığı “Zanaatkar” teması belirlenmiştir.

4.2. Çevrimiçi Anket

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın alt kültür üretim ve tüketimi açısından algılanan boyutuna ışık tutmak için uygulanan çevrimiçi anket sonrasında elde edilen verilerin SPSS programı aracılığıyla tanımlayıcı istatistikler ve ilgili programın “Crosstabs” özelliğinin kullanılmasıyla farklı veriler arasındaki ilişkilendirmeler anlatılmıştır.

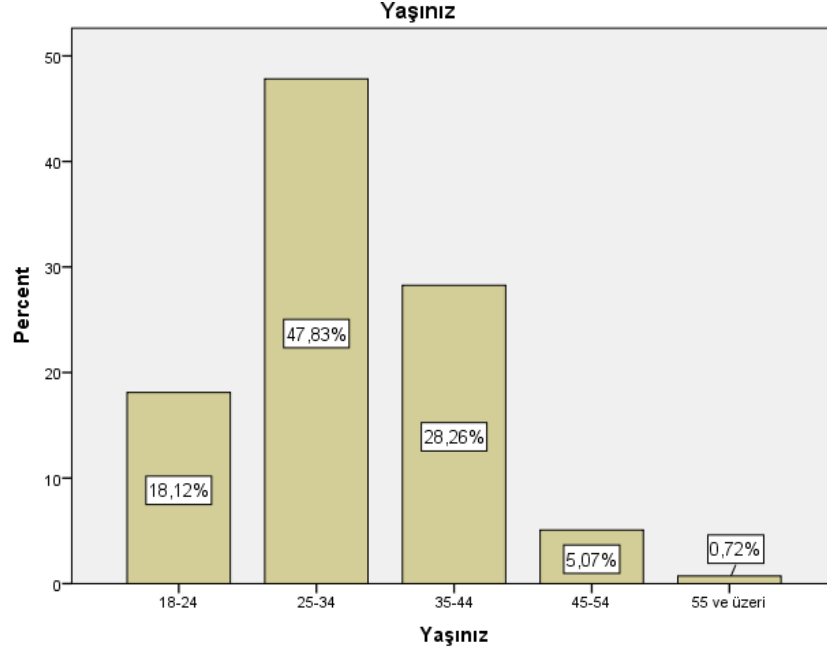
Araştırmanın çevrimiçi anket çalışması sonrası elde edilen verilerin IBM SPSS Statistics 22 programında sayısallaştırılması ve tanımlayıcı istatistiklerle analiz edilmesiyle ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

Anket çalışmasındaki ilk soru olan “Cinsiyetiniz:” sorusuna katılımcıların %61,59’unun erkek, %34,06’sının kadın ve kalan %4,36’sının ise diğer cevabını verdiği görülmüştür.

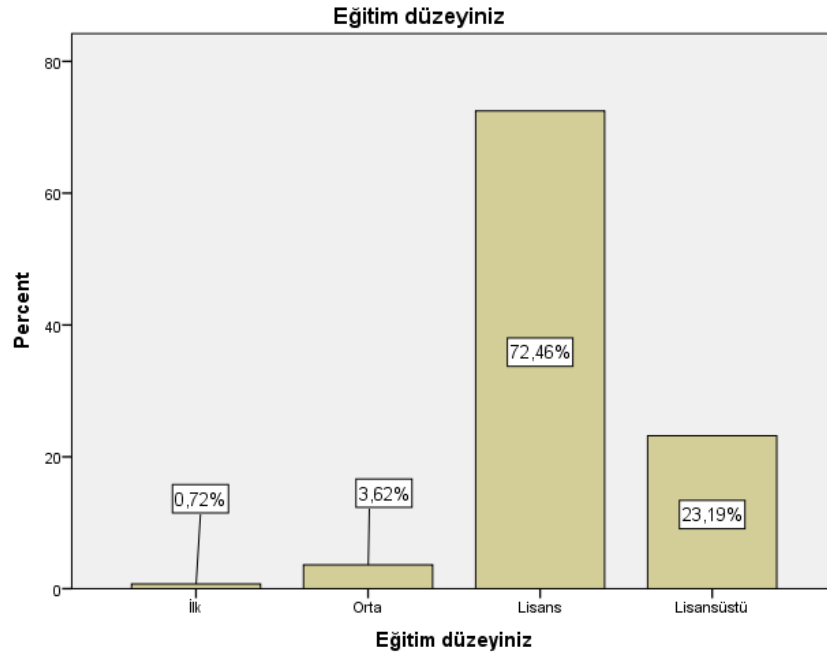
Grafik 1. Anket sorusu 1: “Cinsiyetiniz:”

İkinci anket sorusu olan “Yaşınız:” sorusu önceden belirlenmiş ve 18-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55 ve üstü olmak üzere 5 farklı aralık ile ifade edilmiş ve katılımcılardan seçeneklerden sadece birinin işaretlenmesi istenmiştir. Elde edilen sonuçlar Grafik 2.’de gösterilmiştir. Bu noktada katılımcıların en yoğun olduğu yaş grubunun %47,83 ile 25-34 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir.

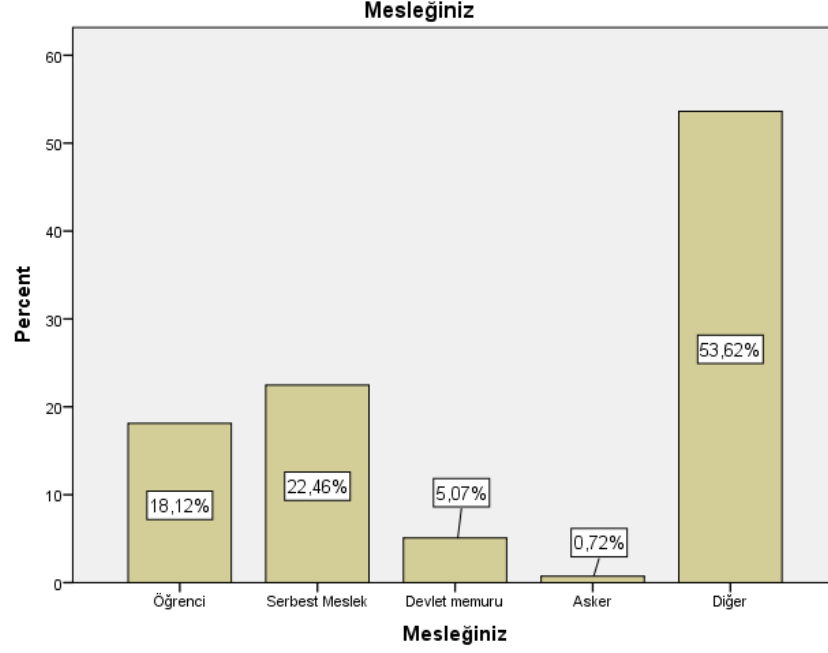
Grafik 2. Anket sorusu 2: “Yaşınız:”

Anketin üçüncü sorusunda katılımcılara eğitim düzeyini belirlemek için “Eğitim düzeyiniz:” sorusu sorulmuştur. Soruya cevaben katılımcıların seçenekler arasında bulunan ilköğretim, ortaöğretim, lisans, lisansüstü şıklarından birini seçmeleri istenmiştir. Bu soruya yanıtlardan en yüksek oran katılımcıların %72,46’sının cevapladığı lisans eğitim düzeyine aittir.

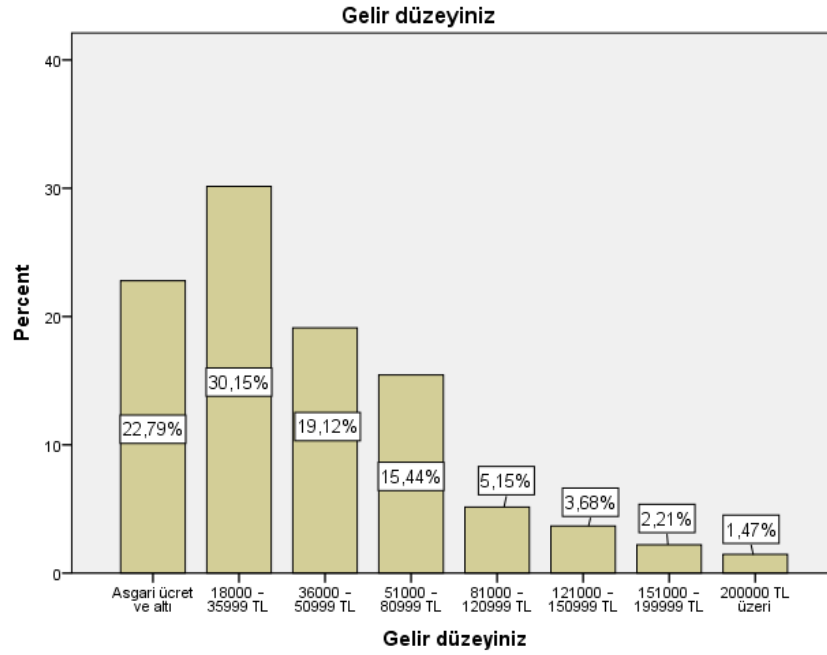
Grafik 3. Anket sorusu 3: “Eğitim düzeyiniz:”

Anketin dördüncü “Mesleğiniz” sorusu katılımcıların hangi meslek gruplarına ait olduklarını belirlemek için sorulmuştur. Bu soruya cevap olarak öğrenci, serbest meslek, devlet memuru, asker ve diğer olmak üzere beş farklı yanıt seçeneği sunulmuştur. Katılımcıların %53,62’si “Diğer” yanıtını seçmiştir.

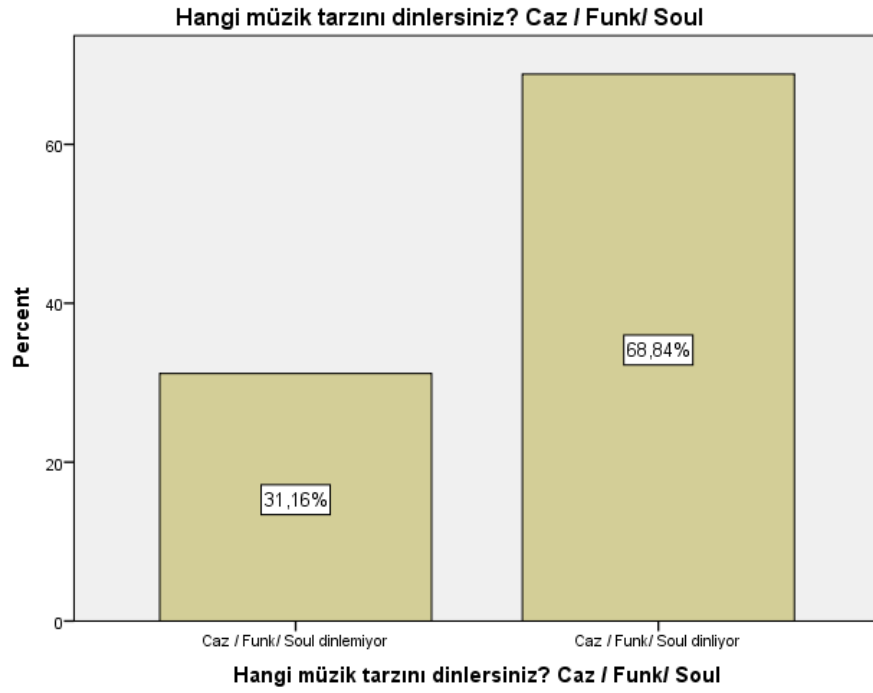
Grafik 4. Anket sorusu 4: “Mesleğiniz:”

Anketin beşinci sorusu katılımcıların gelir düzeylerine dair bilgilerin elde edilmesine yönelik “Gelir düzeyiniz” sorusu şeklindedir. Bu soruya sırasıyla asgari ücret ve altı, 18000 – 35999 TL, 36000 – 50999 TL, 51000 – 80999 TL, 81000 – 120999 TL, 121000 – 150999 TL, 151000 – 199999 TL ve 200000 TL üzeri olmak üzere toplam 8 yanıt seçeneği sunulmuştur. Cevaplar arasından en çok seçilen yanıt %30,15 oranıyla “18000 – 35999 TL” seçeneğidir.

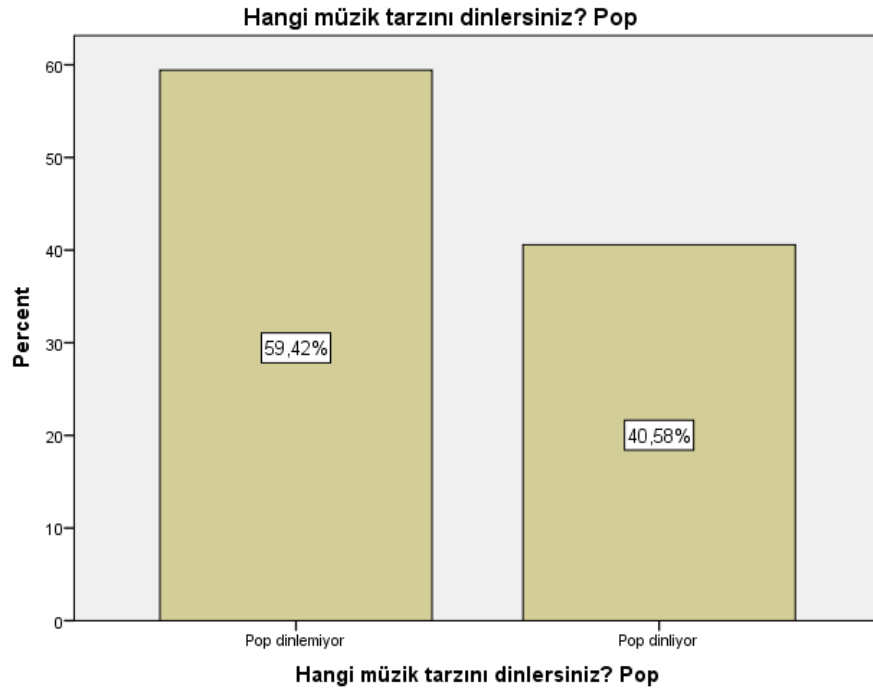

Grafik 5. Anket sorusu 5: “Gelir düzeyiniz:”

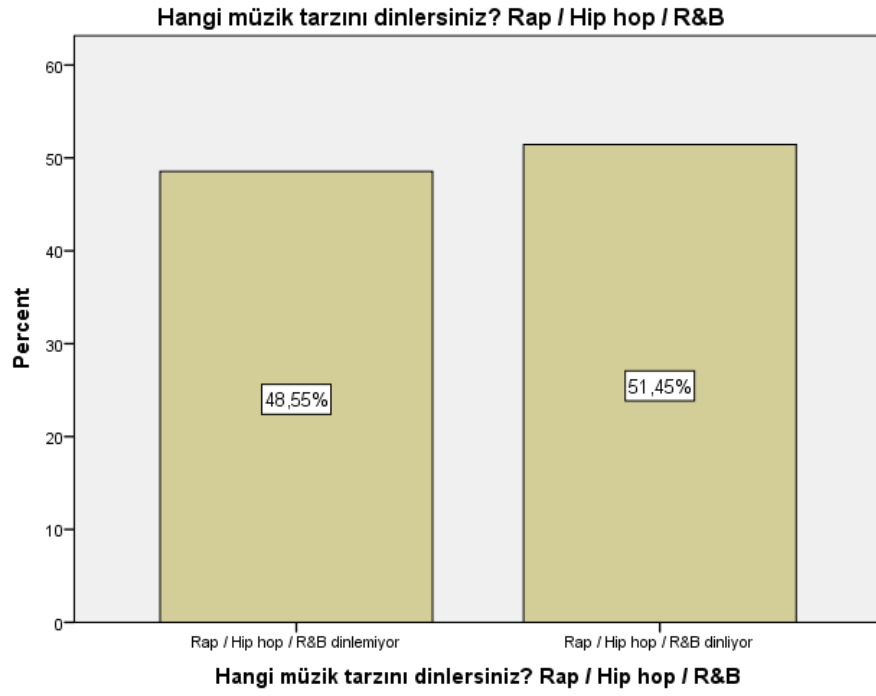
Anketin altıncı sorusu “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” şeklinde olup, soruya cevap niteliğinde sırasıyla Caz/Funk/Soul, Pop, Rap/Hip Hop/R&B, Rock/Metal, Türkü/Türk sanat müziği, Elektronik müzik ve diğer olmak üzere çoktan seçmeli şeklinde 7 yanıt seçeneği belirlenmiştir. SPSS programında birden fazla seçeneğin cevaplanması durumu için yanıtlar üzerinden ayrı ayrı ifadeler tanımlanmış ve ilgili soru içinde müzik tarzını dinliyor ve dinlemiyor şeklinde sonuçlar yüzdelerle tanımlanmıştır. Bu şekilde katılımcıların %68,84’ü Caz/Funk/Soul, %40,58’i Pop, %46,38’i Rap/Hip Hop/R&B, %46,38’i Rock/Metal, %29,71’i Türkü/Türk sanat müziği, %75,36’sı Elektronik müzik, %39,13’ü Diğer seçeneğini işaretlemiştir.

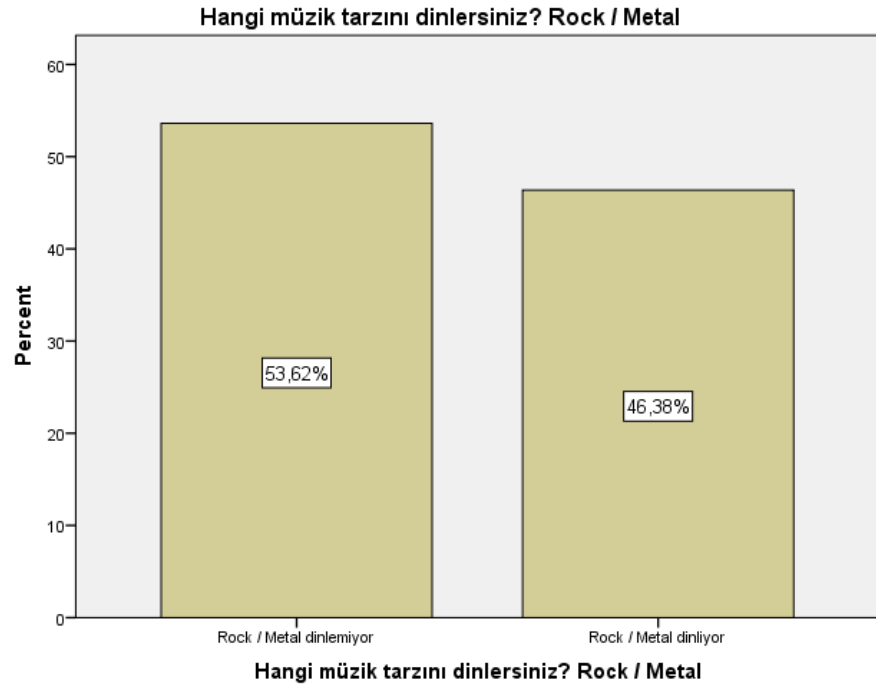
Grafik 6. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Caz/Funk/Soul” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

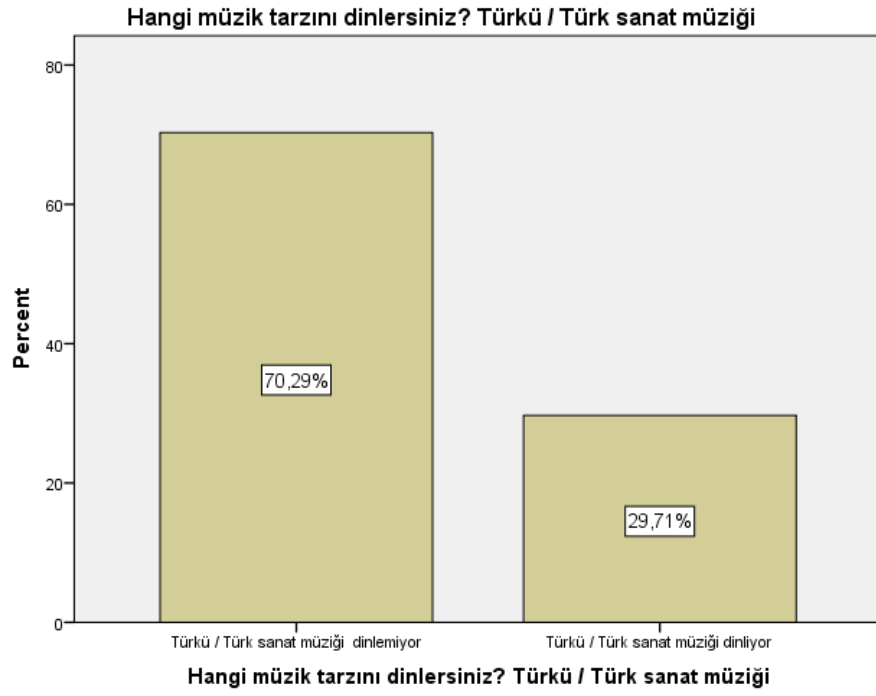
Grafik 7. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Pop” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

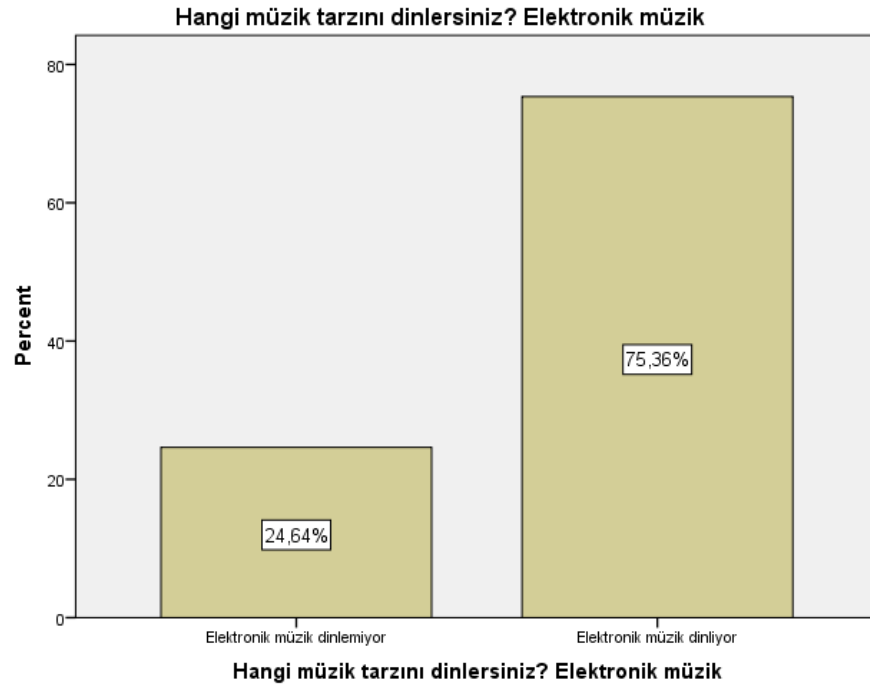
Grafik 8. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Rap/Hip Hop/R&B” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

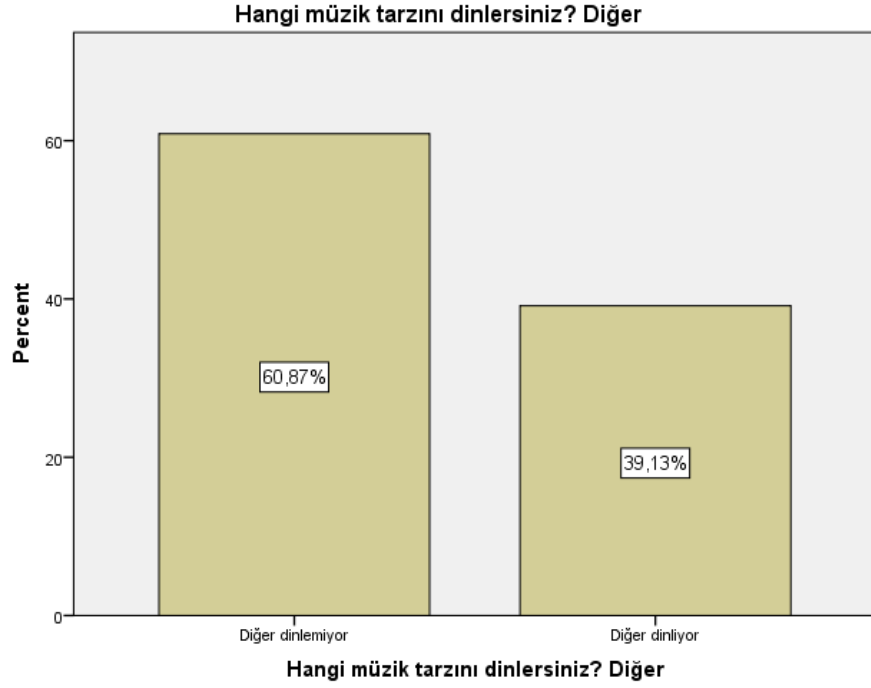
Grafik 9. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Rock/Metal” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Grafik 10. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Türkü/Türk sanat müziği” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

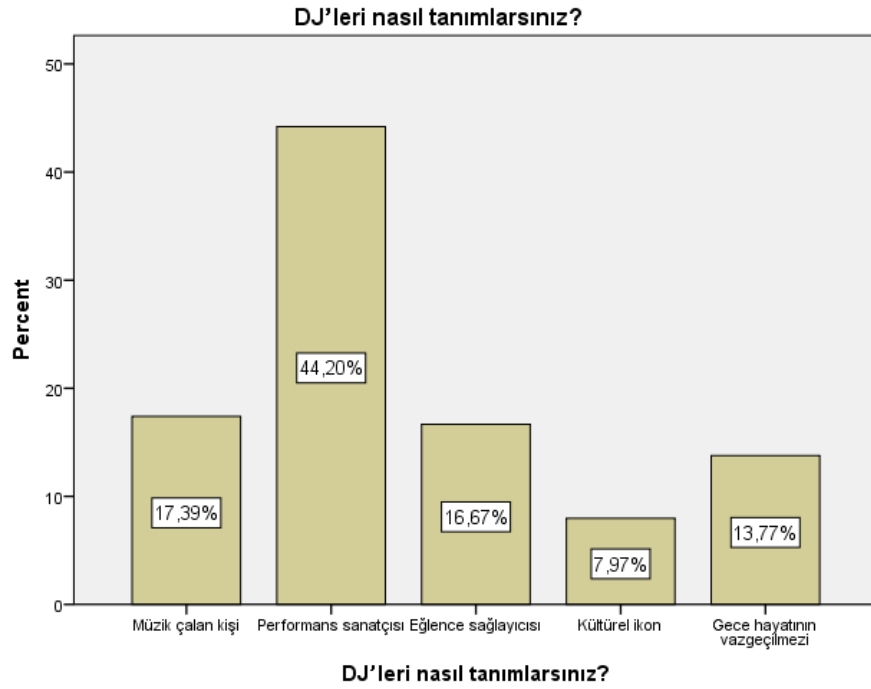

Grafik 11. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Elektronik müzik” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

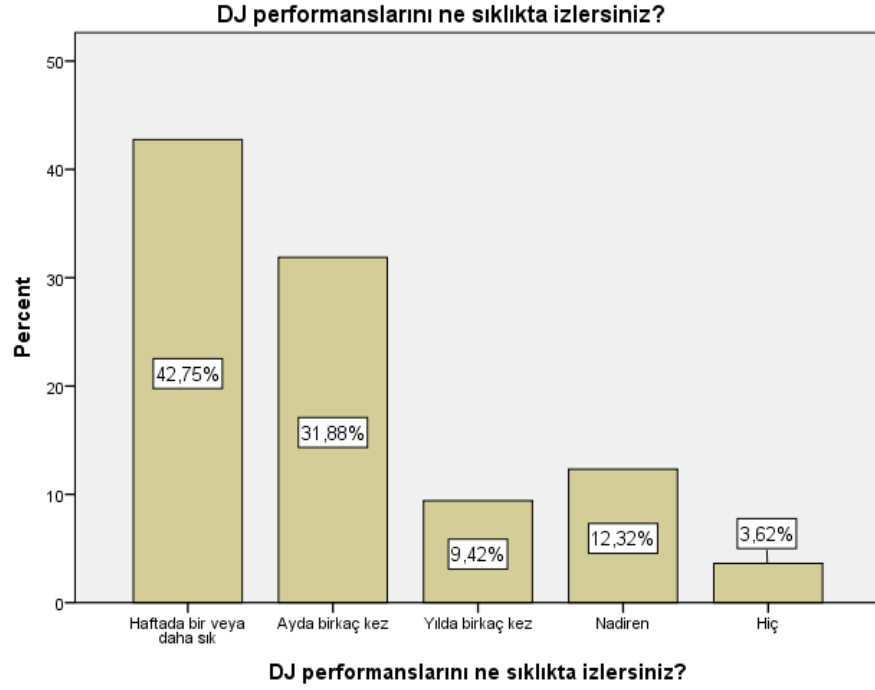
Grafik 12. “Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Diğer” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Anketin yedinci sorusu “DJ’leri nasıl tanımlarsınız? (Aşağıdaki seçeneklerden en uygun olanı seçin)” şeklinde olup, DJ tanımına dair sırasıyla “Müzik çalan kişi”, “Performans sanatçısı”, “Eğlence sağlayıcısı”, “Kültürel ikon” ve “Gece hayatının vazgeçilmezi” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruya katılımcılar tarafından cevap olarak en çok işaretlenmiş yanıt, %44,20 oranıyla “Performans sanatçısı” seçeneğidir.

Grafik 13. Anket sorusu 7: “DJ’leri nasıl tanımlarsınız? (Aşağıdaki seçeneklerden en uygun olanı seçin)”

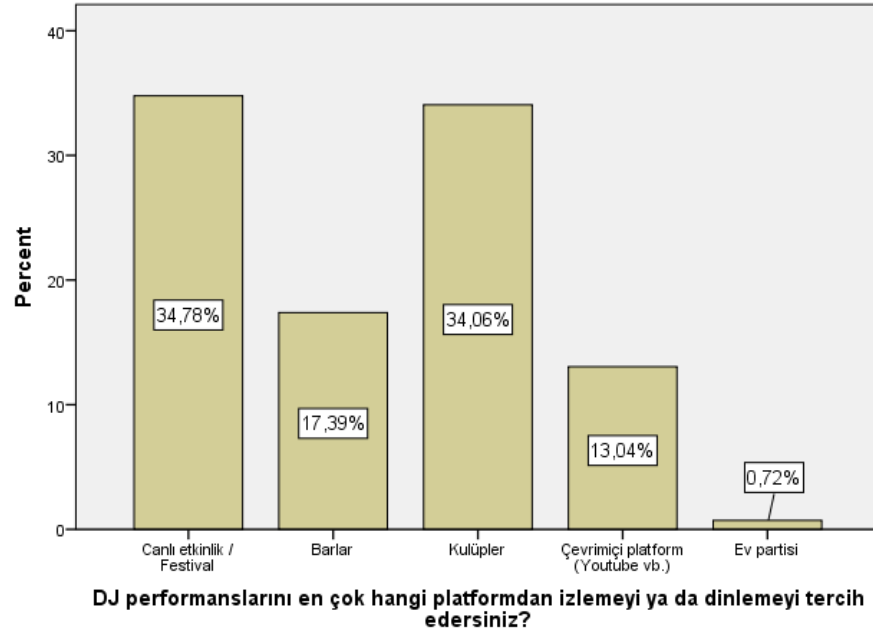
Anketin sekizinci sorusu “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” şeklinde oluşturulmuş ve cevap niteliğinde sırasıyla “Haftada bir veya daha sık”, “Ayda birkaç kez”, “Yılda birkaç kez”, “Nadiren” ve “Hiç” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soru için en çok seçilen yanıt seçeneği %42,75 oranında “Haftada bir veya daha sık” olduğu görülmektedir.

Grafik 14. Anket sorusu 8: “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?”

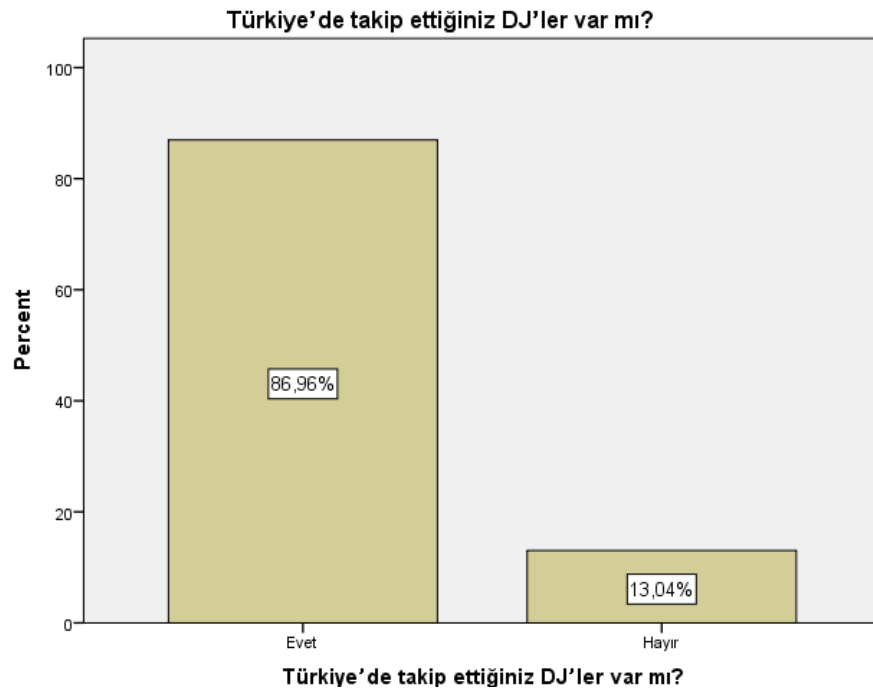
Anketin dokuzuncu sorusu “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” şeklinde oluşturulmuş ve yanıt niteliğinde sırasıyla “Canlı etkinlik/Festival”, “Barlar”, “Kulüpler”, “Çevrimiçi platform (Youtube vb.)”, “Ev partisi” olmak üzere toplamda 5 cevap seçeneği belirlenmiştir.

DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?

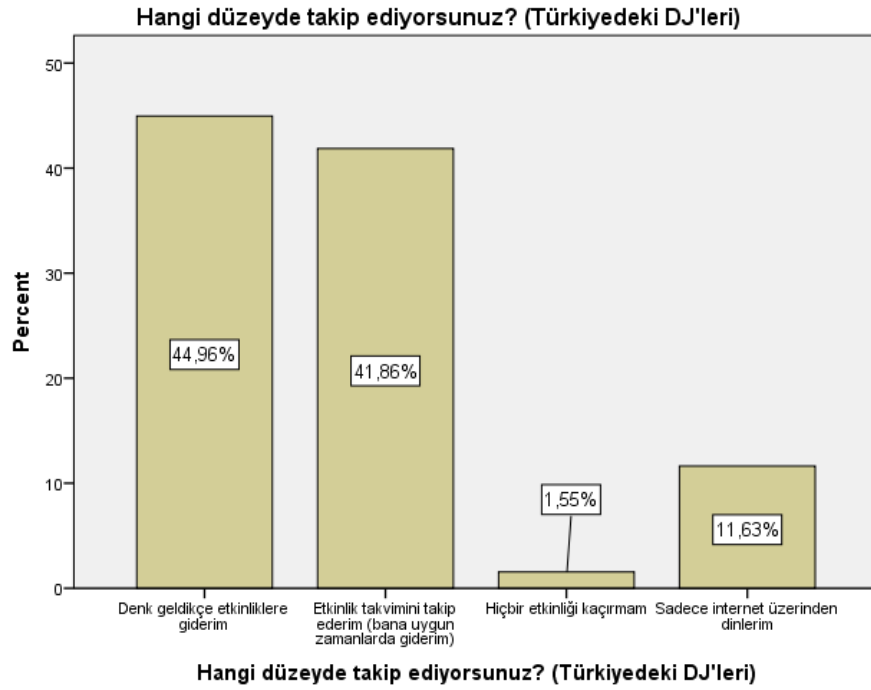
Grafik 15. Anket sorusu 9: “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?”

Anketin onuncu sorusu “Türkiye’de takip ettiğiniz DJ’ler var mı?” şeklinde ifade edilmiş ve katılımcılara basit biçimde “Evet” ve “Hayır” yanıt seçenekleri sunulmuştur. Katılımcıların %86,96’sı “Evet” yanıtını seçmiştir.

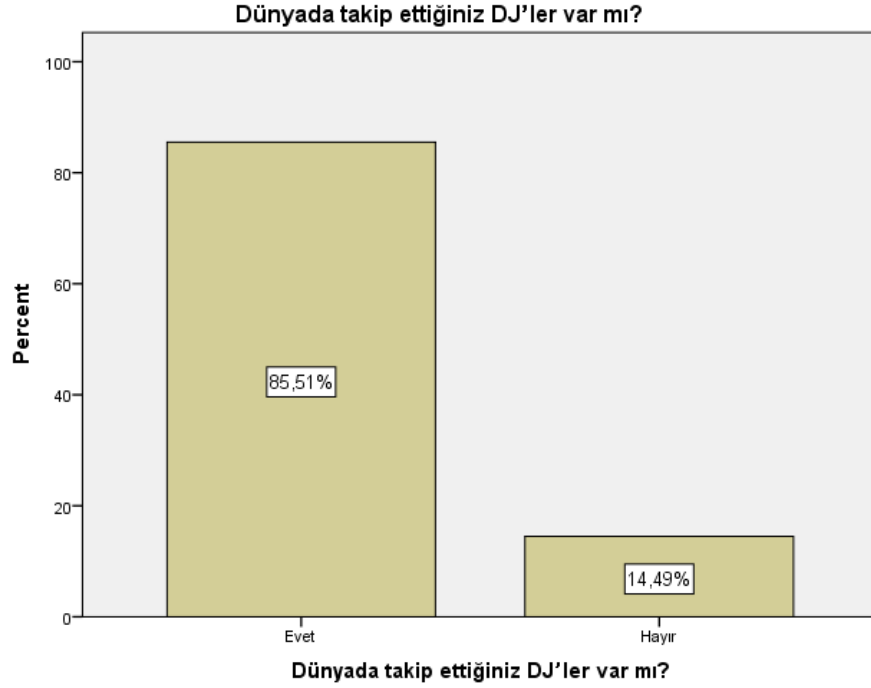
Grafik 16. Anket sorusu 10: “Türkiye’de takip ettiğiniz DJ’ler var mı?”

Anketin on birinci sorusu “Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz. Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?” şeklinde oluşturulmuş ve cevap niteliğinde sırasıyla “Denk geldikçe etkinliklere giderim”, “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)”, “Hiçbir etkinliği kaçırmam” ve “Sadece internet üzerinden dinlerim” seçenekleri belirtilmiştir. Bu soru için en çok işaretlenen yanıt, %44,96 oranıyla “Denk geldikçe etkinliklere giderim” şeklinde görülmektedir.

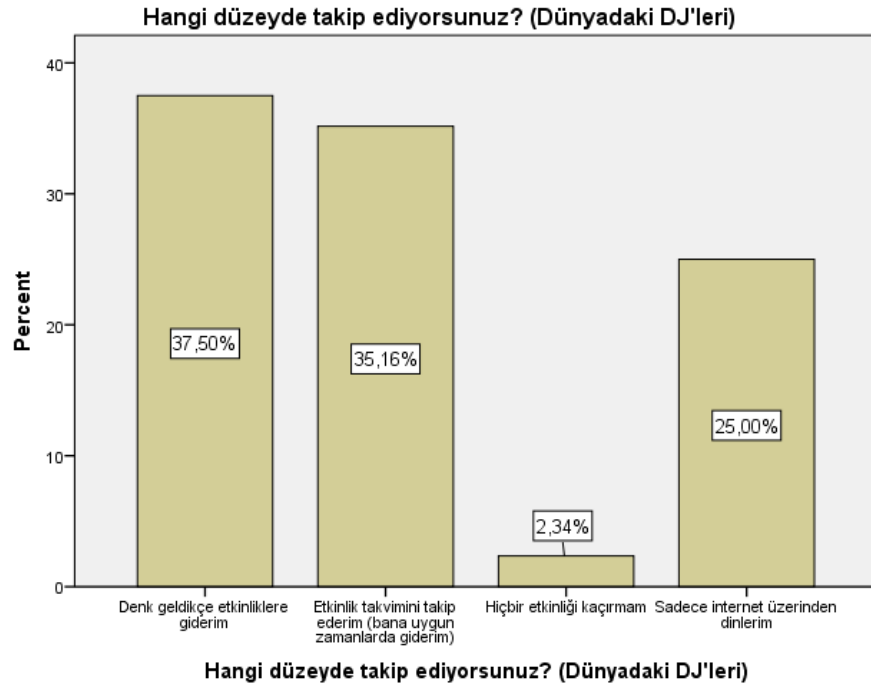
Grafik 17. Anket sorusu 11: Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz.
Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?

Anketin on ikinci sorusu “Dünyada takip ettiğiniz DJ’ler var mı?” şeklinde oluşturulmuş ve katılımcılara yanıt niteliğinde basit biçimde “Evet” ve “Hayır” seçenekleri sunulmuştur. Katılımcıların %86,51’inin “Evet” seçeneğini seçtiği görülmektedir.

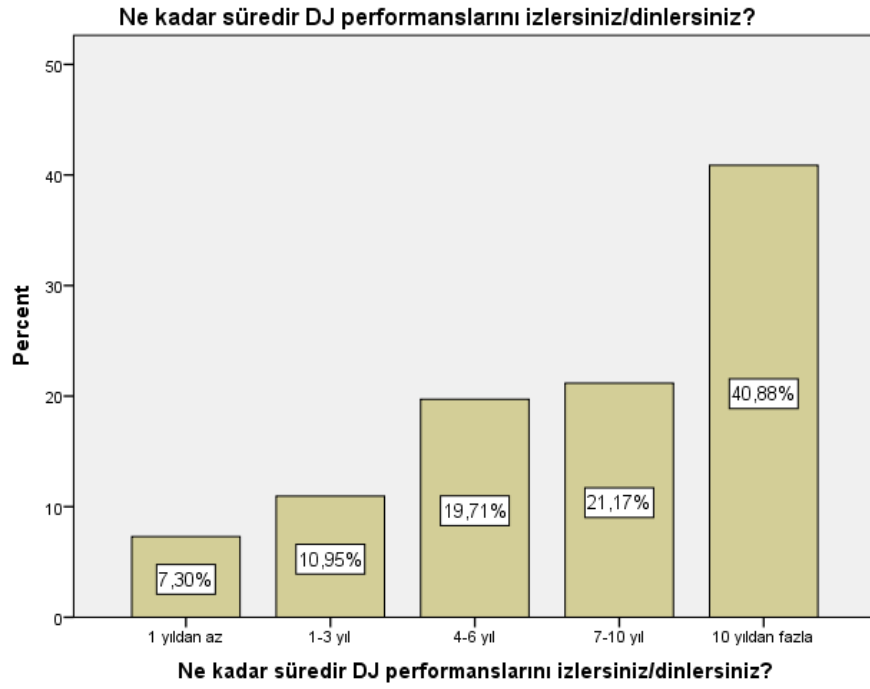
Grafik 18. Anket sorusu 12: “Dünyada takip ettiğiniz DJ'ler var mı?”

Anketin on üçüncü sorusu “Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz. Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Denk geldikçe etkinliklere giderim”, “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)”, “Hiçbir etkinliği kaçırmam”, “Sadece internet üzerinden dinlerim” olmak üzere toplamda 4 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda katılımcıların %37,50’si olacak şekilde en çok işaretlenen yanıtın “Denk geldikçe etkinliklere giderim” cevabı olduğu görülmektedir.

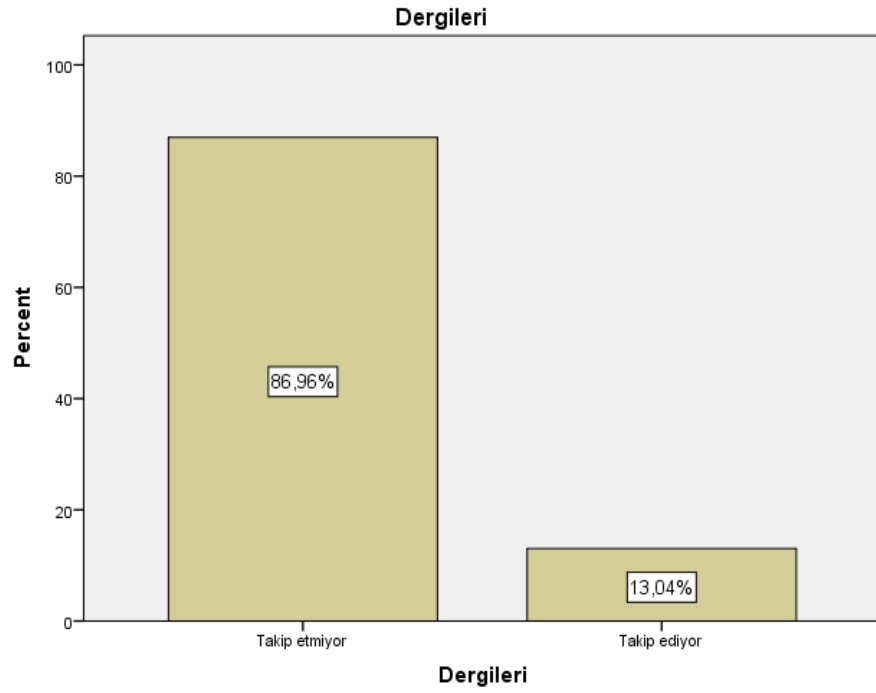
Grafik 19. Anket sorusu 13: Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz. Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?

Anketin on dördüncü sorusu “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “1 yıldan az”, “1 – 3 yıl”, “4 – 6 yıl”, “7 – 10 yıl” ve “10 yıldan fazla” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %40,88’inin cevaplamaıyla “10 yıldan fazla” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

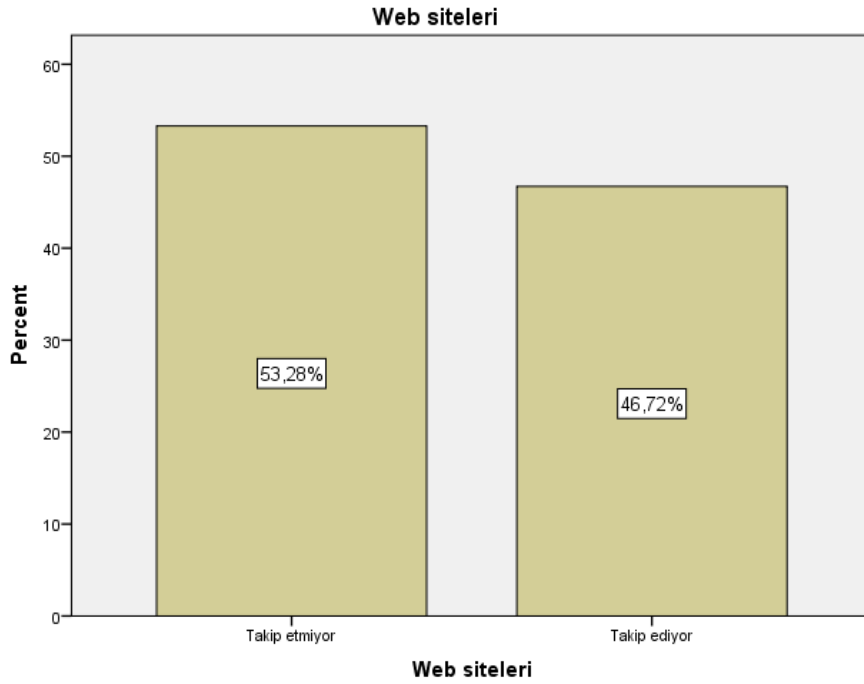

Grafik 20. Anket sorusu 14: “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?”

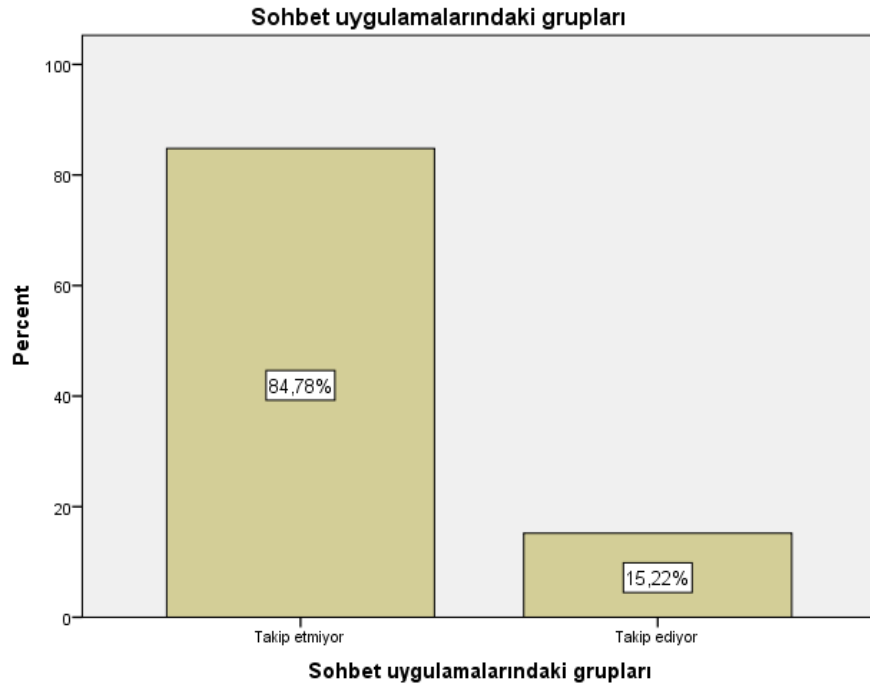
Anketin on beşinci sorusu “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” şeklinde olup, soruya cevap niteliğinde sırasıyla “Dergileri”, ”Web siteleri”, “Sohbet uygulamalarındaki grupları”, “DJ’lerin ve ilgili kuruluşların sosyal medya hesapları”, “İnternetteki kişisel blogları” olmak üzere çoktan seçmeli şekilde 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. SPSS programında birden fazla seçeneğin cevaplanması durumu için yanıtlar üzerinden ayrı ayrı ifadeler tanımlanmış ve ilgili soru içinde takip ediyor ve takip etmiyor şeklinde sonuçlar yüzdelerle tanımlanmıştır. Bu şekilde katılımcıların %13,04’ü “Dergileri”, %46,72’si “Web siteleri”, %15,22’si “Sohbet uygulamalarındaki grupları”, %89,13’ü “DJ’lerin ve ilgili kuruluşların sosyal medya hesapları”, %39,86’sı “İnternetteki kişisel blogları” seçeneğini işaretlemiştir.

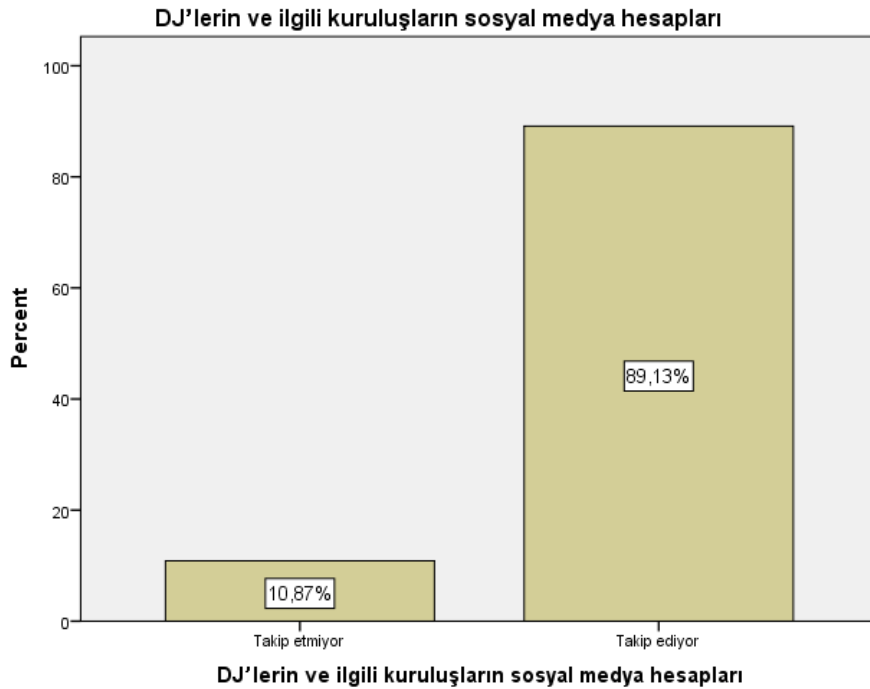
Grafik 21. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Dergileri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

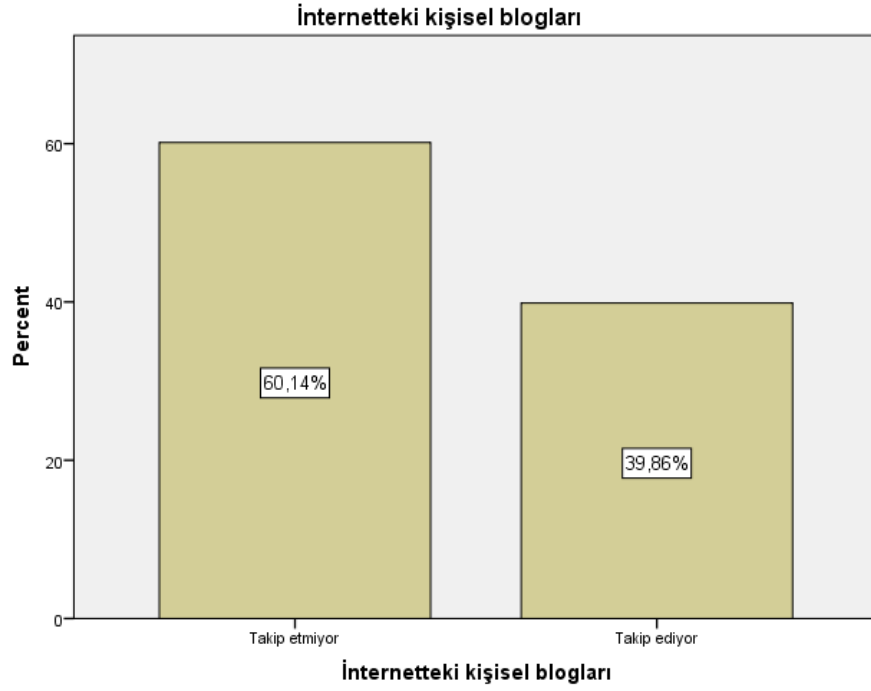
Grafik 22. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Web siteleri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Grafik 23. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Sohbet uygulamalarındaki grupları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

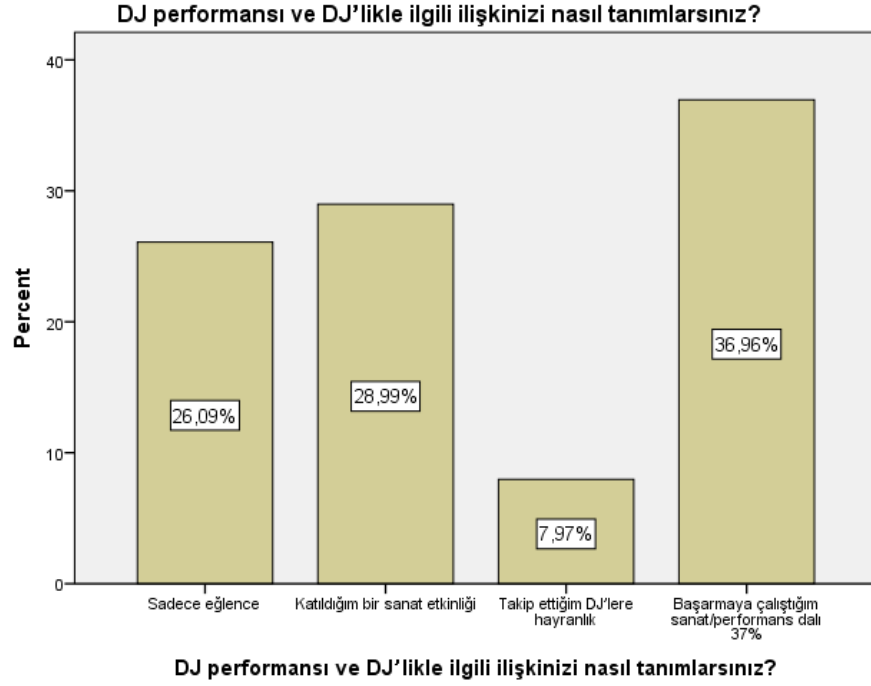

Grafik 24. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’lerin ve ilgili kuruluşların sosyal medya hesapları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

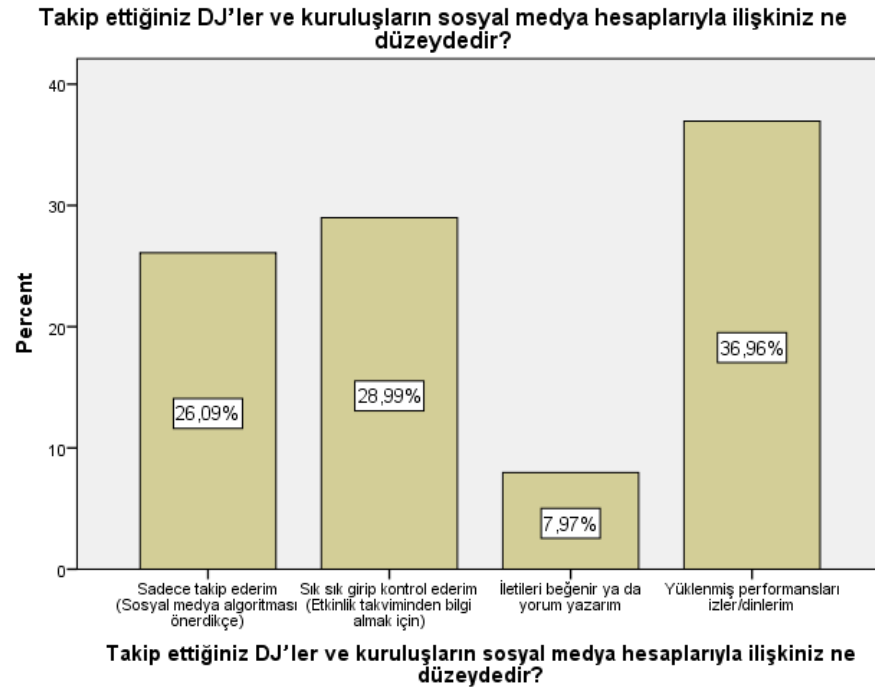
Grafik 25. “DJ’likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “İnternetteki kişisel blogları” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Anketin on altıncı sorusu “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Sadece eğlence”, “Katıldığım bir sanat etkinliği”, “Takip ettiğim DJ’lere hayranlık”, “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” olmak üzere toplam 4 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %36,96’sının cevaplamaıyla “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

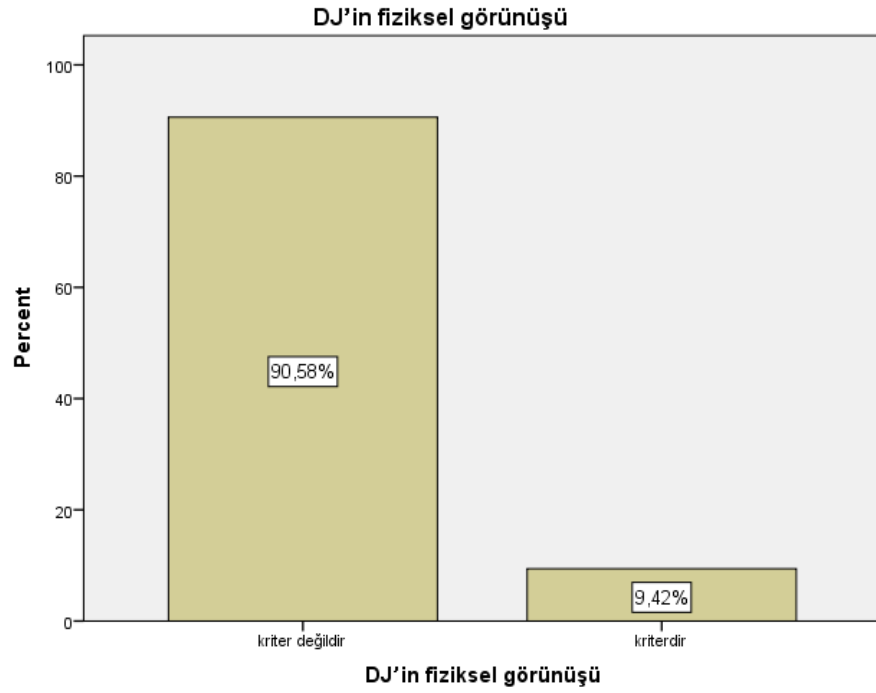
Grafik 26. Anket sorusu 16: “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?”

Anketin on yedinci sorusu “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Sadece takip ederim (Sosyal medya algoritması önerdikçe)”, “Sık sık girip kontrol ederim (Etkinlik takviminden bilgi almak için)”, “İletileri beğenir ya da yorum yazarım”, “Yüklenmiş performansları izler/dinlerim” olmak üzere toplam 4 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %36,96’sının cevaplamaıyla “Yüklenmiş performansları izler/dinlerim” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

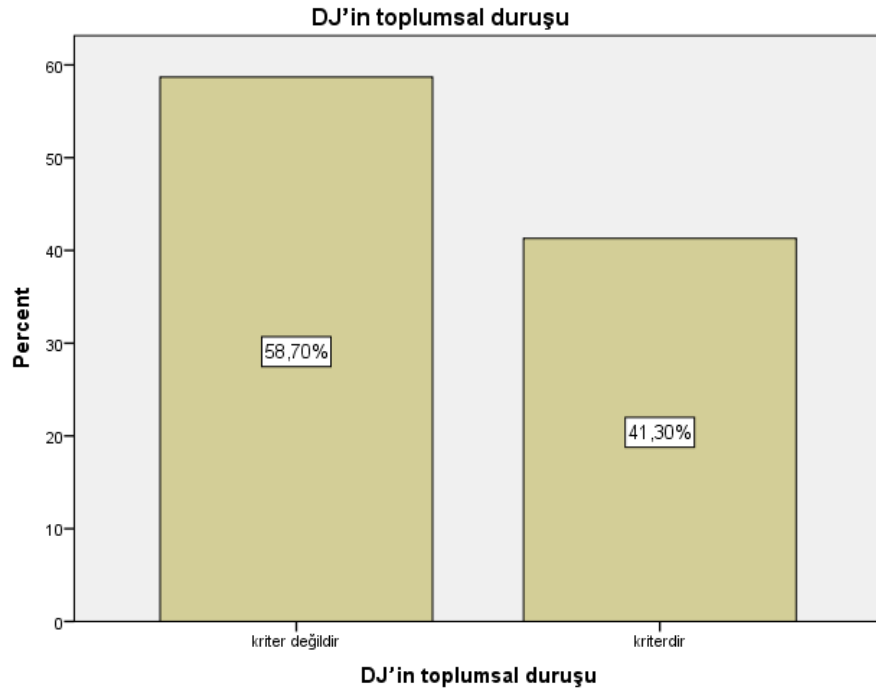

Grafik 27. Anket sorusu 17: “Takip ettiğiniz DJ'ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?”

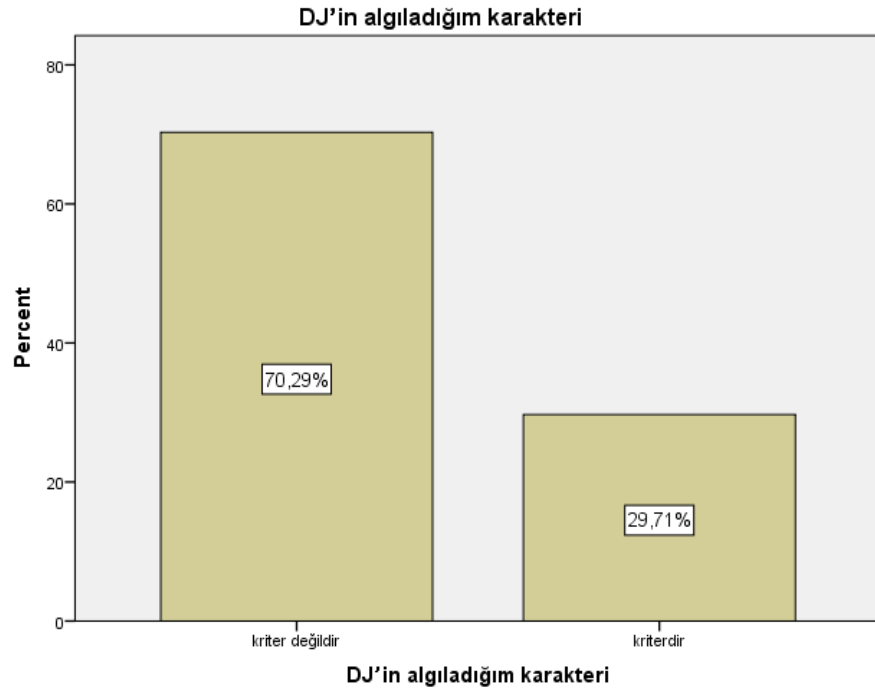
Anketin on sekizinci sorusu “DJ'leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” şeklinde olup, soruya cevap niteliğinde sırasıyla “DJ'in fiziksel görünüşü”, ”DJ'in toplumsal duruşu”, “DJ'in algıladığım karakteri”, “Çaldığı müzik türü”, “Üyesi olduğu müzik/DJ topluluğu”, “Siyasal görüşü”, “Sanatsal kalitesi”, “Popüler olması”, “Ulaşılabilirlik (fiziksel, coğrafi)” olmak üzere çoktan seçmeli şeklinde 9 yanıt seçeneği belirlenmiştir. SPSS programında birden fazla seçeneğin cevaplanması durumu için yanıtlar üzerinden ayrı ayrı ifadeler tanımlanmış ve ilgili soru içinde kriterdir ve kriter değildir şeklinde sonuçlar yüzdelerle tanımlanmıştır. Bu şekilde katılımcıların %9,42'si “DJ'in fiziksel görünüşü”, %41,30'u “DJ'in toplumsal duruşu”, %29,71'i “DJ'in algıladığım karakteri”, %86,96'sı “Çaldığı müzik türü”, %33,33'ü “Üyesi olduğu müzik/DJ topluluğu”, %17,39'u “Siyasal görüşü”, %80,43'ü “Sanatsal kalitesi”, %5,80'i “Popüler olması”, %9,42'si “Ulaşılabilirlik (fiziksel, coğrafi)” seçeneğini işaretlemiştir.

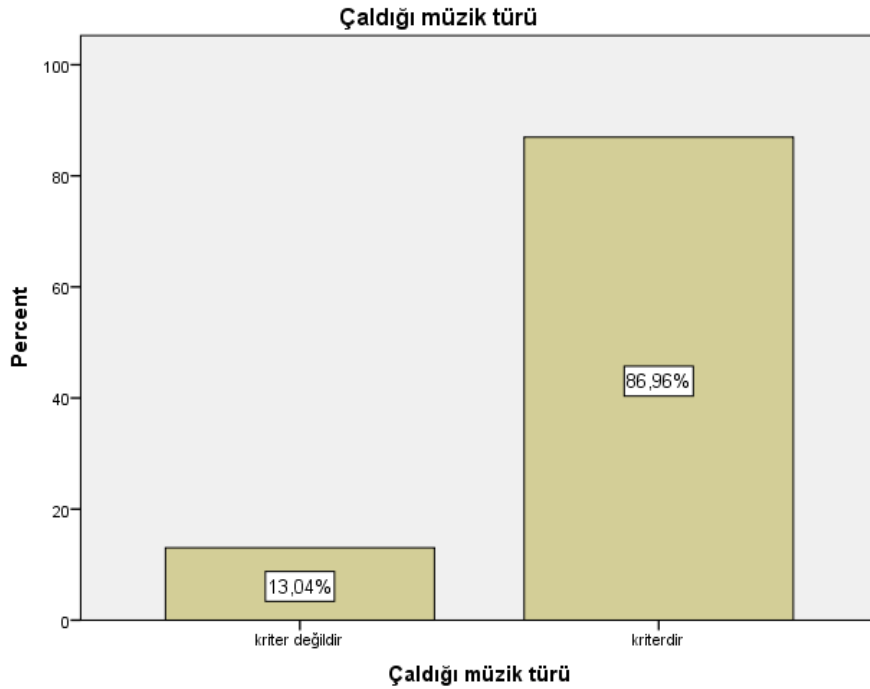
Grafik 28. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in fiziksel görünüşü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

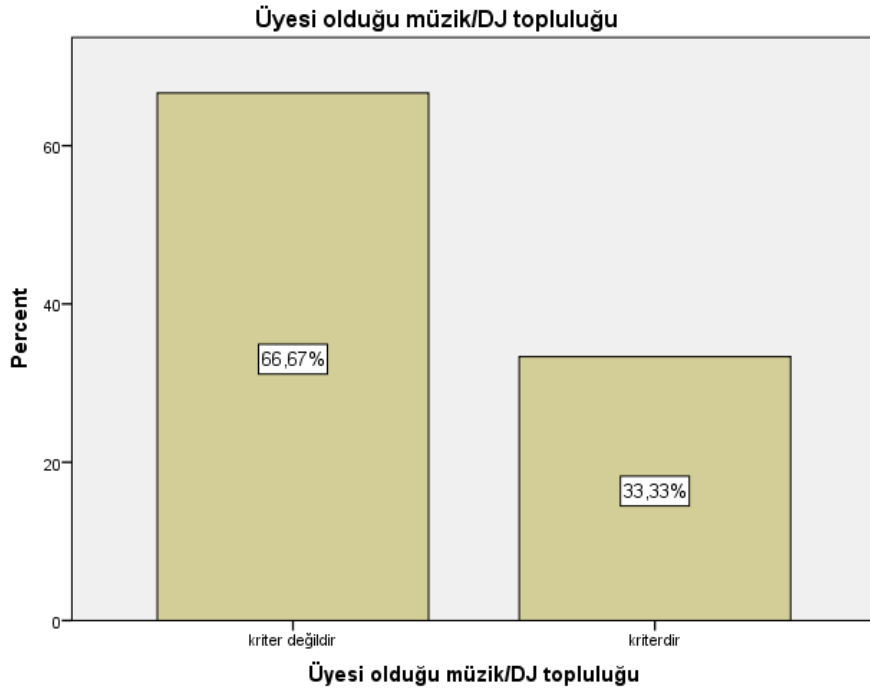
Grafik 29. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in toplumsal duruşu” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

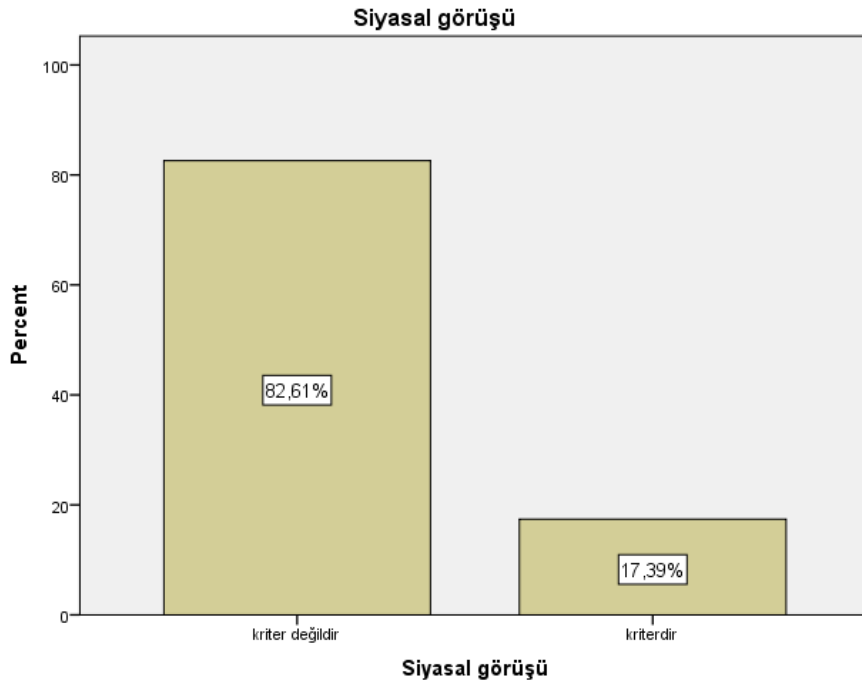
Grafik 30. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “DJ’in algıladığı karakteri” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

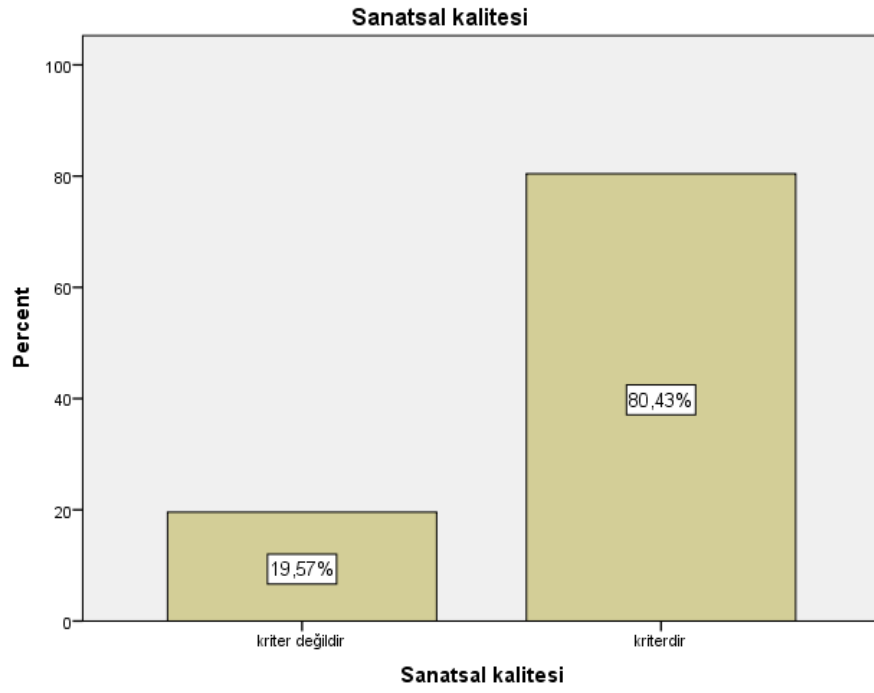
Grafik 31. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Çaldığı müzik türü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

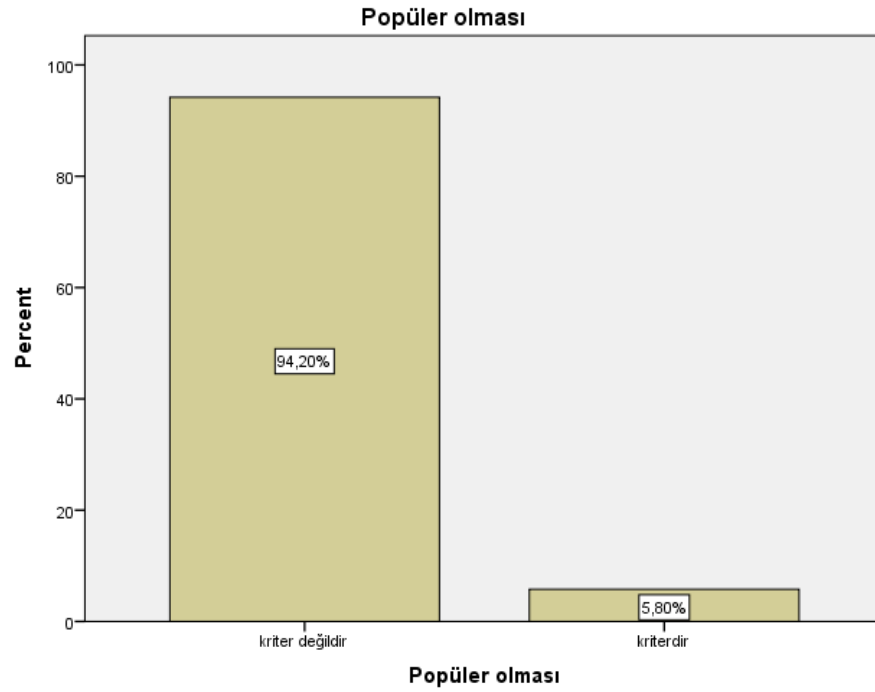
Grafik 32. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Üyesi olduğu müzik/DJ topluluğu” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

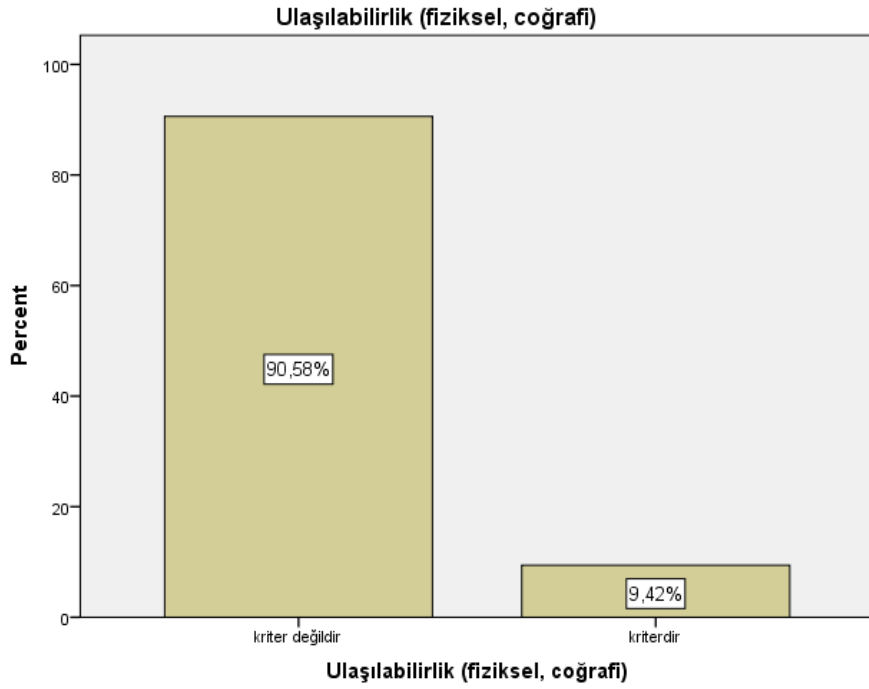
Grafik 33. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Siyasal görüşü” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Grafik 34. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Sanatsal kalitesi” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

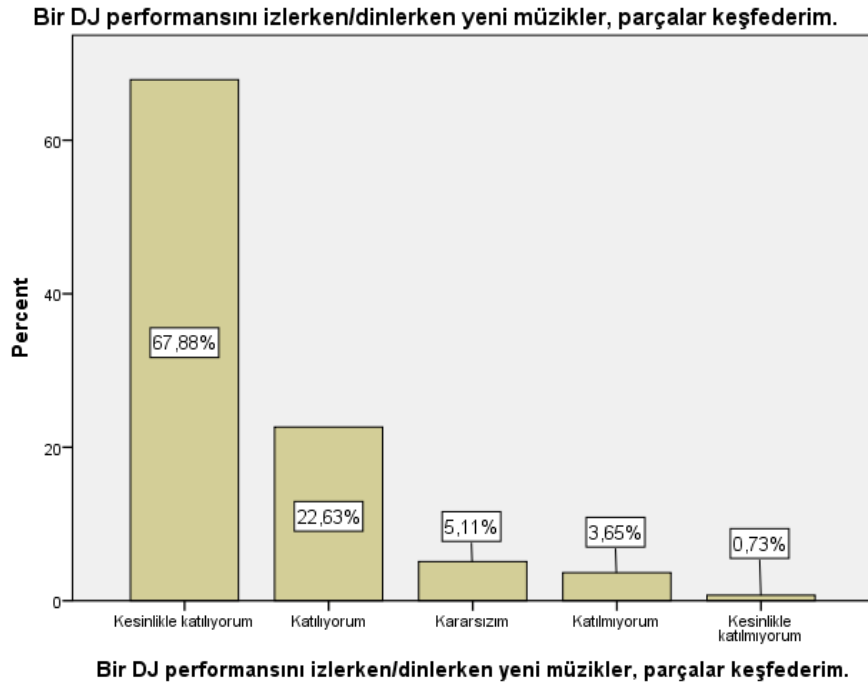

Grafik 35. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Popüler olması” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

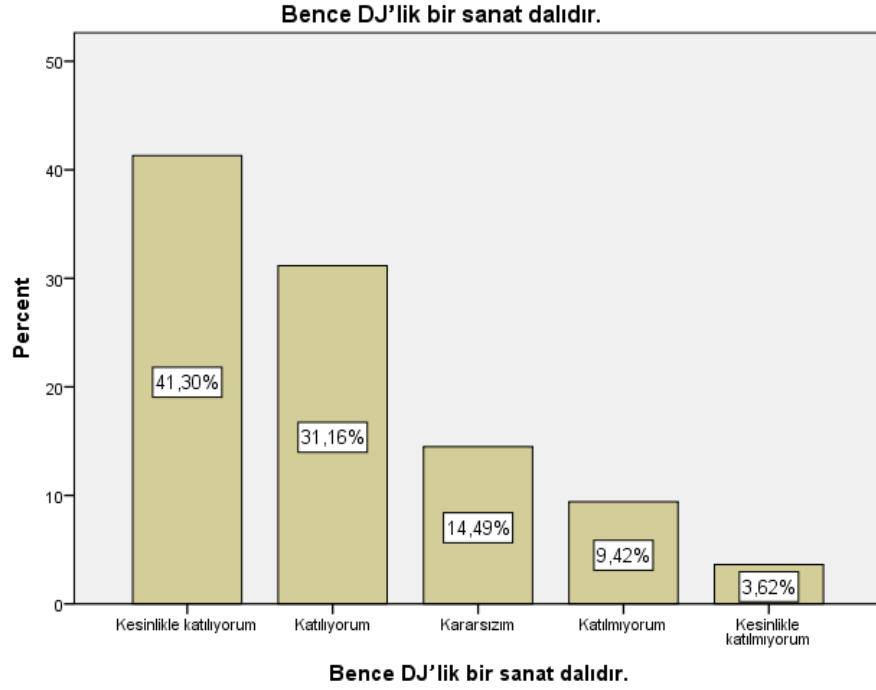
Grafik 36. “DJ’leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)” sorusu doğrultusunda “Ulaşılabilirlik (fiziksel, coğrafi)” yanıtını seçen katılımcıların yüzdesi.

Anketin on dokuzuncu sorusu “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %67,88’inin cevaplamaıyla “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

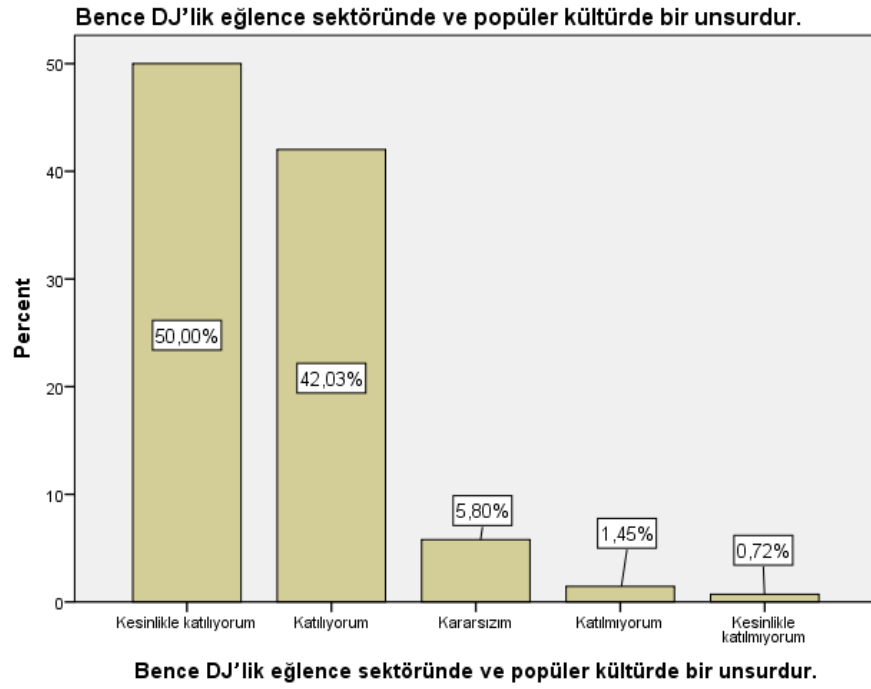
Grafik 37. Anket sorusu 19: “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.”

Anketin yirminci sorusu “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %41,30’unun cevaplamaıyla “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

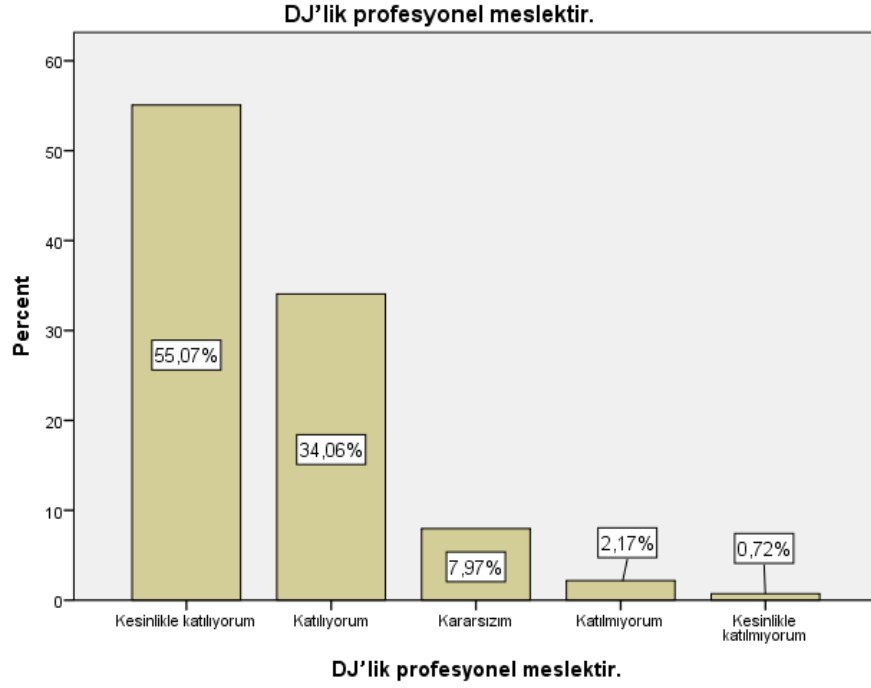
Grafik 38. Anket sorusu 20: “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.”

Anketin yirmi birinci sorusu “Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %50,00’sinin cevaplamaıyla “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

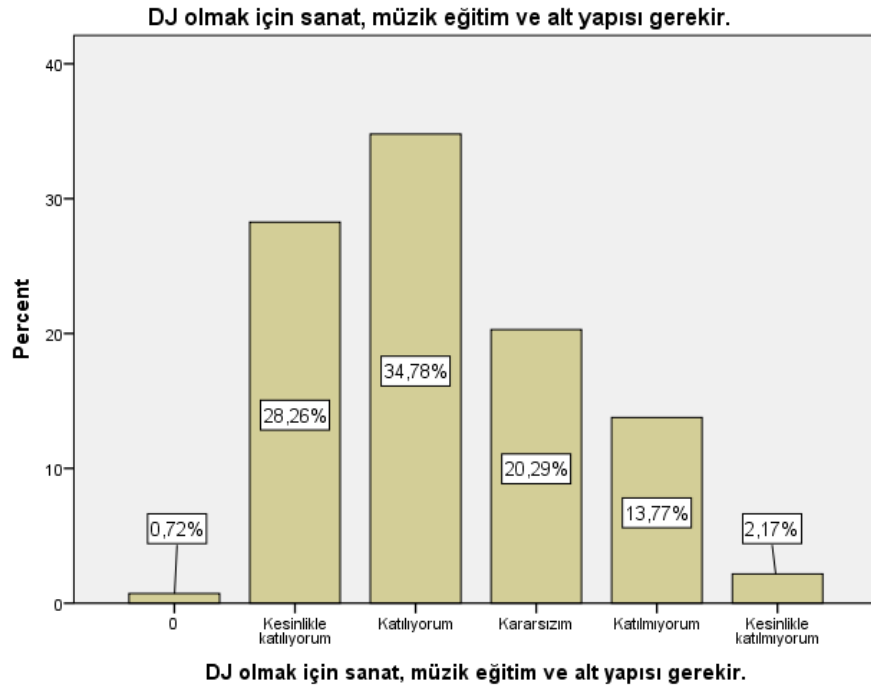
Grafik 39. Anket sorusu 21: “Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.”

Anketin yirmi ikinci sorusu “DJ’lik profesyonel meslektir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %55,07’sinin cevaplamaıyla “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

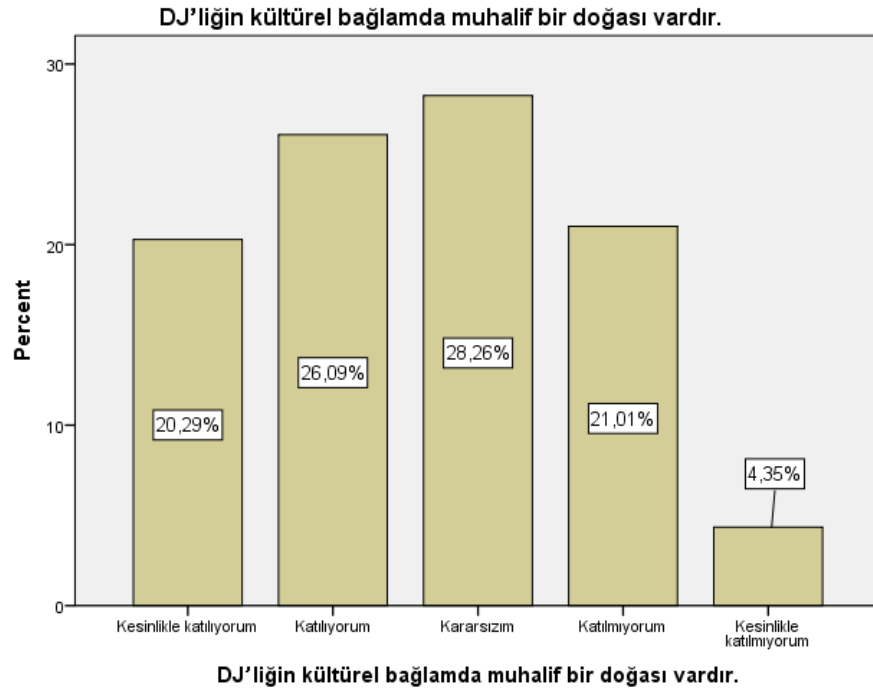
Grafik 40. Anket sorusu 22: “DJ’lik profesyonel meslektir.”

Anketin yirmi üçüncü sorusu “DJ olmak için sanat, müzik eğitim ve alt yapısı gerekir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %34,8’inin cevaplamaıyla “Katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

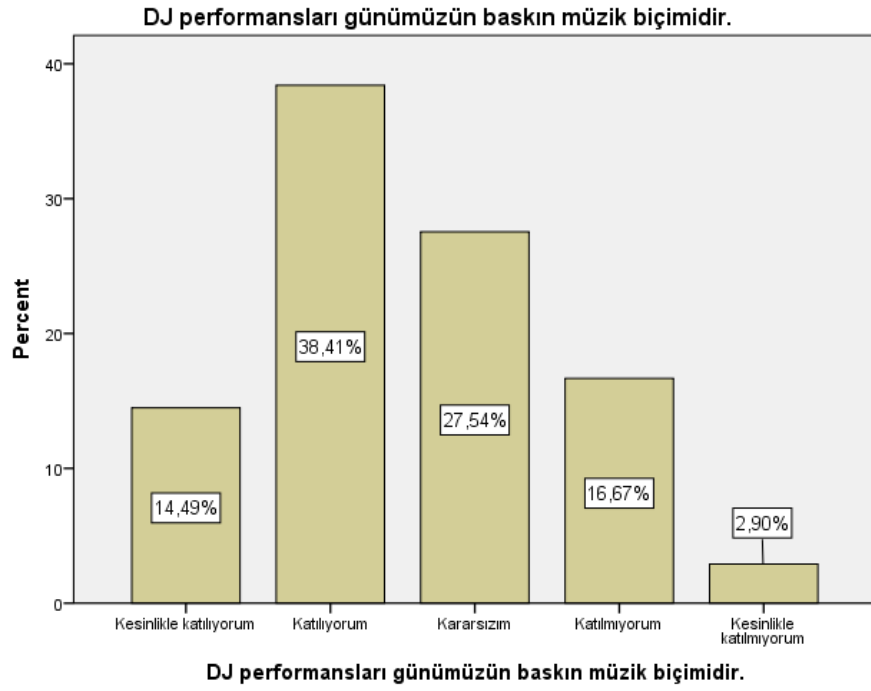
Grafik 41. Anket sorusu 23: “DJ olmak için sanat, müzik eğitim ve alt yapısı gerekir.”

Anketin yirmi dördüncü sorusu “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %28,26’sının cevaplamaıyla “Kararsızım” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

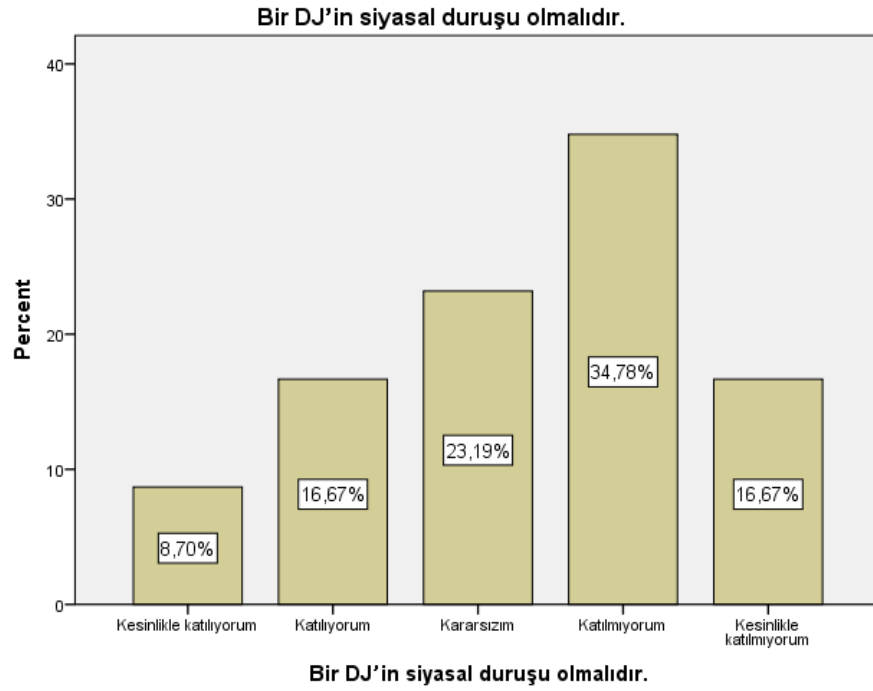
Grafik 42. Anket sorusu 24: “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.”

Anketin yirmi beşinci sorusu “DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %38,41’inin cevaplamaıyla “Katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

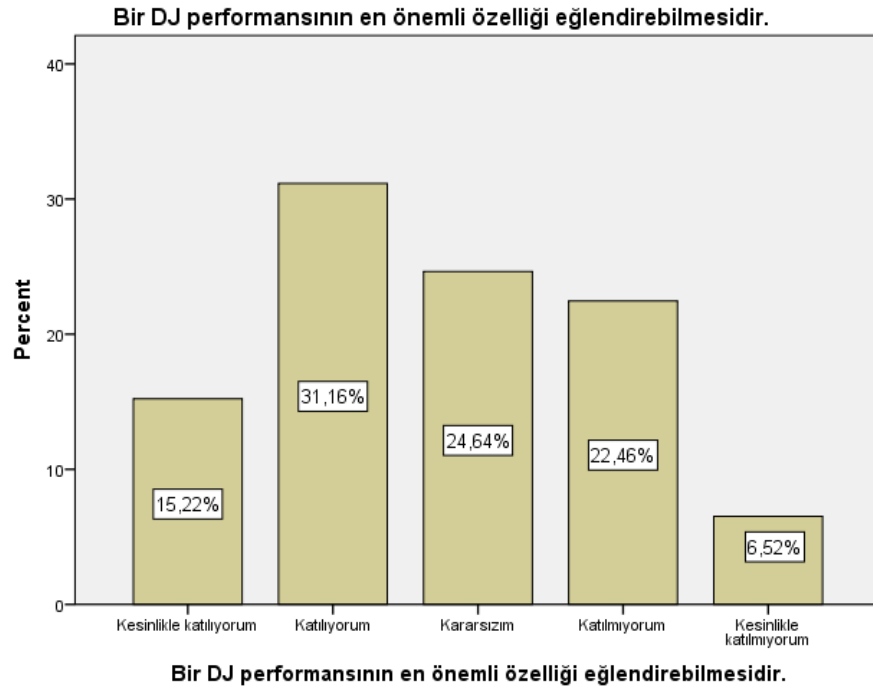
Grafik 43. Anket sorusu 25: “DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.”

Anketin yirmi altıncı sorusu “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %34,78’inin cevaplamaıyla “Katılmıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

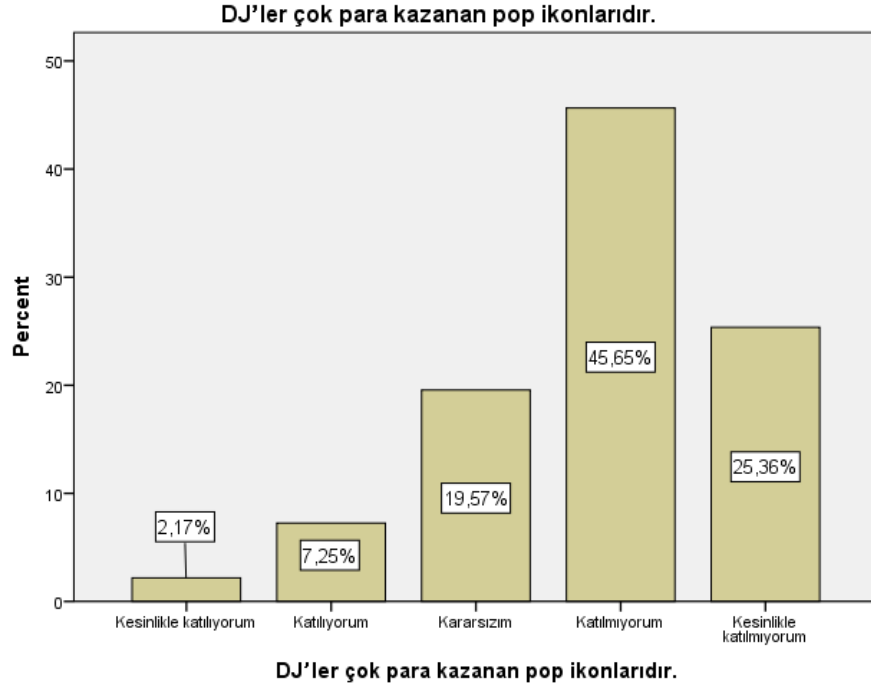
Grafik 44. Anket sorusu 26: “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.”

Anketin yirmi yedinci sorusu “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %31,16’sının cevaplamaıyla “Katılıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

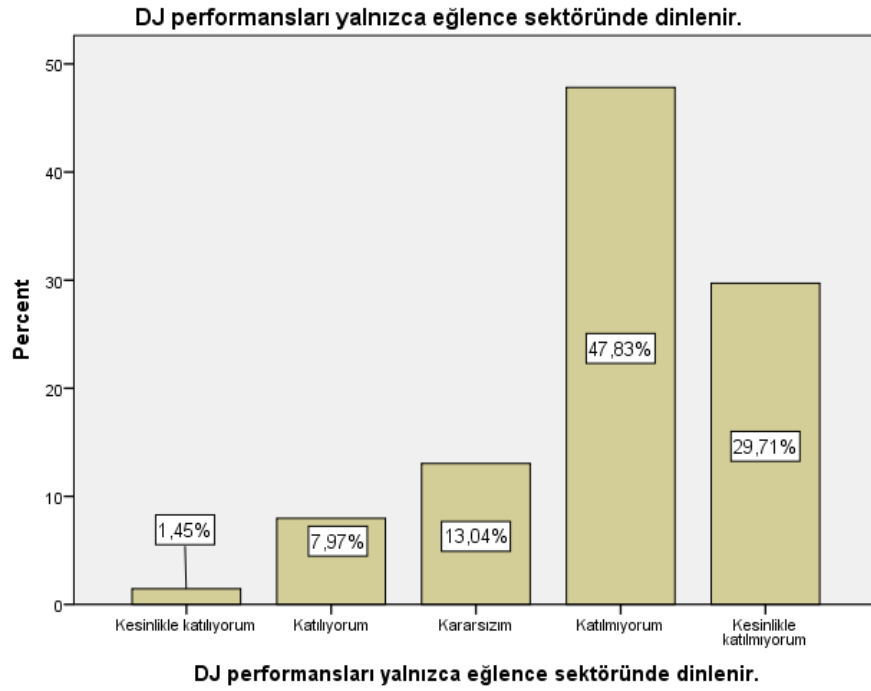
Grafik 45. Anket sorusu 27: “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.”

Anketin yirmi sekizinci sorusu “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %45,65’inin cevaplamaıyla “Katılmıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

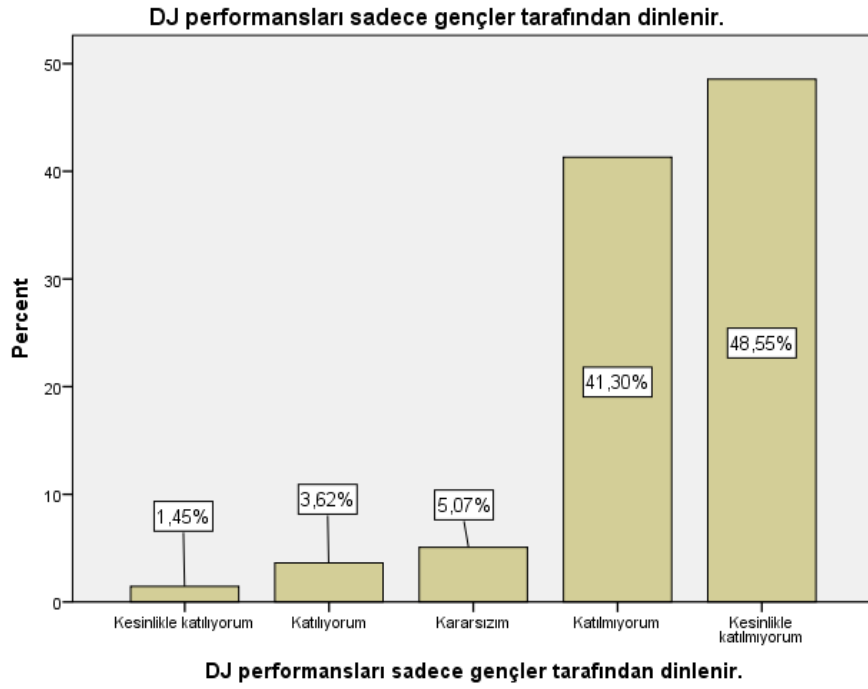
Grafik 46. Anket sorusu 28: “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır.”

Anketin yirmi dokuzuncu sorusu “DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %47,83’ünün cevaplamaıyla “Katılmıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

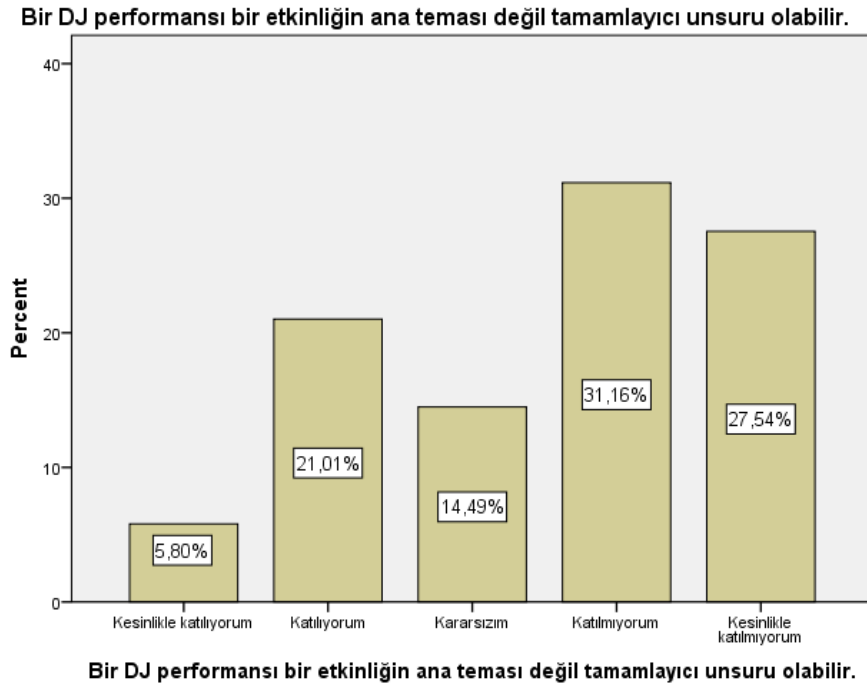
Grafik 47. Anket sorusu 29: “DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir.”

Anketin otuzuncu sorusu “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %48,55’inin cevaplamaıyla “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

Grafik 48. Anket sorusu 30: “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir.”

Anketin otuz birinci sorusu “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir.” şeklinde oluşturulmuş ve sırasıyla “Kesinlikle katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” olmak üzere toplam 5 yanıt seçeneği belirlenmiştir. Bu soruda en çok işaretlenen yanıtın, katılımcıların %31,16’sının cevaplamaıyla “Katılmıyorum” seçeneğinin olduğu görülmektedir.

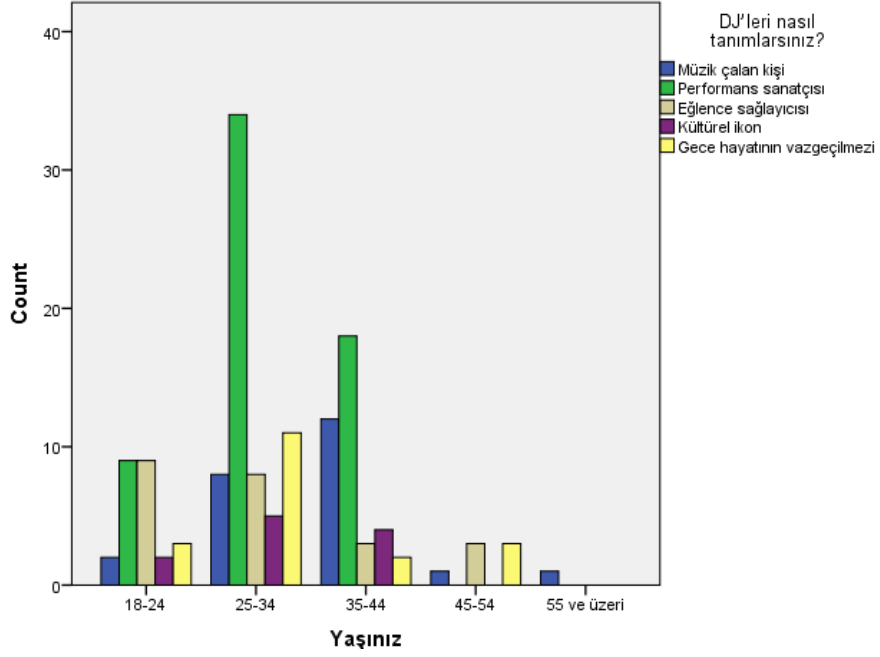

Grafik 49. Anket sorusu 31: “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir.”

Bu bölümde çevrimiçi anket sorularına verilen yanıtlar doğrultusunda elde edilen verilerin tematik olarak birbirleriyle olan ilişkilendirme düzeyleri ele alınmıştır.

Çevrimiçi anket sorularından “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna, 138 katılımcının verdiği yanıtlar yaş grubuna göre incelenmiştir. Bu noktada ankete en fazla katılım sağlayan 25 – 34 yaş grubu dahilinde olan katılımcıların %24,64’ünün “Performans sanatçısı” cevabını tercih ettiği görülmektedir. Aynı zamanda bu cevap diğer yaş grupları arasında da en yaygın seçilmiş yanıttır. Bir diğer en fazla seçilmiş yanıt ise “Müzik çalan kişi” seçeneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

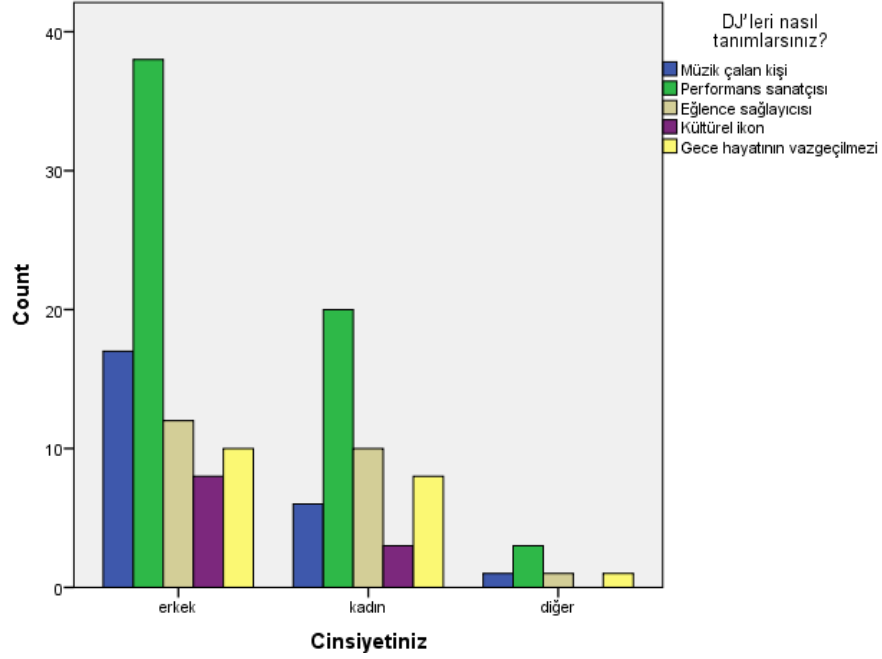
Böylece anket çalışmasına katılanların cevaplarına genel bir bakış sunulması gerektiğinde; katılımcılar, “Performans sanatçısı” ve “Müzik çalan kişi” yanıtları arasında yoğunlaşmıştır.

Grafik 50. “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

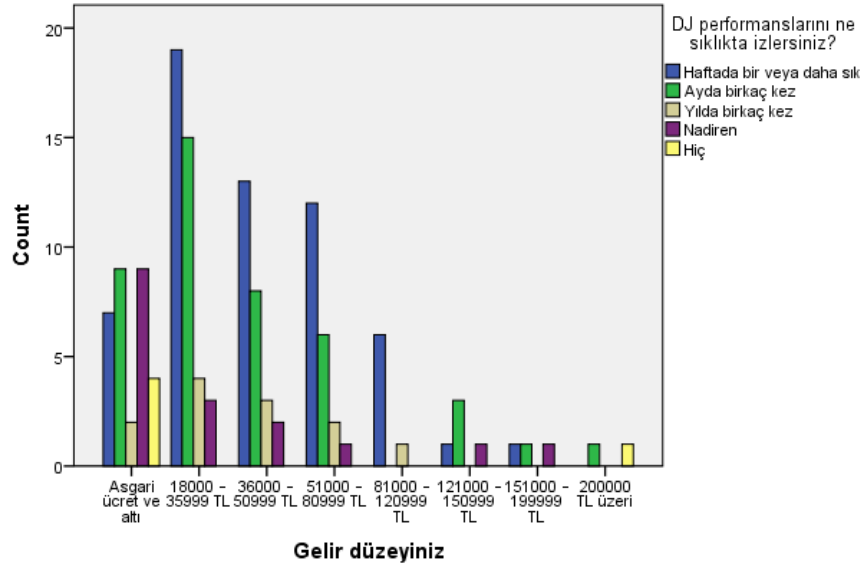
“DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlar arasında “Haftada bir veya daha sık” ve “Ayda birkaç kez” seçenekleri katılımcılar arasında en fazla tercih edilenlerdir. Cinsiyete göre cevapların dağılımına bakıldığında; en fazla “Erkek” grubuna dahil katılımcılar arasında %28,99’unun “Haftada bir veya daha sık” yanıtını seçtiği görülmektedir.

Böylece katılımcıların çoğunluğu bahsi geçen bu iki yanıt seçeneği arasında yoğunlaşmıştır.

Grafik 51. “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

Benzer dağılımı aynı soruya verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımında da görmek mümkündür.

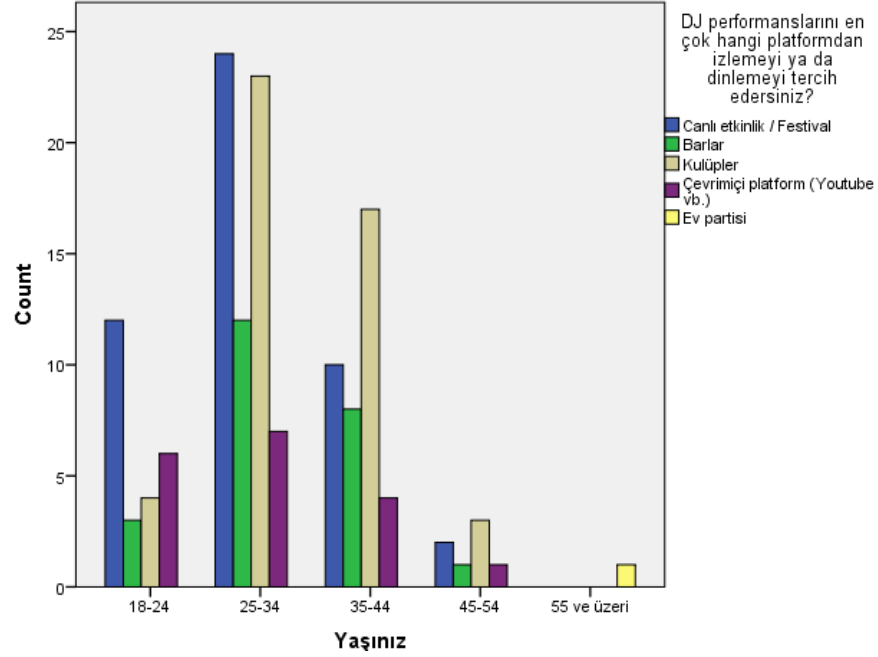

Grafik 52. “DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

“DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında en çok

seçilen yanıtlar; “Canlı etkinlik/Festival” ve “Kulüpler” seçenekleri görülmektedir. 25 – 34 yaş grubu arasında çoğunluk “Canlı etkinlik/Festival” seçeneğini daha fazla tercih ederken 35 – 44 yaş grubuna ait katılımcılar ise en fazla “Kulüpler” seçeneğini seçmiştir.

Böylece çevrimiçi ankete katılanların büyük kısmını teşkil eden bu iki yaş grubu bahsi geçen iki yanıt seçeneği arasında yoğunlaşmıştır.

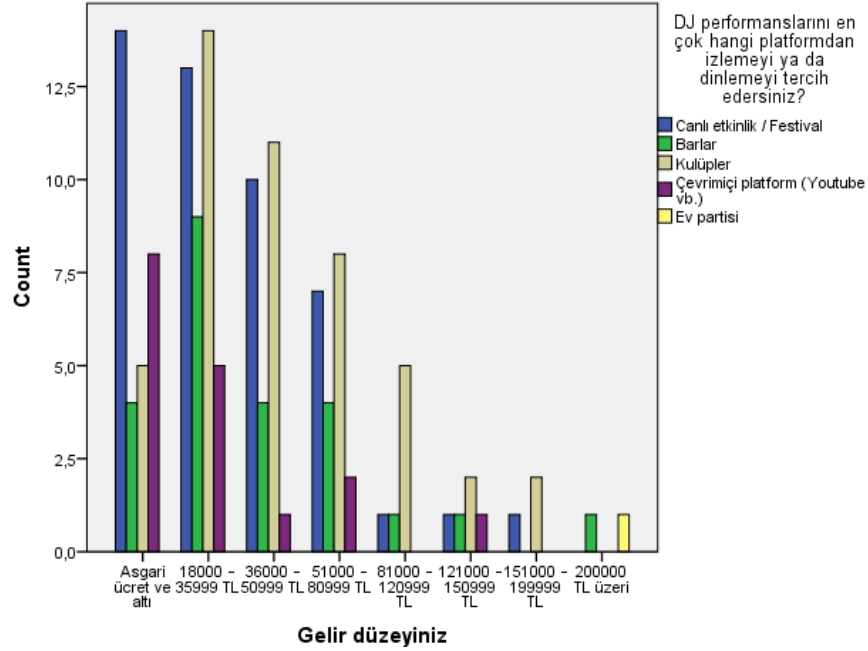
Grafik 53. “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

Aynı soruya verilen yanıtların gelir düzeyine göre olan dağılımı göz önüne alındığında; çoğunluk yine aynı yanıtlar arasında yoğunluk göstermiş olsa da özellikle gelir düzeyi “Asgari ücret ve altı” olanların ikinci en fazla seçtikleri yanıt olarak “Çevrimiçi platform (Youtube vb.)” seçeneğini tercih ettikleri görülmektedir.

Böylelikle gelir düzeyine bağlı olarak DJ performanslarının takip edildiği, izlendiği ya da dinlendiği alanlarda farklılıklar meydana gelmektedir. Öngörülen durumun çok dışında olmayan bu verinin sadece tercihe bağlı olmadığı, aynı zamanda canlı olarak performansların sergilendiği organizasyonların bilet fiyatlarının, katılım ücretlerinin yüksek olması nedeniyle belirli gelir düzeyine sahip grubun ikinci tercihinin ekonomik koşullara bağlı olduğu görülmektedir.

Bunun yanı sıra anket çalışmasına katılan ve düşük katılım oranına sahip “200000 TL ve üzeri“ gelir düzeyine sahip olanların diğer gruplara nazaran “Ev partisi”

seçeneğinin en çok tercih edilen yanıtlar arasında olduğu görülmüştür. Aynı yanıtın seçildiği yaş grubu dağılımındaki karşılığı da “55 ve üzeri” yaş grubuna denk gelmektedir.

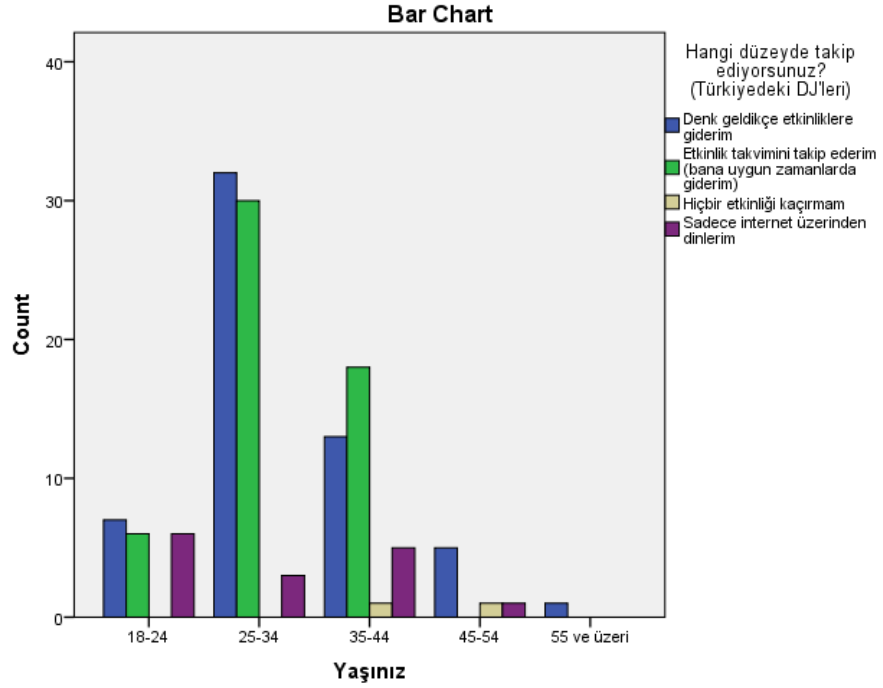

Grafik 54. “DJ performanslarını en çok hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

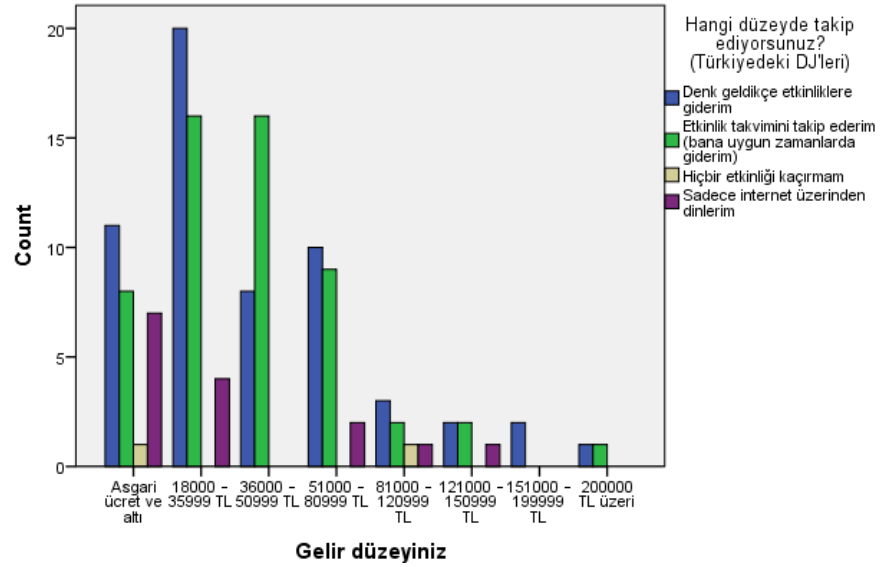
“Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete, yaş grubuna ve gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığı zaman en fazla seçilen yanıtların “Denk geldikçe etkinliklere giderim” ve “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)” olduğu görülmektedir.

Soruya verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde 25 – 34 yaş grubunun en fazla seçtiği seçeneğin “Denk geldikçe etkinliklere giderim” olduğu görülürken 35 – 44 yaş grubunun en fazla seçtiği seçenek ise “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)” olduğu görülmüştür. Bu iki yaş grubu arasında cevaplar açısından farklılaşmaya neden olan başlıca faktör iş hayatına dahil olma durumu gösterilebilir. Özellikle 35 – 44 yaş grubu içinde olanların daha fazla iş hayatı içinde olmalarından dolayı çalışma günleri ve saatlerine uygun bir takvim belirlemesi olağan bir durumdur.

Benzer sonuçlar aynı soruya verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımında görmek mümkündür.

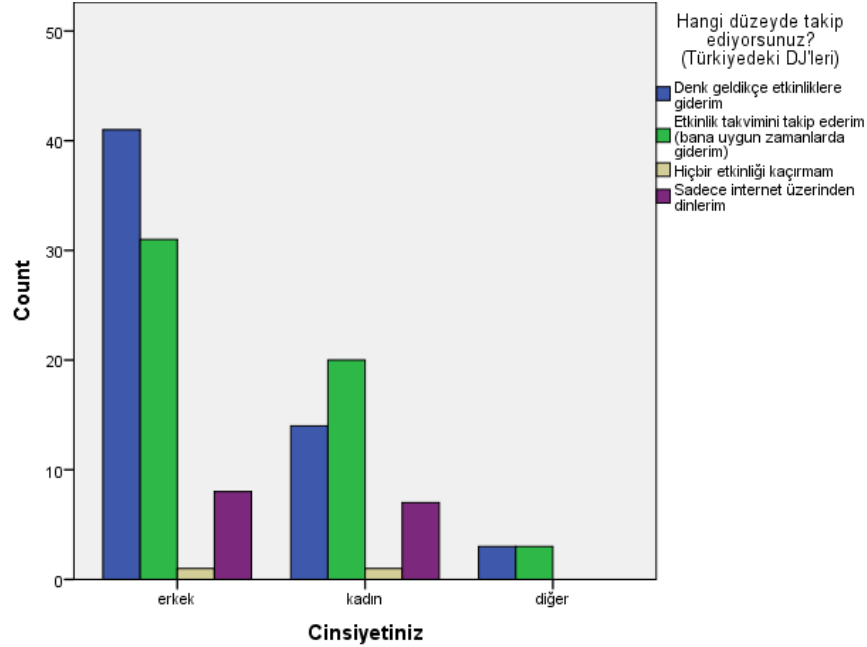
Grafik 55. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

Grafik 56. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

“Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında; ankete katılım sağlayan erkeklerin en fazla %31,78 oranıyla “Denk geldikçe etkinliklere giderim” yanıtında, kadınların ise en

fazla %15,50 oranıyla “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)” yanıtında yoğunlaştığı görülmektedir.

Grafik 57. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Türkiye’deki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

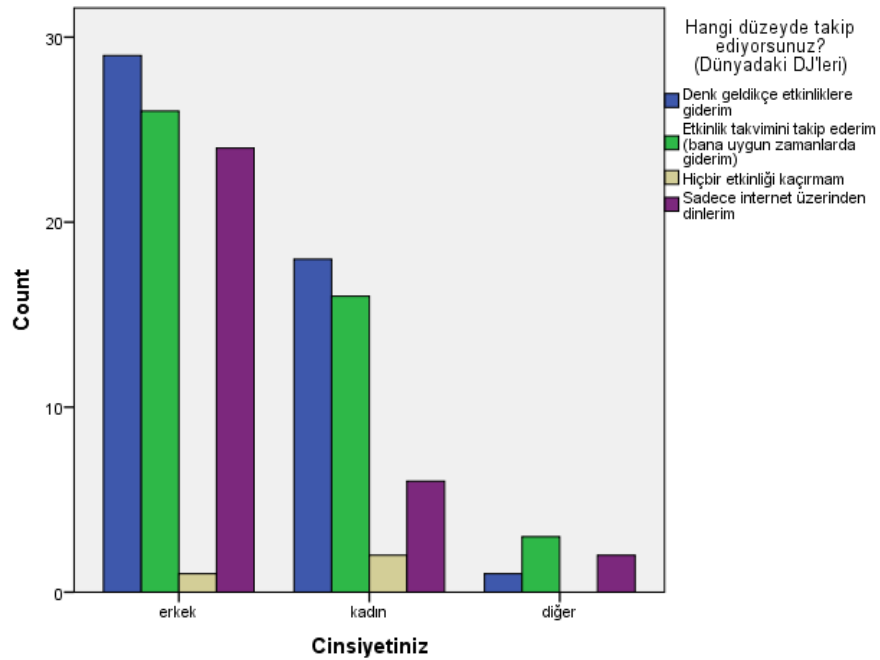
“Hangi düzeyde takip ediyorsunuz? (Dünyadaki DJ’leri)” sorusuna verilen yanıtların cinsiyet, yaş grubu ve gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığında; en fazla seçilmiş seçeneklerin “Denk geldikçe etkinliklere giderim” ve “Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)” olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre dağılımda %22,66 oranla erkekler ve %14,06 oranla kadınlar en fazla “Denk geldikçe etkinliklere giderim” yanıtını seçmişlerdir. Ayrıca erkeklerin yoğunlaştığı üçüncü bir yanıt olarak “Sadece internet üzerinden dinlerim” seçeneği de azımsanmayacak derecede karşımıza çıkmaktadır. Aynı yanıt kadınlar arasında seçilmiş fakat düşük bir orana sahiptir.

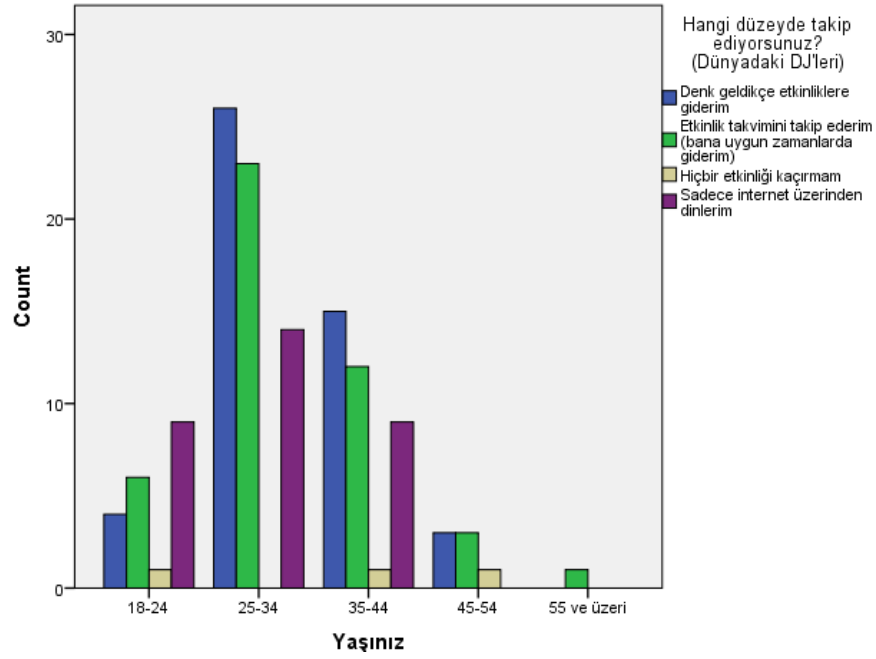
Aynı soruya verilen cevapların yaş grubu açısından dağılımına bakıldığında en fazla seçilen yanıtlar açısından değişiklik olmasa da özellikle 18 – 24 yaş grubu dahilinde en fazla seçilen farklı bir yanıt dikkat çekmektedir. “Sadece internet üzerinden dinlerim” yanıtını daha fazla seçen 18 – 24 yaş grubu için çoğunluk tarafından daha fazla seçilmiş olan iki yanıt ikinci ve üçüncü derece öneme sahip olduğu görülmektedir.

Yanıtların gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığında üç yanıt üzerinde yoğunlaşma söz konusudur. Diğer iki seçeneğe ek olarak “Sadece internet üzerinden dinlerim” yanıtı da yoğunluk kazanan seçeneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

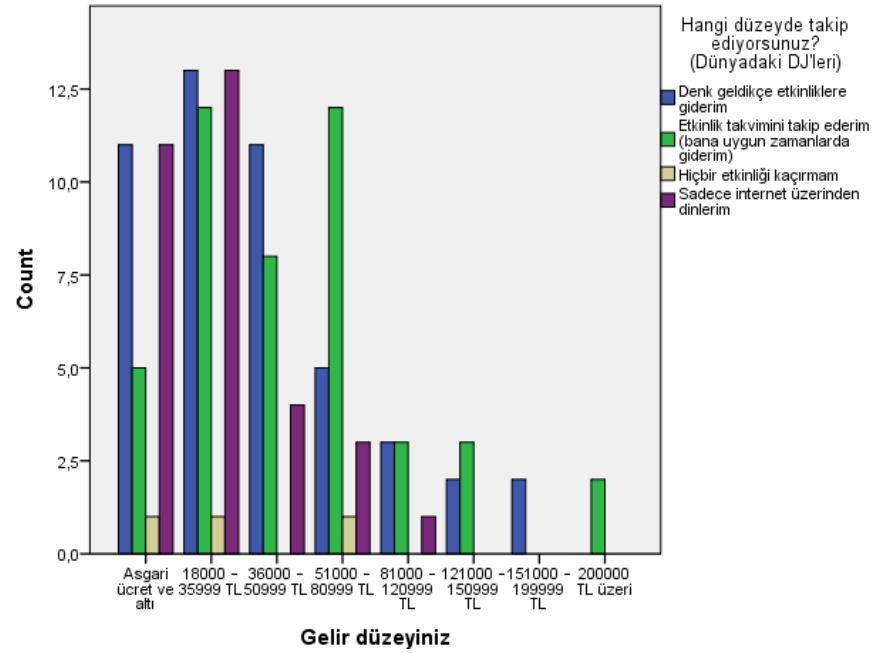
Böylece yaş grubu açısından Z kuşağına hitap eden katılımcıların diğer yaş gruplarına nazaran internet üzerinden performans dinleme, izleme alışkanlıklarının daha ön planda olduğu söylenebilir. Gelir düzeyi açısından incelendiğinde ise daha düşük gelir düzeylerine sahip katılımcıların başlıca tercihleri arasında internet üzerinden takip etmek varken daha yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların başlıca tercihleri etkinliklere aktif katılım sağlama yönünde olduğu saptanmıştır.

Grafik 58. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

Grafik 59. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

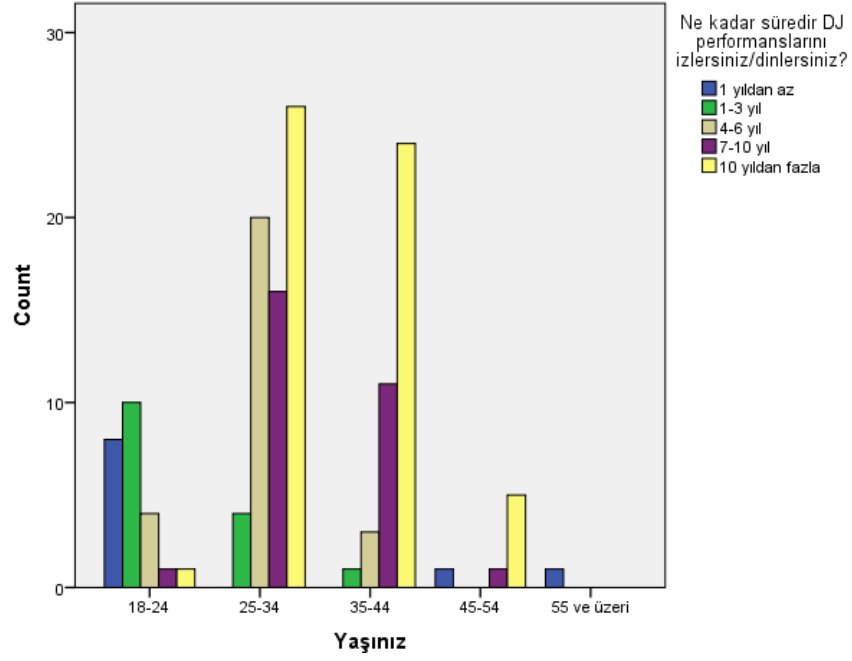

Grafik 60. “Hangi düzeyde takip ediyorsunuz (Dünyadaki DJ’leri)?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

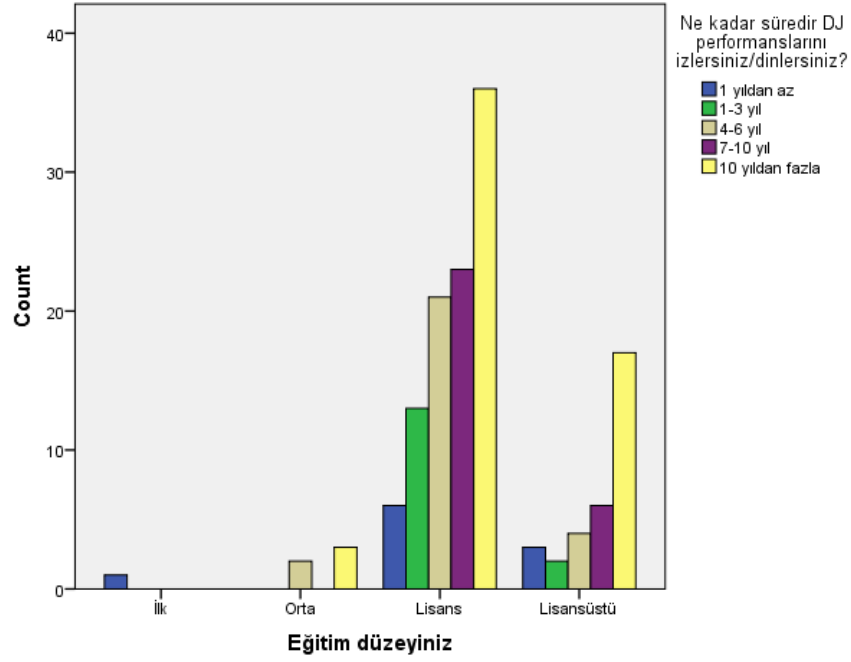
“Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında 18 – 24 yaş grubunun %7,30 oranla en fazla seçtiği yanıt “1 – 3 yıl” iken, araştırmaya en fazla katılımın sağlandığı 25 – 34

yaş grubunun %18,98 oranıyla “10 yıldan fazla”, %14,60 oranında “4 – 6 yıl” ve %11,68 oranla “7 – 10 yıl” yanıtlarını seçtiği ve “35 – 44” yaş grubunun ise en fazla %17,52 oranla “10 yıldan fazla” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Aynı soruya verilen cvapların eğitim düzeyine göre dağılımına bakıldığında ise en fazla seçilen “10 yıldan fazla” yanıtını seçenlerin büyük kısmı lisans ve lisansüstü eğitim düzeylerine sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 61. “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

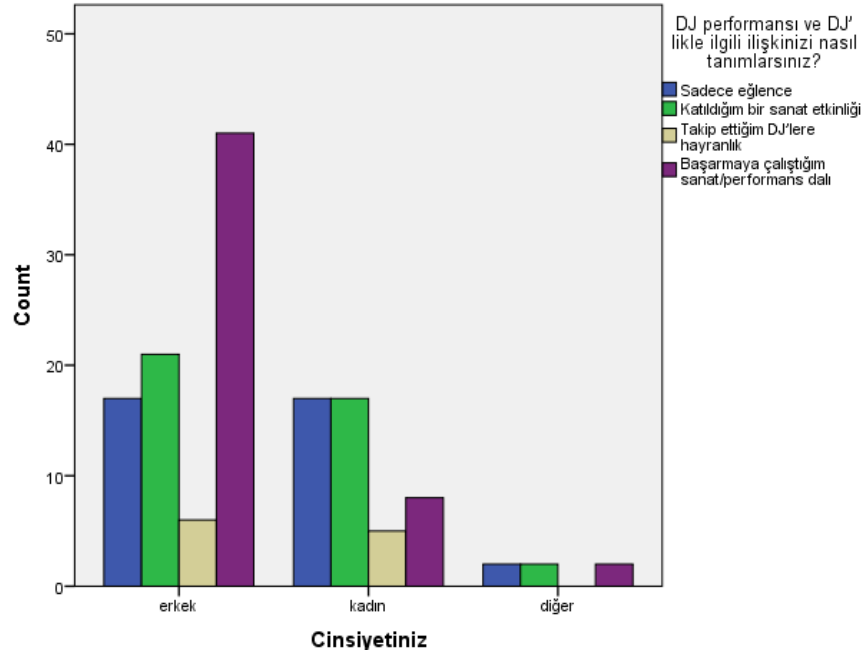
Grafik 62. “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtların eğitim düzeyine göre dağılımı.

“DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında katılımcılar arasında erkeklerin en fazla yoğunlaştığı yanıtın “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” olduğu görülürken, kadınlar arasında aynı yanıt için benzer önem sırasına sahip olmadığı ve en fazla yoğunlaştığı yanıtların “Sadece eğlence” ve “Katıldığım bir sanat etkinliği” olduğu görülmektedir.

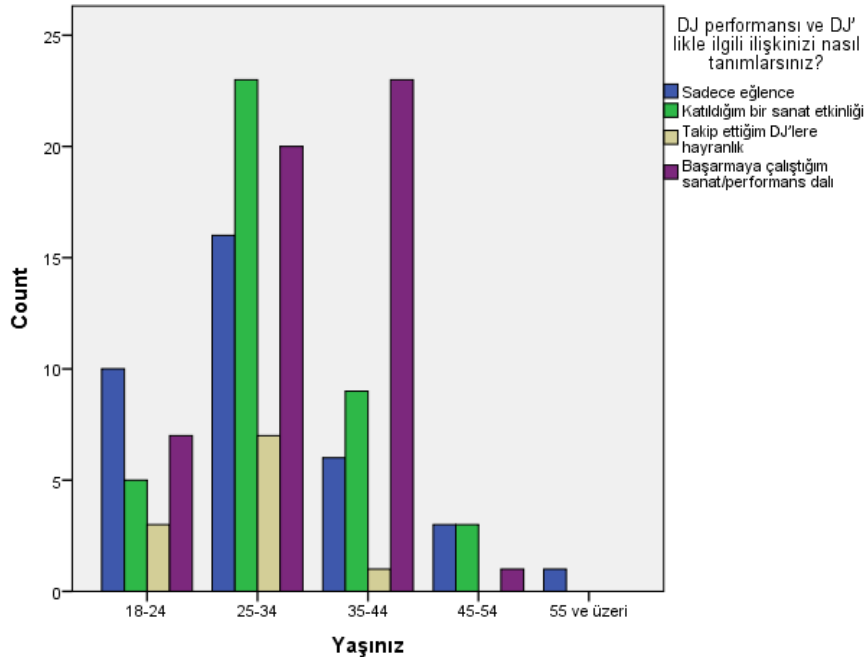
Aynı soruya verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” yanıtının “18 - 24”, “25 - 34” ve “35 – 44” yaş gruplarında yoğunluk kazandığı görülmektedir. Benzer yoğunluk aynı zamanda “Katıldığım bir sanat etkinliği” yanıtı için de geçerlidir.

Bahsi geçen soruya verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığında “18000 – 35999 TL” gelir düzeyine sahip katılımcıların bariz biçimde “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” yanıtında yoğunlaştığı görülebilir.

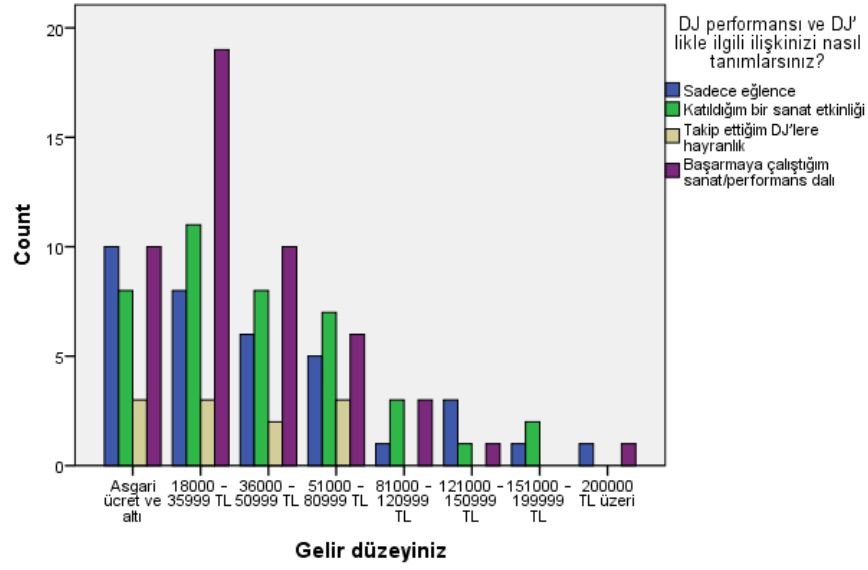
Bu bulgular ışığında erkek katılımcıların DJ’liği kendi hayatlarına eklemeye eğilimlerini görülebilir öte yandan kadın katılımcıların bu minvalde yaklaşımları daha çok eğlence ve performans figürü olarak gördüğü söylenebilir. Nazaran daha düşük gelir düzeyine sahip katılımcıların kendilerini bir şekilde DJ olarak görme isteği göze çarpan bulgulardandır.

Grafik 63. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

Grafik 64. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

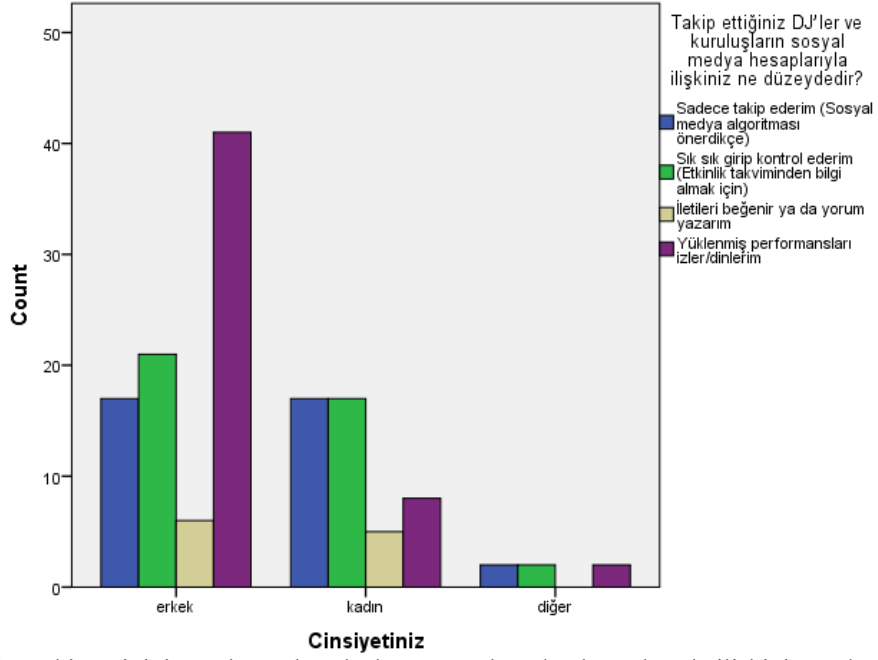
Grafik 65. “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

“Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyet, yaş grubu ve gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığında; erkekler %15,22 oranında “Sık sık girip kontrol ederim (Etkinlik takviminden bilgi almak için)” ve %29,71 oranında “Yüklenmiş performansları izler/dinlerim” yanıtları arasında yoğunlaşırken, kadınlar ise %12,32 oranında “Sık sık girip kontrol ederim (Etkinlik takviminden bilgi almak için)” ve “Sadece takip ederim (Sosyal medya algoritması önerdikçe)” yanıtlarında yoğunlaşmıştır.

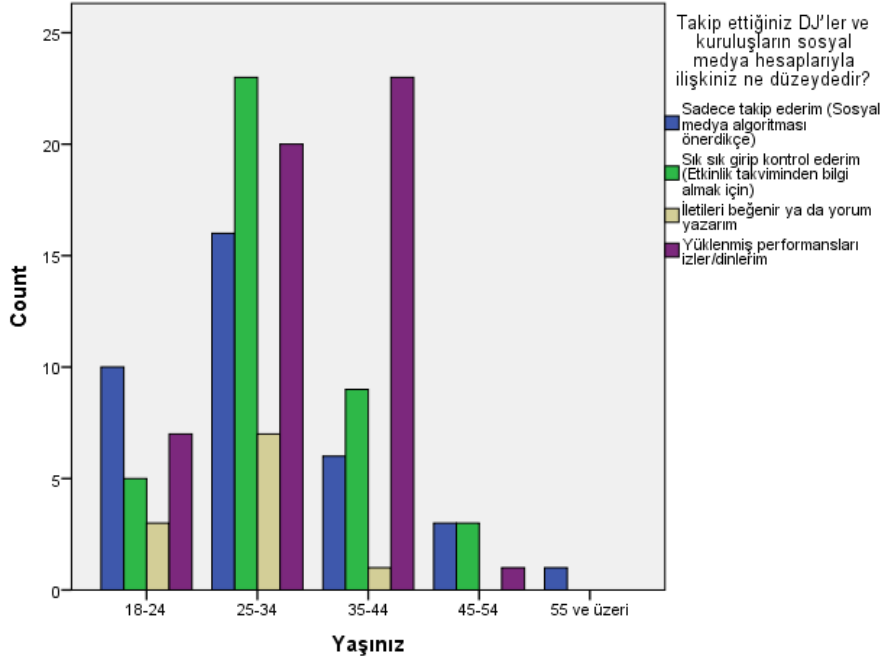
Yaş grubuna göre dağılımda “18 – 24” grubu en fazla “Sadece takip ederim (Sosyal medya algoritması önerdikçe)” yanıtını, “25 – 34” grubu en çok “Sık sık girip kontrol ederim (Etkinlik takviminden bilgi almak için)” yanıtını ve “35 – 44” grubu ise en fazla “Yüklenmiş performansları izler/dinlerim” yanıtını seçmiştir.

Gelir düzeyine göre dağılım incelendiğinde; en fazla seçilen seçeneğin “Yüklenmiş performansları izler/dinlerim” yanıtının olduğu görülmektedir.

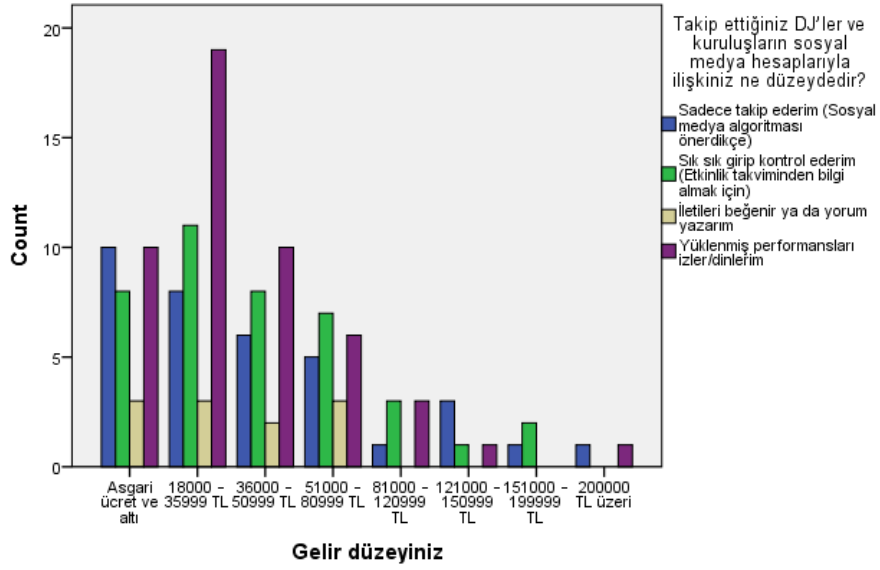
Bu bulgular doğrultusunda katılımcıların çoğunluğu sadece takip etmekle kalmayıp aynı zamanda aktif biçimde yüklenen performans çıktılarını da dinlemekte ya da izlemektedir.

Grafik 66. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

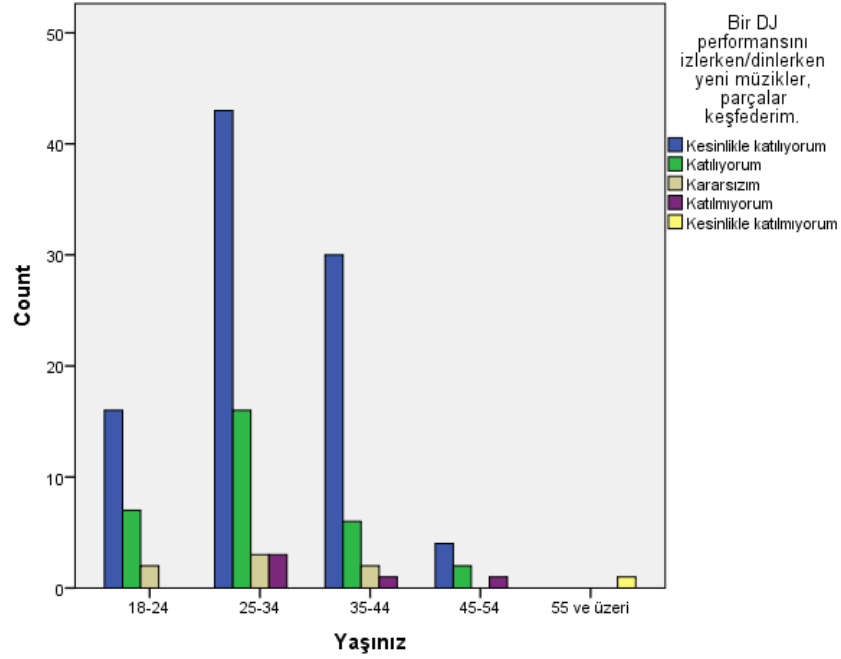
Grafik 67. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

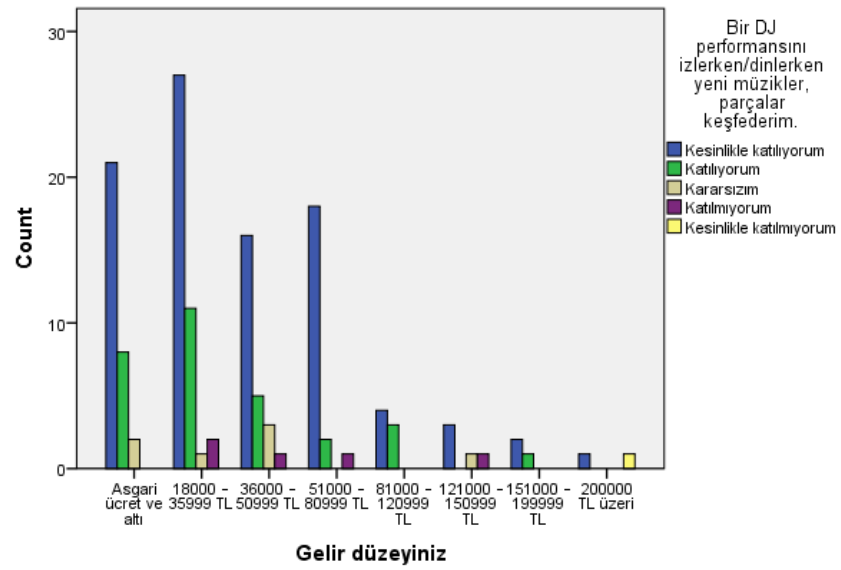
Grafik 68. “Takip ettiğiniz DJ’ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?” sorusuna verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

“Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” ifadesine verilen yanıtların hem yaş grubuna hem de gelir düzeyine göre dağılımına bakıldığında en fazla seçilen yanıtın “Kesinlikle katılıyorum” seçeneği olduğu görülmektedir. Yaş gruplarından 25 – 34 arası olanlar en fazla %31,39 oranda “Kesinlikle katılıyorum” cevabını seçmişlerdir.

Bununla da DJ ve DJ’liğin önemli dinamiklerinden biri olan yeni müzik parçaları dinletme özelliğinin etkin olarak devam ettiği görülebilir.

Grafik 69. “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.

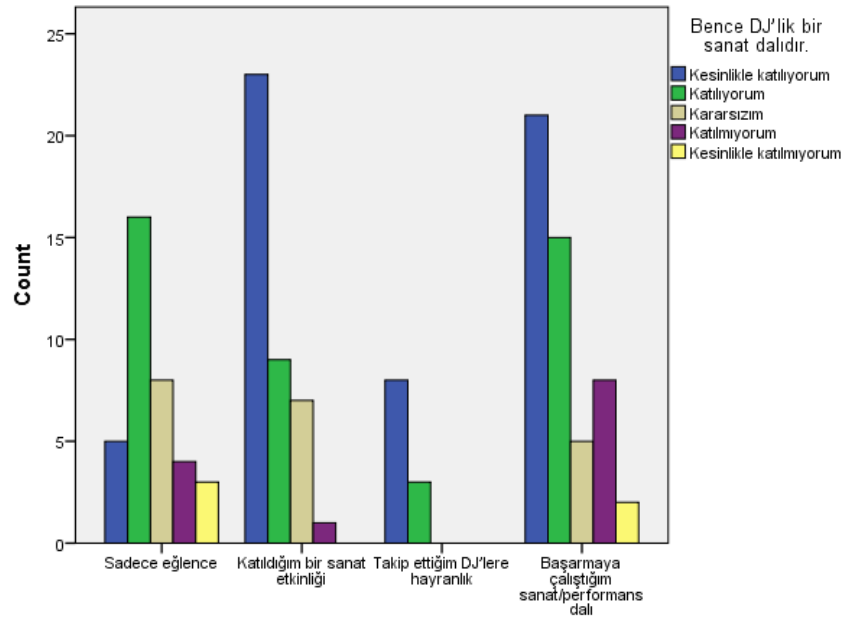

Grafik 70. “Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeyine göre dağılımı.

“Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımına bakıldığında “Sadece eğlence” diyenlerin ağırlıklı olarak “Katılıyorum” seçeneğini seçerken, “Katıldığım bir sanat etkinliği”, “Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı” ve “Takip ettiğim DJ’lere hayranlık” diyenlerin ise en fazla “Kesinlikle katılıyorum” seçeneğini işaretledikleri görülmektedir.

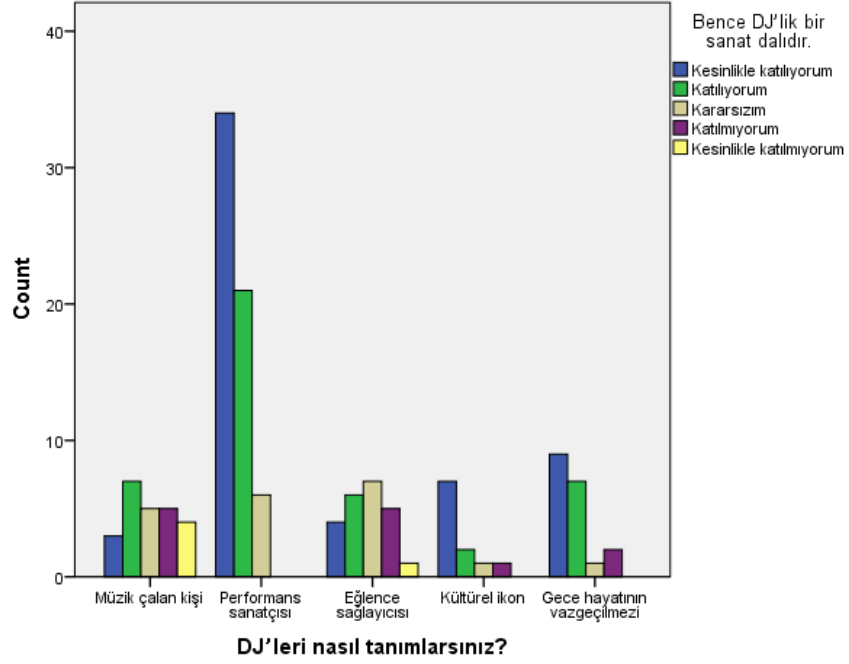
“DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılım incelendiğinde; “Performans sanatçısı” diyenlerin %24,64’ü en fazla “Kesinlikle katılıyorum” yanıtını seçtikleri görülmektedir.

Bu bulgular ışığında DJ’likle ilişkisini sadece eğlence olarak görenlerin DJ’liğin bir sanat dalı olması konusunda katılım sağladığı fakat bu katılımın keskin olmadığı söylenebilir. Genel itibariyle ise dinleyici/izleyici statüsünde olanların DJ’liği bir sanat dalı olarak gördüğü söylenebilir. Katılımcıların DJ’liği tanımlama biçimleri ne olursa olsun DJ’liğin bir sanat dalı olması yönünde yoğunlaştığı aşıkardır.

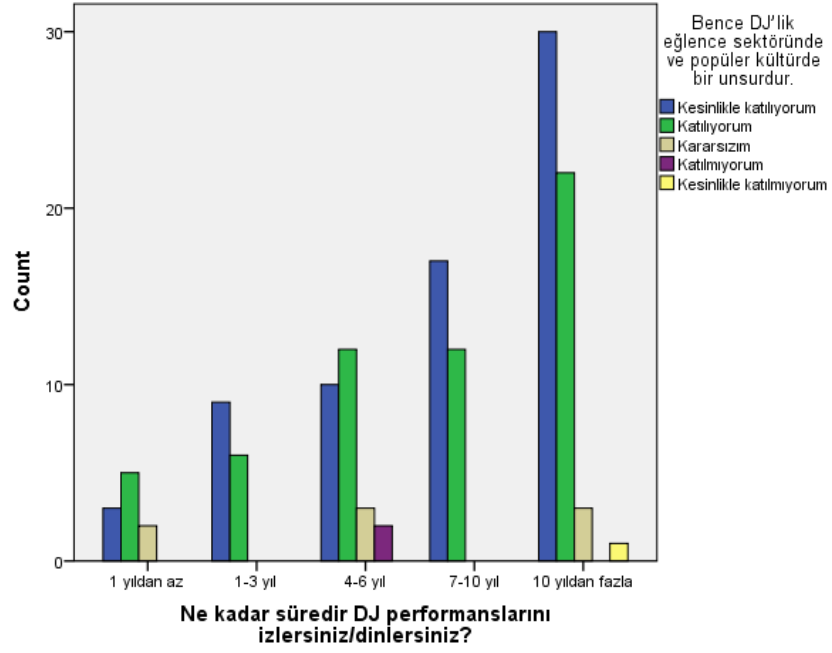
DJ performansı ve DJ'likle ilgili ilişkinizi nasıl ...

Grafik 71. “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

Grafik 72. “Bence DJ’lik bir sanat dalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

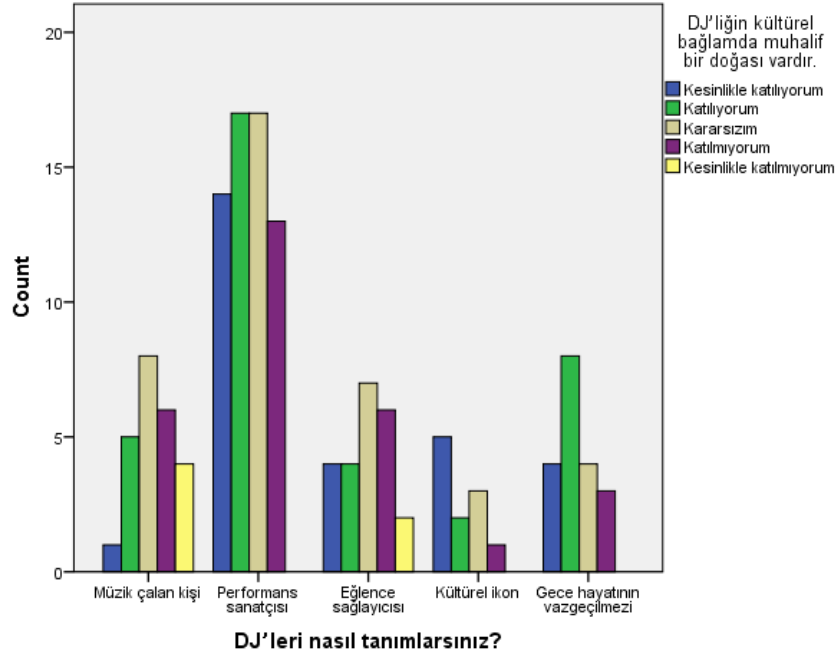
“Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.” ifadesine verilen yanıtların “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımına bakıldığında tüm süre aralıklarında “Kesinlikle katılıyorum” ve “Katılıyorum” yanıtlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

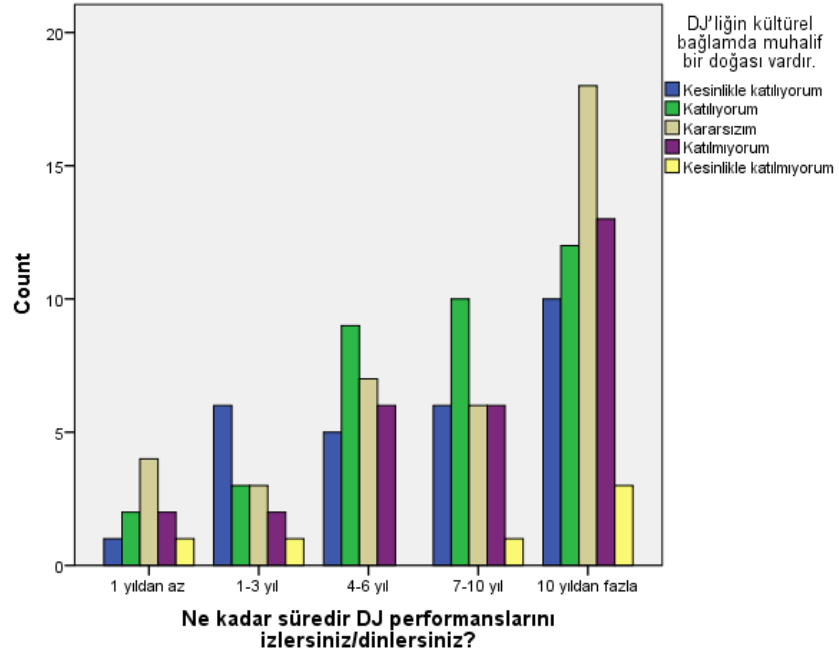
Grafik 73. “Bence DJ’lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.” ifadesine verilen yanıtların “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

“DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?”, “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?”, “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorularına verilen yanıtlara göre dağılımı incelendiğinde; katılımcıların en fazla “Katılıyorum” ve “Kararsızım” yanıtlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

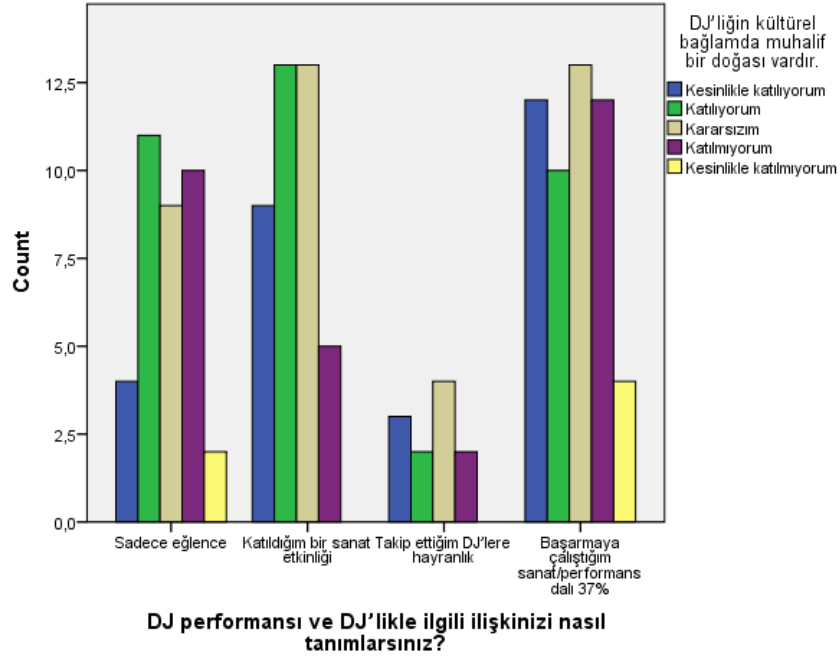
Böylece bu bulgular doğrultusunda her ne kadar keskin katılım olmasa da aynı zamanda keskin bir katılmama durumu da söz konusu değildir. Katılımcılar DJ’liğin muhalif bir doğası sorusunda muğlak bir noktada görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Geçmişten günümüze kültür endüstrisi içinde farklılaşmaların yaşandığı birçok alanda olduğu gibi DJ’likte de benzer bir değişim yaşandığı konusuna destek niteliği taşıyan bu durumla, bir alt kültür grubu olarak DJ’liğin muhalif pratiği keskin hatlarından uzaklaşarak daha akışkan bir noktaya evrildiği söz konusudur.

Grafik 74. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

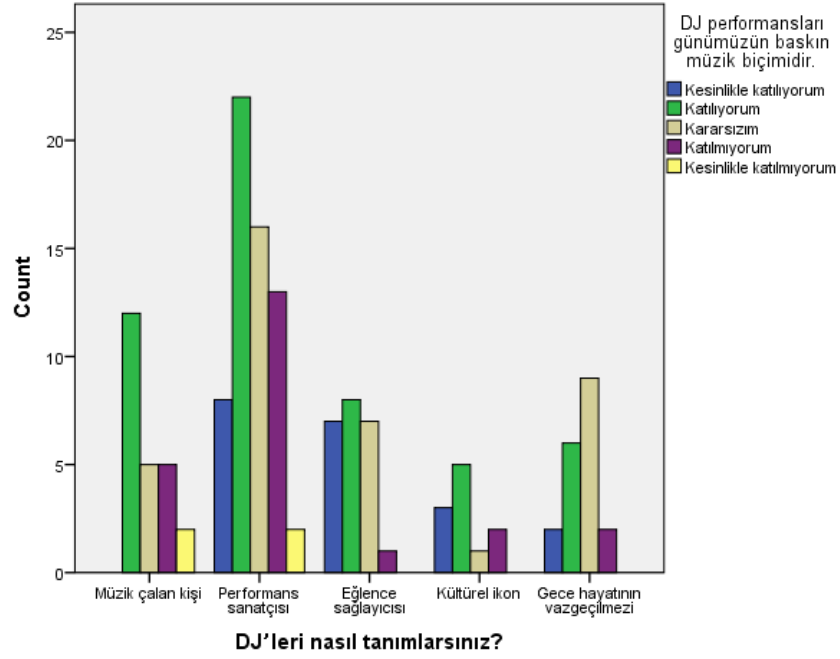
Grafik 75. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

Grafik 76. “DJ’liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ performansı ve DJ’likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

“DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımına bakıldığında %15,94 oranıyla en fazla “Katılıyorum” cevabının katılımcılar tarafından seçildiği görülmektedir.

Bu noktada katılımcıların DJ’i tanımlama konusundaki yanıtlarında farklı tercihleri farketmeksizin DJ performanslarının günümüzün baskın müzik biçimi olduğuna dair görüşlerinin hâkim olduğu söylenebilir fakat keskin katılma hatlarından biraz uzak olması da aynı zamanda hala doğrudan bir müzik türü içinde üretilen müziklerin daha ön planda olduğu görülmektedir.

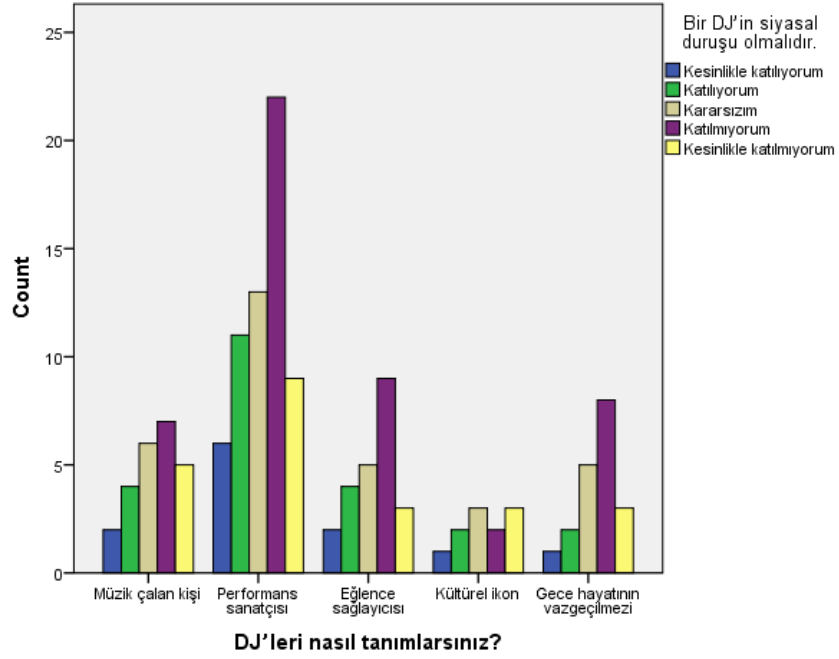

Grafik 77. “DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

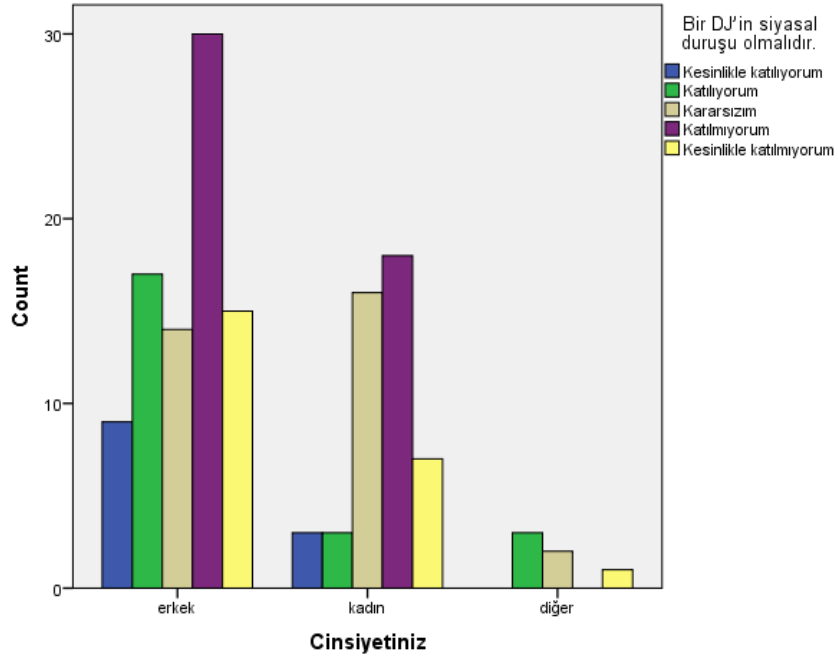
“Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete ve “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımına bakıldığında en fazla “Katılmıyorum” seçeneğinin seçildiği görülmektedir.

Cinsiyet ve diğer demografik özelliklere göre dağılımda katılımcıların yanıtları açıkça DJ’in siyasal duruşunun olmasına gerek olmadığı yönündedir. DJ’in diğer özelliklerinin yanında siyasal duruşu, bir beğeni ya da tercih sebebi olarak görülmemektedir.

Benzer durumda DJ’i tanımlamaları için sunulan cevapların seçimine göre de farklılık teşkil etmediği, siyasal duruşun olması gerektiği yönünde bir eğilimin olmadığı söylenebilir.

Grafik 78. “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımı.

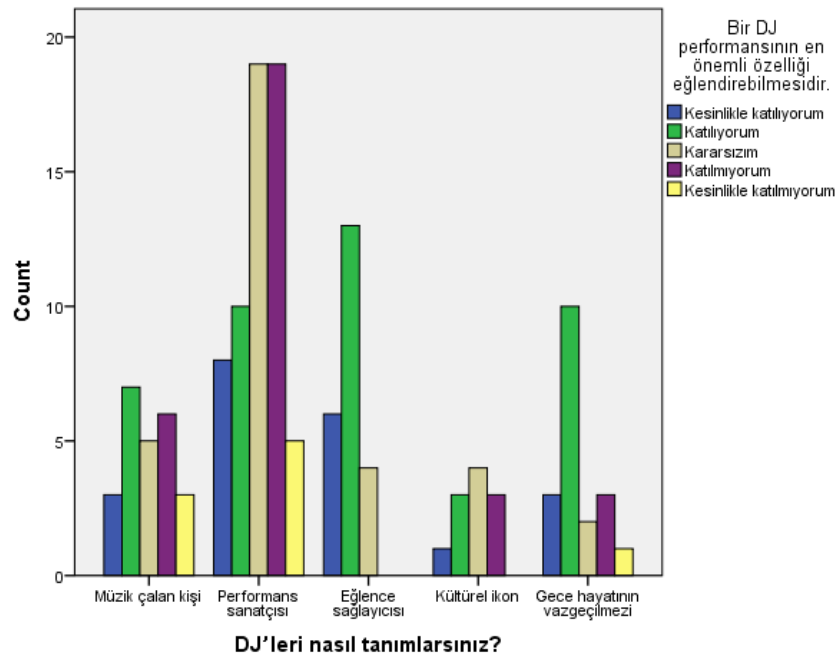
Grafik 79. “Bir DJ’in siyasal duruşu olmalıdır.” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

“Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” ifadesine verilen yanıtların yaş grubu ve “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı incelenmiştir.

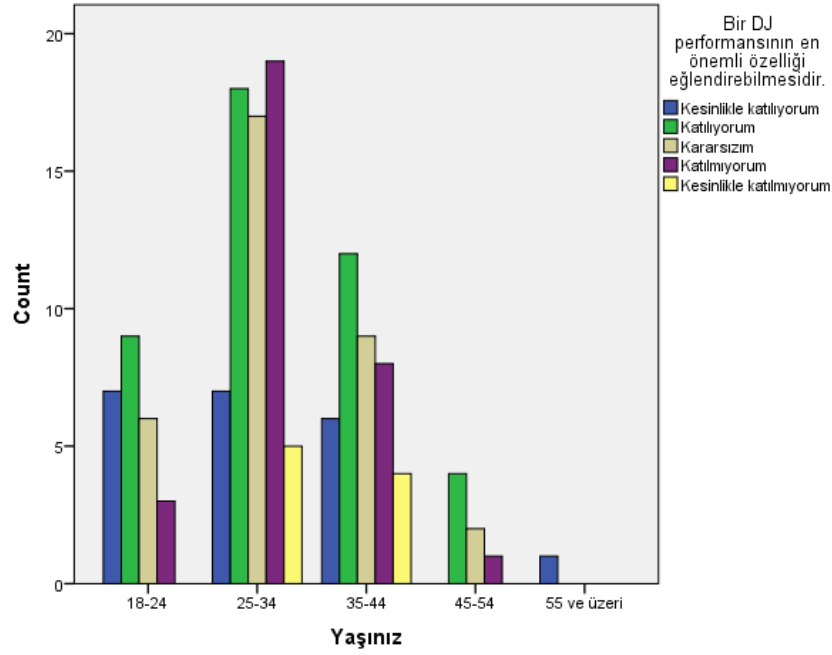
Buna göre “Performans sanatçısı” yanıtını işaretleyenlerin en fazla %13,77 oranında “Kararsızım” ve “Katılmıyorum” seçeneklerinde, “Müzik çalan kişi”, “Eğlence sağlayıcısı” ve “Gece hayatının vazgeçilmezi” seçeneklerini işaretleyenlerin en fazla “Katılıyorum” cevabında, “Kültürel ikon” yanıtını seçenlerin ise “Kararsızım” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Yaş grubuna göre dağılım incelendiğinde 18 – 24 ve 35 – 44 yaş grubuna ait katılımcılar “Katılıyorum” yanıtında yoğunlaşmıştır. 25 – 34 yaş grubu içinde olanlar ise en fazla “Katılmıyorum” yanıtının seçildiği görülmektedir.

Bu bulgular ışığında “Müzik çalan kişi” gibi daha genel bir ifade biçimini temsil eden yanıtı seçenler DJ’in en başlıca özelliğinin eğlendirebilmesi olduğu yönünde görüşünün baskın olduğu, daha spesifik “Performans sanatçısı” gibi cevabı tercih edenler ise bu konuda hem kararsız hem de katılmadıkları yönünde görüşe sahip oldukları söylenebilir. DJ’i tanımlama anlamında yanıtlar spesifik noktaya gittikçe DJ’in özellikleri konusundaki en önemli özelliğinin eğlendirebilme olması doğrudan başlıca bir özellik niteliği taşımaktan uzaklaşmaktadır.

Grafik 80. “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.

Grafik 81. “Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.

“DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır.” ifadesine verilen yanıtların yaş grubu, gelir düzeyi ve “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı incelenmiştir.

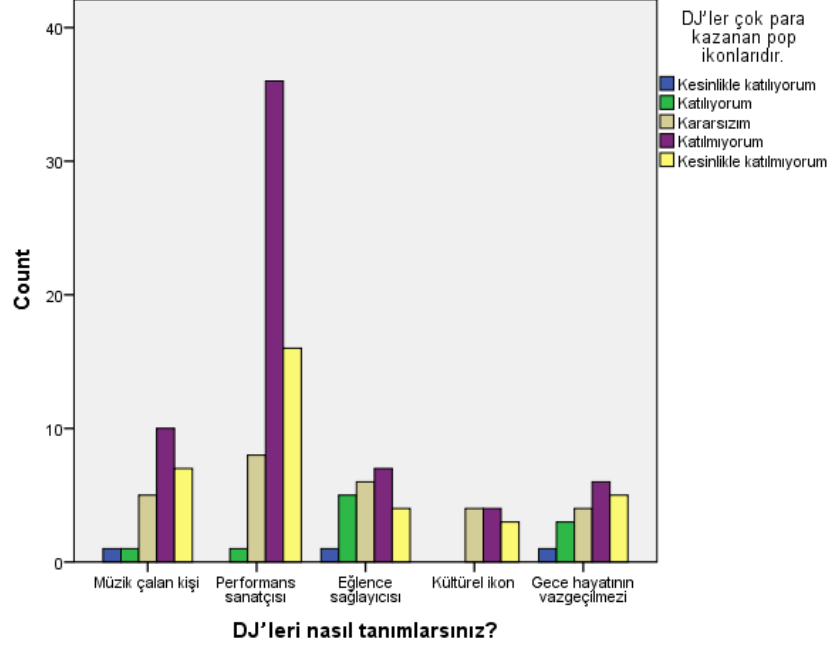
Buna göre “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen yanıtlara göre dağılımda her cevap seçeneğinde katılımcılar tarafından en fazla “Katılmıyorum” yanıtının tercih edildiği görülmektedir.

Yaş gruplarına göre dağılımı bakıldığında ise 25 – 34, 35 – 44 yaş grubuna dahil olan katılımcılar “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarında yoğunlaşırken 18 – 24 yaş grubu içinde olan katılımcılar ise en fazla “Kararsızım” yanıtını seçtikleri görülmektedir.

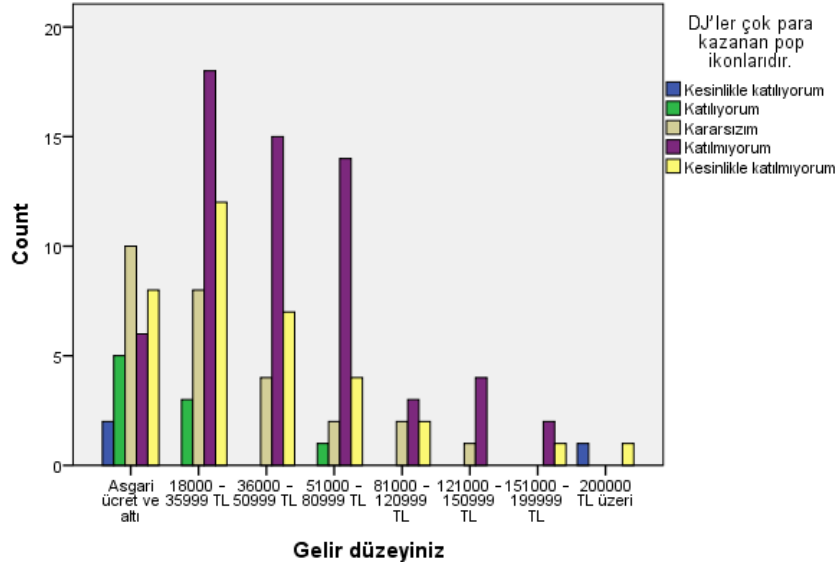
Gelir düzeyine göre dağılım incelendiğinde “Asgari ücret ve altı” gelir düzeyine sahip katılımcılar en fazla “Kararsızım” yanıtını seçtikleri görülürken diğer gelir düzeylerine sahip katılımcılar en fazla “Katılmıyorum” cevabını seçtikleri görülmektedir.

Bu bulgular ışığında gelir düzeyi alt sıralarda olanlar DJ’lerin çok para kazanan pop ikonları olduğuna dair görüşleri nötr konumda olmakla birlikte keskin bir fikre sahip olmadıkları söylenebilir. Benzer durum yaş grubu açısından daha alt yaş gruplarına göre de bu görüşün keskin hatlarının olmaması söz konusudur. DJ’i tanımlama konusunda

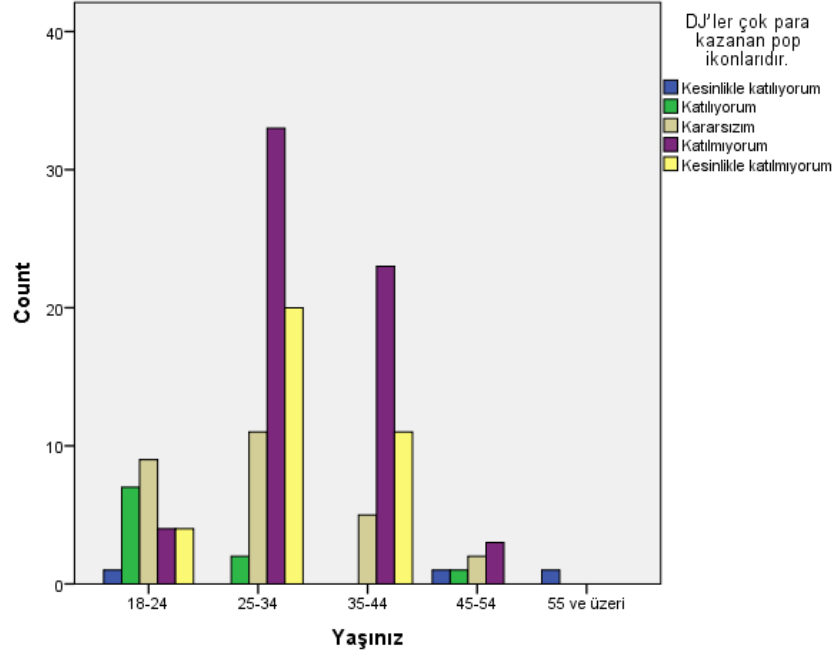
katılımcılar herhangi kategoride görseller de DJ'lerin çok para kazanan pop ikonları olarak görmedikleri açıkça ifade edilebilir.

Grafik 82. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.

Grafik 83. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeylerine göre dağılımı.

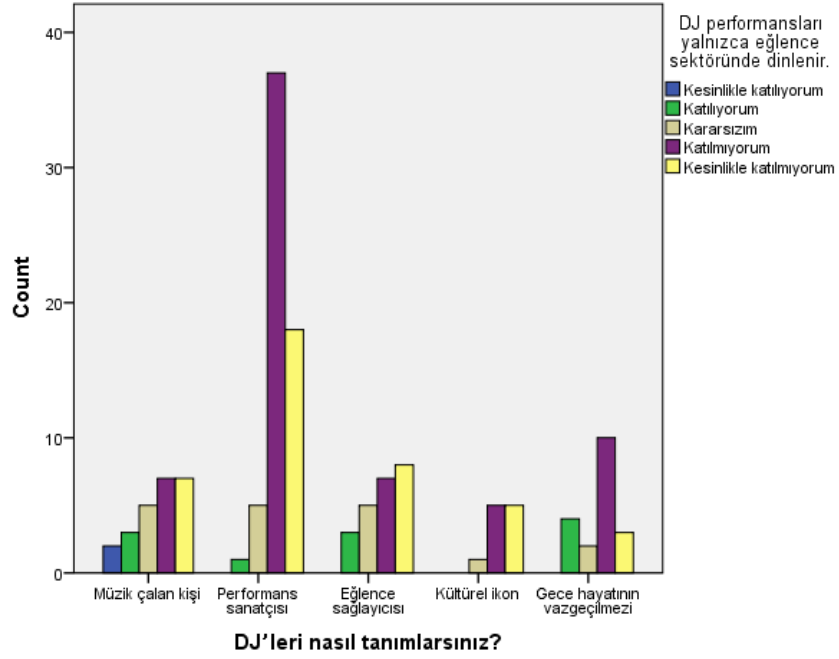
Grafik 84. “DJ’ler çok para kazanan pop ikonlarıdır” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.

“DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların yaş grubu, gelir düzeyi ve “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı incelenmiştir.

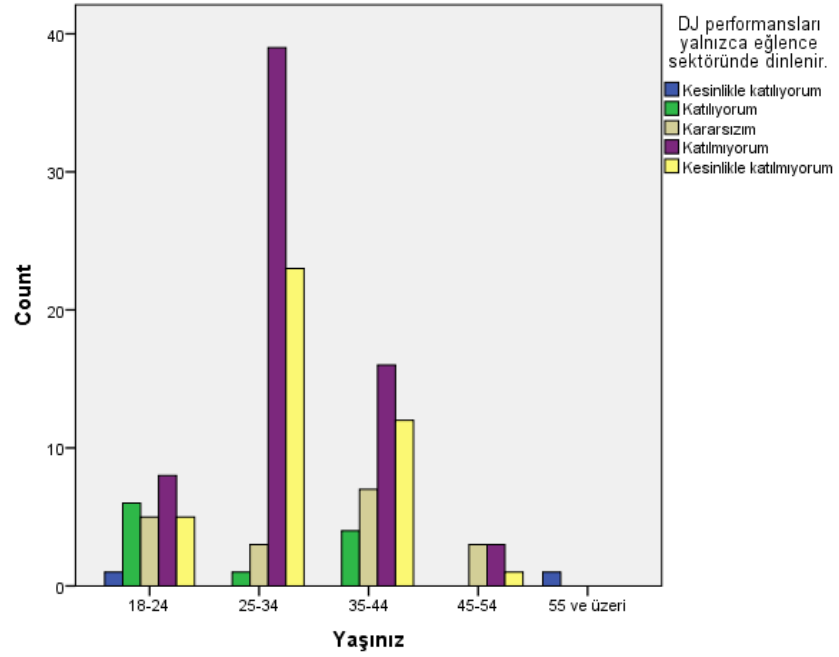
Buna göre “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımda katılımcılar en fazla %28,81 oranıyla “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıt seçeneklerinde yoğunlaşmışlardır.

Yaş grubuna göre dağılımda ise genel yoğunlaşma “Katılmıyorum” yanıtı üzerinden gerçekleşmiştir. Benzer durum gelir zeyine göre dağılım için de geçerlidir.

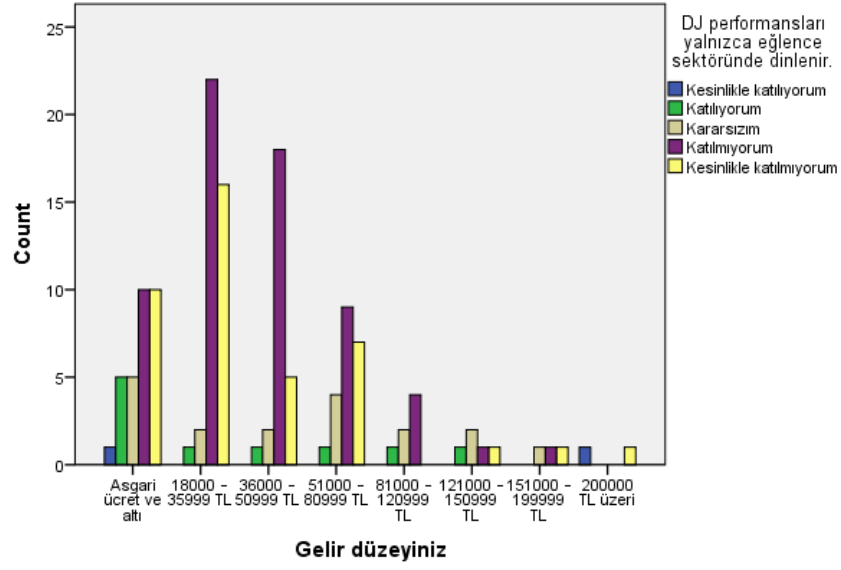
Bu bulgular doğrultusunda DJ performanslarının izlenme ya da dinlenme alanı açısından sadece eğlence sektörü içinde sınırlı olmadığı söylenebilir.

Grafik 85. “DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.

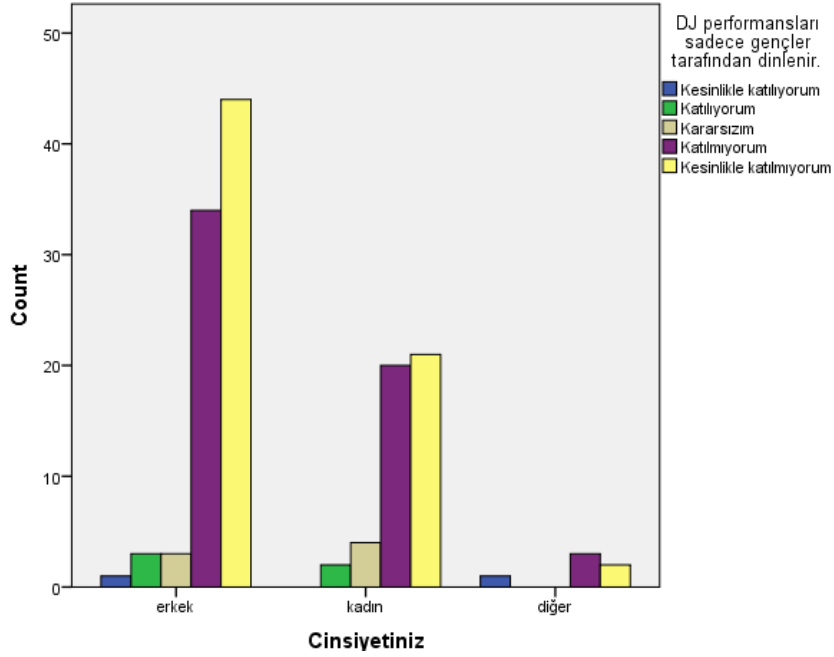
Grafik 86. DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların yaş gruplarına göre dağılımı.

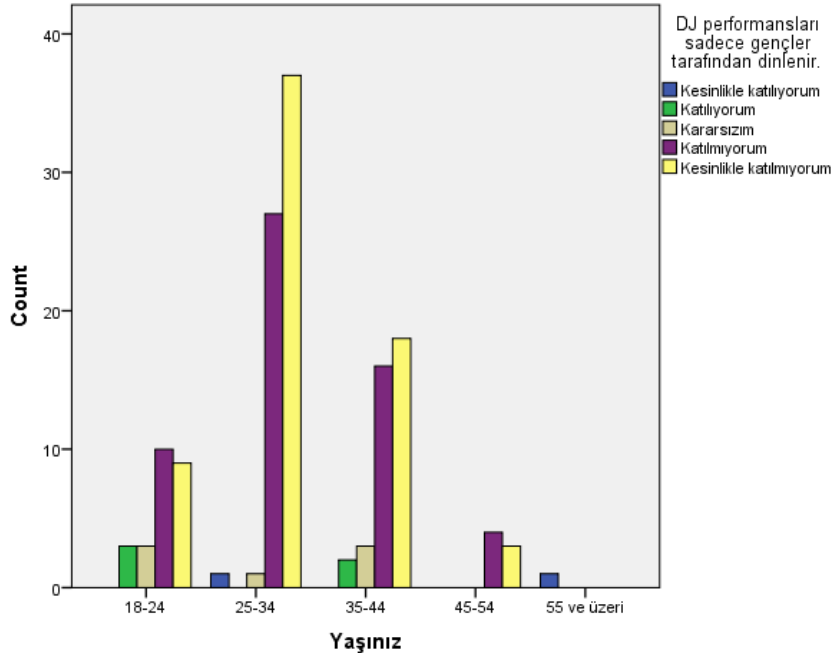
Grafik 87. DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir” ifadesine verilen yanıtların gelir düzeylerine göre dağılımı.

“DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete ve yaş gruplarına göre dağılımlarına bakıldığında bariz biçimde katılımcıların en fazla %23,19’u “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarını seçtikleri görülmektedir.

Bu bulgular doğrultusunda DJ performanslarının sadece gençler tarafından dinlenmediği/izlenmediği görüşü kuvvetli biçimde yer almıştır. DJ performanslarının farklı yaş gruplarına hitap eden özelliklerinin varlığı devam etmektedir.

Grafik 88. “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

Grafik 89. “DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir” ifadesine verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

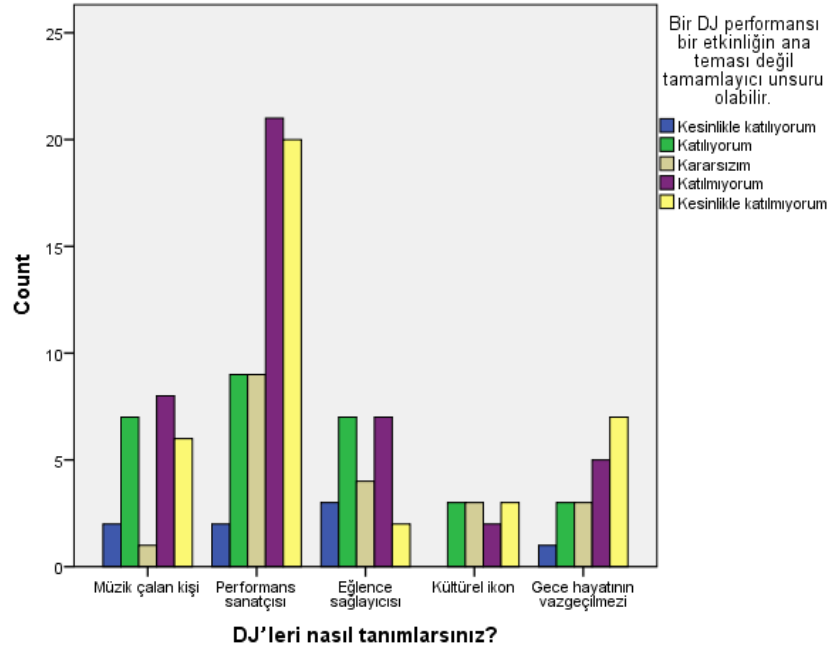
“Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara, cinsiyete ve yaş gruplarına göre dağılımı incelenmiştir.

Buna göre “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” verilen yanıtlardan “Müzik çalan kişi” ve “Performans sanatçısı” seçeneğini seçmiş katılımcılar en fazla “Katılmıyorum” cevabını, “Eğlence sağlayıcısı” seçeneğini işaretlemiş katılımcılar arasında ise hem “Katılıyorum” hem de “Katılmıyorum” cevaplarını verdikleri görülmektedir.

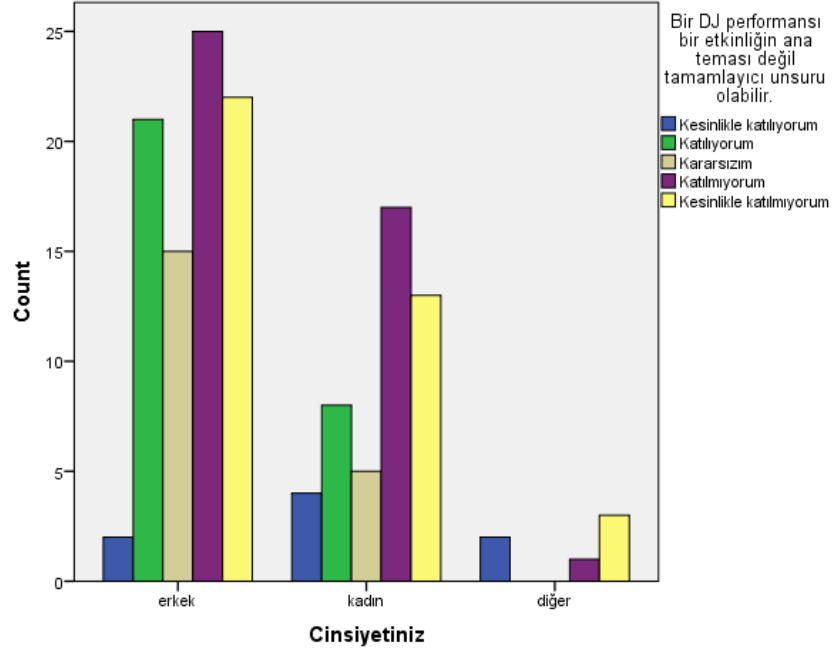
Cinsiyete göre dağılım durumuna bakıldığında en fazla seçilen seçeneğin “Katılmıyorum” yanıtın olduğu görülmektedir.

25 – 34 ve 35 – 44 yaş gruplarına dahil olan katılımcılar en fazla %19,57 oranda “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtlarında yoğunlaştığı görülürken 18 – 24 yaş grubu içerisinde olanlar içinse %5,07 oranında hem “Katılıyorum” hem de “Kararsızım” yanıtlarının birbirine yakın düzeyde kullanıldığı görülmektedir.

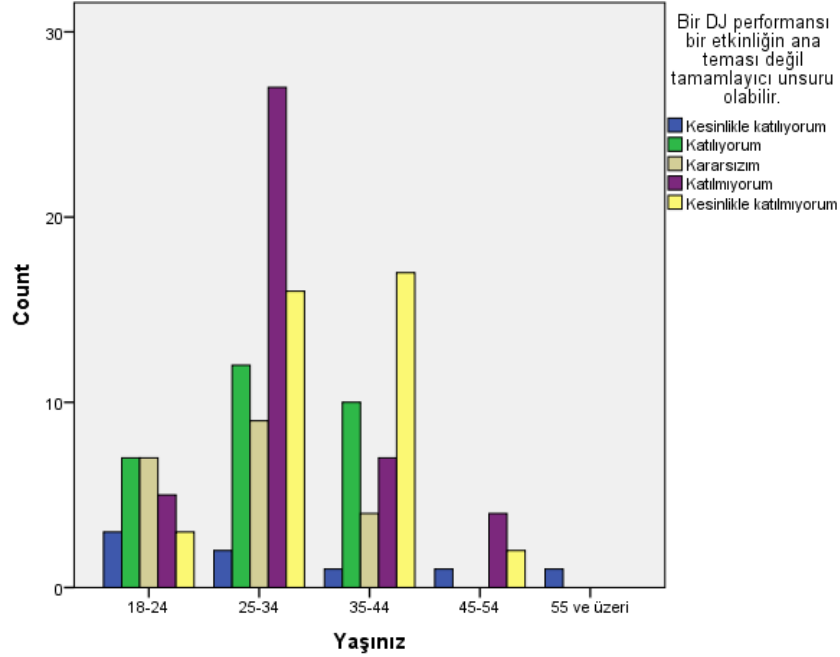
Bu bulgulara göre genel hatları ile bir DJ performansının bir etkinliğin ana teması haricinde kalıp sadece tamamlayıcı unsur niteliğinde değerlendirilebileceği görüşünün hâkim olmadığı söylenebilir. Böylece DJ performansları etkinliklerin ana teması olarak algılandığı söylenebilir.

Grafik 90. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir” ifadesine verilen yanıtların “DJ’leri nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verilen cevaplara göre dağılımı.

Grafik 91. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir” ifadesine verilen yanıtların cinsiyete göre dağılımı.

Grafik 92. “Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir” ifadesine verilen yanıtların yaş grubuna göre dağılımı.

Hem yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmelerden hem de çevrimiçi anket çalışmasından elde edilen bulgular doğrultusunda çeşitli başlık ve temalar üzerinden alt kültür figürü olarak DJ’lik konusunda önemli noktalardan bahsedilebilir. Bu önemli

noktalar vasıtasıyla da DJ'liğin Türkiye'deki boyutuna bir anlam ve tanımlama haritası sunulmaktadır.

Kültür üreticisi konumunda olan katılım DJ'lerin sağladığı yanıtlar sonrasında DJ'liğin kategorileri açısından sundukları tanımlamalar bar DJ'i, kulüp DJ'i, sergi DJ'i, prodüktör DJ, selektör DJ gibi ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadeler açısından iki farklı potada DJ'lik kategorisinden bahsedilebilir. İlki mekân, performans alanlarına göre tanımlanan kategoriyken, diğeri ise daha çok performansın teknik sunumunu içeren dinamik üzerinden yapılan bir kategoridir.

Dinledikleri müzik tarzı konusunda birçok ve çeşitli janrlarda, türlerde müzik dinleme alışkanlıklarına sahip katılımcı DJ'ler, dinledikleri her tarz olmasa da dinledikleri türlere yakın ve paralellik izleyen bir çizgide parçaları, şarkıları performans setlerine eklemektedirler.

Setlerinde yer verdikleri bu müzik parçalarının araştırılması, keşfedilmesi için kullandıkları platformlar, birbirinden çeşitli olduğu kadar ortak bir zemini de yansıtmaktadır. Hem doğrudan müzik dinleme hizmeti sunan platformlar hem de basılı ürünlerin satın alınabileceği web siteleri üzerinden keşifler yapmaktadırlar. Fakat yine de her şekilde bu keşifler için internet mecrası kullanılmaktadır.

DJ'in performans alanı açısından sağlanan yanıtlar doğrultusunda katılımcı DJ'ler, bu konuda genellikle kendi ilk deneyimleri üzerinden kurdukları bir anlatı için cevap sunmuşlardır. Netice olarak da DJ'in performans alanının DJ'in müzik merakına, zevkine hitap edecek bir yerden bahsetmişlerdir.

DJ'in ya da DJ'liğin müzik kültürü ve eğlence kültürü açısından ana akım yoksa eleştirel akım dahilinde değerlendirilmesi gerektiğine dair verdikleri yanıtlardan yola çıkarak, bu durumun tamamen DJ'in tercih meselesi olduğunu vurgulamışlardır.

Bir DJ'i başarılı ve kaliteli yapan kriter ya da özellikler açısından verilen cevaplara bakıldığında, teknik becerilerden daha çok müzik çeşitliliği açısından DJ'in ne sunduğu meselesi ön plana çıkmaktadır. Bir şarkıdan diğerine geçiş sürecinde kullanılan bir teknik özelliğinin ikincil bir öneme sahip olduğu, asıl önemli olan noktanın DJ'in keşfettiği, dinleyici ya da izleyiciye sunduğu öngörülemeyen yeniliklerin ve seçki kalitesinin olduğundan bahsedilmiştir.

Performans gerçekleştirdikleri icranın hiç şüphesiz bir emek istediği aşıkardır. Emeğin karşılığı, performans alnalarından elde edilen kazançlar, kısacası DJ'in ekonomik koşullarına konusunda gelindiğinde neredeyse tüm katılımcı DJ'ler, adeta oybirliğine

varan bir görüşle DJ'liğin esas meslek değil, yapılabilecek ek iş olarak görülebileceğinden bahsetmişlerdir.

DJ'in bir sanatçı olup olmaması meselesi için katılımcı DJ'ler tarafından farklı ve çeşitli yanıtlar ve yorumlar elde edilmiştir. Fakat bu noktada çoğunluk DJ'liğin bir sanat olmadığını DJ'in de bir sanatçıdan çok zanaatkar olabileceğini öne sürmüştür. Sanatçı olarak değerlendirebileceğini söyleyen katılımcılardan bazıları da kolaj sanatçısı ifadesine yer vermişlerdir.

Çevrimiçi anket çalışması sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda katılımcılar, DJ'i en çok performans sanatçısı olarak tanımlamışlardır. DJ performanslarını en çok izledikleri ve dinledikleri alan olarak da canlı etkinlik, festival ve kulüplerin ön plana çıktığı açıkça söylenebilir. Katılımcılar hem dünyada hem de Türkiye'deki DJ'leri takip etmekte, aynı zamanda takip düzeyi olarak etkinlik takvimini takip ederek kendilerine uygun zamanlara denk geldikçe etkinliklere gittikleri görülmektedir.

Katılımcıların en yoğun bölümü DJ performanslarını 10 yıldan fazladır takip ettiği ve DJ performansı ve DJ'likle ilgili ilişkilerine dair soruya da en fazla başarmaya çalıştıkları sanat ya da performans dalı ifadesinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Katılımcıların DJ'lerin ya da DJ topluluğu ya da kuruluşların sosyal medya hesapları ile ilişkileri açısından en fazla yüklenmiş performansları izleyip dinledikleri ifadesinde yoğunlaştıkları görülebilir.

Ankete katılım sağlayanlar, DJ'leri ve performanslarını beğenme kriterleri olarak çaldığı müzik türü, sanatsal kalitesi ifadelerinde yoğunlaşmışlardır. DJ'liğin bir sanat dalı olması konusunda görüşmeye katılımcı DJ'lerin cevaplarına nazaran ankete katılım sağlayanların DJ'liği bir sanat dalı olarak görmekteledir. Diğer ifadeler olarak da DJ'liğin eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsur olduğu, DJ'liğin profesyonel bir meslek olduğu ifadelerinde yoğun biçimde katılım sağlandığı görülmüştür.

DJ'liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğasının olup olmadığı sorusuna gelindiğinde ise katılımcıların en fazla kararsızım yanıtında yoğunlaştıkları görülmektedir. Öte yandan DJ performanslarının yalnızca eğlence sektöründe ve sadece gençler tarafından dinlenir olması ifadelerine katılmadıkları görülmektedir.

DJ'liğin sanat dalı olması görüşüne verilen cevaplar dışından çevrimiçi anket sonrası elde edilen bulgulardan yola çıkarak başlıca konularda hem kültür üreticisi olarak katılımcı DJ'lerin verdikleri yanıtlar hem de kültür tüketicileri açısından çevrimiçi anket

alışmasına katılım sağlayıp soru ve ifadeleri cevaplayan katılımcıların yanıtları paralellik taşımaktadır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Tarihsel anlamda ilk örnekleri radyo müzik programlarına dayanan DJ'lik, temelinde ses elementi olarak müziğin bulunduğu bir icra sürecidir. Sözcük olarak yaygın kullanımı, çıkış noktasından yaklaşık 20 yıl sonrasına tekabül eden DJ'lik, insanlar için eğlence ve dans açısından son derece önemli konumda bulunmaktadır. Müzik tarzı olarak ilk başlarda caz ve türevlerini merkezine alan bu icracılar, dünyada müzik tarzlarındaki gelişimlere bağlı olarak farklı türlerde müzikleri dinleyicilerle buluşturmışlardır. DJ'lerin izleyici olarak nitelendirilebilecek kitle ile buluşması, mekânsal öğelerin dönüşümüne bağlı olarak gelişmiştir ve DJ'liğin icra biçiminde farklılaşmalar yaşanmıştır.

1940'lı yılların sonuna denk gelen ve 2. Dünya Savaşı sonrası deyim yerindeyse savaş gerginliklerinden kurtulup rahatlayan insanların eğlence kültürlerine birçok yenilikler dahil olmuştur. DJ'lik de bu yenilikler arasında değerlendirilebilecek olgulardandır. Çıkış noktasından itibaren hep egemen müzik endüstrisi ile bir sorunu olan bu alanın, özünde bir muhalif potansiyelin olma ihtimali üzerine, DJ'ler bir alt kültür grubu olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada alt kültür üretim ve tüketimi açısından DJ alt kültürünün tarihsel serüveni ve Türkiye'deki yansımalarının hangi boyutta gerçekleştiği araştırılmıştır. Daha önce Türkiye'deki DJ'liği alt kültür bağlamında inceleyen bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Öte yandan uluslararası boyutta geçmişte yapılmış ve güncel incelenmiş bu alt kültür grubunun konu alındığı araştırmalar mevcuttur.

Bu doğrultuda yapılan çalışma, DJ'lerin son zamanlardaki gençlik eğlence kültürü içerisinde vazgeçilmez bir noktada bulunması ve popülerlik kazanmasının oluşturduğu ortamda DJ'liğin, tarihsel ve kültürel bağlamdaki alt kültür dinamiklerini ne kadar taşıdığı ya da hangi boyutta dönüşüme uğradığı sorularını temelini alarak Türkiye'deki alt kültür figürü olarak DJ'liğin değişimi ve algılanan biçiminin güncel durumuna yoğunlaşmıştır.

Tıpkı caz müziğinin muhalif doğasının, egemen kültür üretim ve tüketim biçim ve koşullarını belirleyen gruplar tarafından farklı bir noktaya taşınması sürecinde olduğu gibi, DJ'lik de sürekli egemen kültür tarafından farklı biçimlere maruz bırakılan bir alt kültür grubudur demek yanlış olmaz. Her ne kadar güç tekeli elinde bulunduran taraf, bu noktada kültürel egemenlik sağlamaya çalışsa da alt kültür grubu direniş mahiyetinde mücadeleyi vermeye devam etmektedir.

Bu çatışmalı süreç içinde müzik ve eğlence kültürü açısından gerçekleşen mücadele biçimleri Türkiye’den de uzak kalmamaktadır. DJ’liğin Türkiye’deki durumu da tarihsel açıdan uluslararası boyutuna benzerlik taşımaktadır. Geçmişten günümüze hem müzik tarzlarındaki değişimler hem de eğlence kültüründeki değişimlerle birlikte DJ’likte de farklılaşmalar Türkiye’de de kendi yansımalarını bulmaktadır.

Belirlenen bu problem üzerine DJ alt kültür üreticileri ile yapılan yarı yapılandırılmış çevrimiçi görüşmeler ve algılanan biçimine ışık tutması açısından görüşmelerin gerçekleştirildiği DJ’lerin takipçilerine yöneltilen soruların bulunduğu çevrimiçi anket çalışması sonrasında önemli bulgular elde edilmiştir.

Günümüzde müzik üretimi açısından birçok kolaylık ve bu kolaylığı sağlayan uygulamalara erişimin daha demokratik olması ile tıpkı müzisyenlik anlamında olduğu gibi DJ’likte de belirli bir yaş grubundan bahsetmek mümkün değildir. Geçmişte bu durum daha belirgin yaş grubu üzerinden gerçekleşirken günümüzde çok daha genç yaşlarda DJ’lik yapan kişileri görmek mümkündür.

Görüşmelere katılan DJ’ler ise 29 – 40 yaş arası ve en az 5 yıllık DJ’lik tecrübesine sahip katılımcılardan oluşmaktadır ve DJ’liğin Türkiye’deki dönüşümü açısından bilgi sağlamak için bu deneyime gereksinim vardır. Çoğunlukla Türkiye’deki DJ’ler, geçimlerini sağlamak için sadece DJ’lik yaparak kazanılan paraların yeterli olmadığı durumda farklı mesleklerde işler yapmaktadırlar. Eğitim durumları lisans ve lisans terk olarak görülmektedir. Lisans sürecini yarıda bırakan DJ’lerin çoğunlukla freelance işlerle uğraştıkları ve birbirinden farklı gelir düzeylerine sahip oldukları da görülmüştür.

En temelde DJ’in kim olduğu sorusu ile başlayan araştırma süreci, hem kültürel üretim ve tüketimi açısından hem de dolaylı teknik boyutundaki değişime ışık tutulması anlamında değerli sonuçlar sağlamıştır. Alınan bu sonuçlar doğrultusunda DJ’in tanımı için en temelde insanların eğlenceli anlarına eşlik eden ya da eğlenmelerini sağlayacak anın yaratım sürecindeki başrolü oynayan bir tanımlamadan söz edilebilir. Alınan sonuçlar biraz daha derinlemesine incelendiğinde DJ’liğin sadece eğlence kültürü içindeki temsilci rolünden daha farklı bir görevinin de olduğu görülmüştür.

İnsanların merakını ve dikkatini cezbeden faktörlerden biri de öngörülemeyen ve yeni bir şeylerin radarlarına dahil olması denebilir. Bu noktada araştırmada elde edilen verilerle, DJ’lerin sadece eğlence olarak dinleyici ya da izleyicilere dans ve benzer unsurlar açısından bir anın sunumundan ziyade, müzik tarzı çeşitliliği, sanatsal kalite, iyi hazırlanmış bir seçki ve anlatı bütünlüğü içinde hikâye sunumunun da önemli olduğu

sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda DJ'lerin, dinleyicileri için müzik zevki ve estetiği açısından bir kanaat önderi hizmeti sundukları da ifade edilebilir.

DJ'liğin kategorileri anlamında yaygın kullanılan bar DJ'i, kulüp DJ'i, radyo DJ'i, prodüktör DJ ve selektör DJ gibi başlıca tanımlamalarından bahsedilebilir. Bu doğrultuda mekânsal öğelere göre icra durumuna ilişkin terimlere karşılık, yapılan işin biçimine göre de farklı bir kategori tanımlaması söz konusudur. Temelde iyi bir müzik arşivi ve performans esnasında sunulan iyi bir seçkiye gereksinimlerden bahsedenler selektör DJ tanımlamasına üstünlük vermişlerdir. Reggae müziği ile özdeşleşmiş olan selektör kavramı, tıpkı reggae müzik kültürü içindeki devasa ses sistemleri ile plaklar çalan ekiplerde olduğu gibi bir teknik özellik olan geçiş ya da mixing kurallarından uzak olup sadece iyi müziğin sunulmasına odaklanmıştır.

Müzik tarzı seçimleri açısından bir akışkan yapı içinde çeşitli janrları dinlemeyi tercih eden DJ'ler, hepsi dinledikleri tarzda olmasa da benzer ve aynı çizgiyi takip eden türlere performans setlerinde yer vermektedirler. Bu müzik parçalarının keşfi için önemli ölçüde internet mecrasını kullanmaktadırlar. Çeşitli müzik platformları ve web sitelerini kullanarak arşivlerine yeni parçalar eklemektedirler.

Müzik kültürü açısından ana akım ve alternatif akım kavramlarına, katılımcı DJ'ler bir tercih meselesi yönünden bakmışlardır. Bu benzeşen yanıtlar içinde bir açıklama olarak da alternatif akım içinde var olan ve özellikle sosyal medya paylaşımlarıyla popülerlik kazanan DJ'lerden bazılarının hem şöhret hem de yüksek kazanç elde etme fırsatlarını değerlendirmesiyle ana akım tarafına geçtiklerinden bahsetmişlerdir. Bu durum karşıt kültür öğelerinin kültür endüstrisi tarafından evcilleştirilmesi sürecine bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Bir DJ performansını kaliteli ve başarılı kılan faktörler için DJ'in teknik anlamdaki hakimiyetinden daha çok onun arşivinin çeşitliliği ve öngörülebilir müzik seçiminden uzak olması gösterilmiştir. Böylece performans yapmak için kullanılan araçlara olan hakimiyet tek başına başarı ya da kalite ölçütü sayılmamaktadır.

Eğlence kültürü açısından birçok farklılaşmanın yaşandığından bahsedilebileceğini belirtmiş olan katılımcı DJ'ler, aynı zamanda gençlik eğlence kültürü içinde DJ'in rolünün son derece önemli noktada olduğunu da çizmişlerdir. Geçmişin rockstar'ları gibi bir noktada bulunan DJ'ler günümüzde müzik ekseninde eğlence kültürünün vazgeçilmezleri arasında gösterilebilir. Hem ekonomik açıdan bir müzik grubuna ödenecek yüksek ücretlere nazaran DJ'e ödenen düşük ücretler, organizasyon

şirketleri, mekân işletmecileri, etkinlik yöneticileri açısından makul noktada olması hem de organizasyonel anlamda sanatçı ya da müzik grubu üyelerinin çalacakları enstrümanların taşınması, kurulması ve muhafaza edilmesinin karşısında, sadece bir USB belleğin yeterli olacağı bir yapı, eğlence kültürü üreticileri için daha mantıklı ve çekici olmuştur.

Dünyadaki DJ'liğin gelişim sürecine Türkiye'deki DJ'liğin çoğu noktada paralellik izlemesine karşın bazı noktalarda Türkiye'deki DJ'liğin geriden takip etmesinden bahsedilebilir. Buna sebep üretim süreçlerine olan hakimiyet ve adaptasyonla teknolojik gelişimin önce gelişmiş ülkelerde denenmiş, sınanmış ve uygulanmış olması gösterilebilir. Kültürdeki farklılaşmalar da bu durumdan farklı noktada değildir. Böylece kültür açısından zengin bir çeşitliliğin sunulması, nazaran geriden takip edilen gelişim süreçlerinin nedeni olan üretim faaliyetlerindeki eksikliklerin önüne geçilmesi için teknik anlamdaki üretim kadar kültürel anlamda da üretim son derece önemli konumdadır.

DJ'in bir sanatçı olarak nitelendirilebilmesi için yepyeni bir şey ortaya koymuş olması gerektiği ve DJ'liğin icrası ve doğası gereği sanatsal bakımdan bir "Kolaj sanatçısı" olarak nitelendirilebileceği söylenebilir. Bu durum katılımcı DJ'ler tarafından sanatçı yerine zanaatkar ifadesi ile tanımlanmıştır. DJ alt kültürünün algılanan boyutuna ışık tutulması açısından yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlar da araştırmanın nihai sonuçlarına destek niteliği taşımıştır. Elde edilen tüm sonuçlar doğrultusunda ilk çıkış noktasında var olan DJ alt kültürünün muhalif potansiyelinin, egemen kültür üretim ve tüketim koşullarına bir alternatif kültür bağlamındaki direnişinin, günümüzdeki DJ'liğin kültür endüstrisi içinde metalaşan haliyle kaybolmaya yüz tuttuğu ve geçmişte daha keskin hatlara sahip anlamlarının nazaran daha akışkan hale gelmesi açıkça söylenebilir.

Müziğin ve ses elementlerinin kullanımıyla elde edilen ve tekniği her ne şekilde olursa olsun farklı çıktılarının bir bütünsel anlatı halinde dinleyiciye, izleyiciye aktarılması süreci olarak ifade edilebilecek DJ'likte, ilk çıkış noktasından itibaren günümüzdeki konumuna geldiğinde birçok dinamik açısından farklılaşmalar yaşanmıştır.

İlk aşamada bir muhalif doğaya sahip ve alt kültür olan DJ'lik, egemen kültürün kültür üretim ve tüketim koşullarını belirlemesi açısından tabir yerindeyse yön değiştirmiştir. Sanatçıdan beklenen öngörülemeyen bir eserin ortaya konması yaklaşımı DJ'nin sanatçı olarak değerlendirilebilmesi açısından da vurgulanması gereken bir dinamiktir. Fakat işin ya da mesleki açıdan bir tabirle performansın icrası gereği birden

fazla elementin bir araya getirilerek müzikal sunum olduğu göz önünde bulundurulursa, DJ'in sanat üretimi açısından kolaj sanatçısı olarak değerlendirilebileceği yanlış olmaz.

Kültür endüstrisi ürünlerinin üretildiği, pazarlandığı ve tüketildiği ana akım içerisinde sunulan şöhret ve yüksek kazanç olanakları ile DJ'lik de hem muhalif doğa açısından hem de alt kültür grubu olma açısından değişimlere uğramıştır. Hem tercih edilen müzik tarzı ya da türü açısından hem bir stil açısından değerlendirildiğinde artık DJ'liğin ana akım çerçevesinde olduğuna dair algınan biçiminde bir artıştan bahsedilebilir. Tüm bu değişimler DJ'liğin kültür endüstrisi tarafından evcilleştirilmesi sürecine başlıca bir örnektir.

Bu çalışma, Türkiye'deki DJ ve DJ'lik olgusunu kültürel boyutu ve dolaylı teknik boyutu ile ele almış bir araştırmadır. Teknoloji felsefesi, siyaset bilimi bağlamında kültürün muhalif potansiyeli üzerine araştırmalar, alandaki büyük boşluğu tamamlayabilir. Müzik tarzlarını ön plana alan ve gençlik kültürü bağlamında nesil çalışmaları kapsamında yapılacak araştırmalar, literatürdeki bir diğer boşluğu doldurmak için faydalı olabilir. Performatif olarak kullanılan cihazlar, geçiş teknikleri, son dönemdeki bir trend olan prodüktör DJ'lik kavramı derinlemesine incelenebilir. DJ alt kültürünün tarihsel sürecindeki dönüşümünü daha iyi anlayabilmek açısından ekonomik boyutunun ayrıca çalışılabileceği araştırmalara da gerek olduğü gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Adorno, T.W. and Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın diyalektiği*. (Çev: N. Ülner ve E.Ö. Karadoğan). İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Akca, Ü., ve Uçak, E. Y. (2020). Üretim Çağından Tüketim Çağına: Üretim Sistemlerinin Dönüşümü ve Tüketim Alışkanlıklarına Yansıması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 121-133.
- Alparslan, E ve İnce, Ş. (2022). Üretirken Direnmek: Türkiye Punk Sahnesinde Kendin Yap. *Conservatorium*, 9(2), 215-237.
- Attali, J. (2009). *Noise: The political economy of music* (Çev: B. Massumi). Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Attias, B., Gavanas, A., & Rietveld, H. (Eds.). (2013). *DJ culture in the mix: power, technology, and social change in electronic dance music*. London: Bloomsbury Publishing USA.
- Brewster, B. and Broughton, F. (2014). *Last night a DJ saved my life: The history of the disc jockey*. New York: Grove Press
- Çankaya, K. (2022). *Medya ve Tüketim I*. İstanbul: Eğitim yayınevi.
- Çarıkcı, K., Meral, H., Berkil, S., Çalışır, A., Önala, L., & Arslan, Ö. (2024). Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10(37), 127-140.
- Dağtaş, B. (1999). İngiliz kültürel çalışmaları'nda ideoloji. *Kurgu*, 16(1), 321-343.
- Demren, Ş.B. (2009). *İstanbul' Da Elektronik Müzik ve Club Kültüründe Dj' Lerin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dolanbay, Ş. (2023). *Commodification Of Club Cultures And Dj's Creative And Cultural Labour: İstanbul As Türkiye's Nightlife Capital*. Master's Thesis. Galatasaray University, Institute Of Social Sciences.
- Dural, A. B. (2012). Antonio Gramsci ve hegemonya. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(39), 309-321.
- Erenberg, L. A. (1998). *Swingin'the Dream: Big Band Jazz and the Rebirth of American Culture*. Chicago: University of Chicago Press.
- Eriş, U. (2009). *Türkiye'de Kırıcı (Hacker) Kültürü, Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gramsci, A. (1997). *Hapishane defterleri* (çev. A. Cemgil). İstanbul: Belge Yayınları.

- Gramsci, A. (2011). *Prison notebooks volume 2* (Vol. 2). New York: Columbia University Press.
- Gürel, S. ve Okur, M. A. (2023). Eleştirel kuram bağlamında yeniden yorumlanan hegemonya: sivil toplum, iktidar ve kültür ilişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2).
- Hall, S. (1980). Cultural studies: Two paradigms. *Media, culture & society*, 2(1), 57-72.
- Hall, S., & Jefferson, T. (Eds.). (2006). *Resistance through rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. New York: Routledge.
- Hebdige, D. (2004). *Alt kültür* (Çev: S. Nişancı). İstanbul: Babil Yayınları.
- Herman, E. S. and Chomsky, N. (2002). *Manufacturing consent: The political economy of the mass media*. Pantheon, New York.
- Karasar, N. (1995) *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Karşıcı, G. (2008). Club Kültürü ve İzmir Club Scene. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(24), 121-128.
- Laing, D. (2015). *One chord wonders: Power and meaning in punk rock*. New York: Pm Press.
- Manovich, L. (2007). What comes after remix. *Manovich.net*.
- Mimaroğlu, I. (1995). *Müzik tarihi*. (Beşinci Basım). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Moskowitz, D. V. (2005). *Caribbean popular music: an encyclopedia of reggae, mento, ska, rock steady, and dancehall*. London: Bloomsbury Publishing USA.
- Muggleton, D. (2000). *Inside subculture: The postmodern meaning of style* (Vol. 16). Oxford: Berg Publishers.
- Oldenburg, R. (1999). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Cambridge: Da Capo Press.
- Sanaç, E. ve Yurdesin, D. (2011). Modern zamane şamanları: DJ'ler - roman müziği ve çingene punk : Gogol Bordello. *Babylon*, (7).
- Shields, R. (1999). Culture and the economy of cities. *European Urban and Regional Studies*, 6(4), 303-311.
- Shields, R. (2005). *Lefebvre, love and struggle: Spatial dialectics*. New York: Routledge.
- Williams, R. (2005). *Anahtar Sözcükler: Kültür ve Toplumun Sözvarlığı*. (Çev: S. Kılıç). İstanbul: İletişim Yayınları.

http-1: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 01.07.2024)

http-2: <https://www.muzikussu.com/blog-dj-lik-hakkinda-bilinmesi-gerekenler> (Erişim tarihi: 01.07.2024)

http-3: https://blog.biletino.com/dj-olmak-icin-bilmeniz-gerekenler/#DJlerin_Turleri (Erişim tarihi: 01.07.2024)

http-4: <https://www.sescibaba.com/blog/produktor-nedir-produktor-ne-is-yapar> (Erişim tarihi: 01.07.2024)

EKLER

EK 1. Etik Kurulu Karar Belgesi (KVKK gereğince ıslak imzalar kaldırılmıştır.)

Evrak Kayıt Tarihi: 24.06.2024

Protokol No: 747061

Tarih: 02.07.2024

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Türkiye'de Bir Alt Kültür Figürü Olarak DJ
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Ufuk ERIŞ
TEZ YAZARI:	Rasim ALIBAYLI
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
Prof. Dr. Saime ÖNCE (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	
Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Başkan Yardımcısı -İkt. ve İdari Bil. Fak.)	Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yıldız UZUNER (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)
Prof. Dr. Handan DEYECİ (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Kamil ÇEKEROL (Açıköğretim Fak.)

EK 2. Yarı Yapılandırılmış Çevrimiçi Görüşme Soruları

Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İletişim Tasarımı ve Yönetimi Anabilim Dalı İletişim Tasarımı ve Yönetimi Programı (Tezli YL) öğrencisi Rasim ALIBAYLI ve Tez danışmanı Dr. Öğr. Üyesi UFUK ERİŞ tarafından yürütülmekte olan “Türkiye’de bir alt kültür figürü olarak DJ” başlıklı tez çalışması için veri toplama tekniği olarak uygulanmış yarı yapılandırılmış görüşme sırasında katılımcılara sorulmuş sorulardır.

- Kaç yaşındasınız?
- Eğitim durumunuz nedir?
- Gelir düzeyiniz nedir?
- Kaç yıldır DJ’lik yapmaktasınız?
- Asıl mesleğiniz DJ’lik midir yoksa geçiminizi farklı meslekle mi karşılamaktasınız?
- Size göre DJ’in tanımı nedir?
- DJ’liğin size göre kategorileri nedir? (Varsa siz kendinizi hangisinde görmektesiniz?)
- Hangi müzik tarzını dinlersiniz? Hangi müzik tarzını setlerinizde daha çok tercih edersiniz?
- Parça seçimleriniz için hangi platformları takip eder keşifler yaparsınız?
- Kariyeriniz nasıl başladı? Hangi tür mekanlarda performans sergilemektesiniz?
- Sizce müzik kültürü açısından ana akım ve alternatif akım nedir?
- Sizce DJ’lik bu iki akım arasından hangisi içinde değerlendirilebilir?
- DJ performansını kaliteli ve başarılı yapan faktörler nelerdir?
- Gözlemlediğiniz süre içinde eğlence kültüründe bir dönüşümden bahsedebilir misiniz? Varsa nedir?
- Size göre gençlik eğlence kültürü içinde DJ’in rolü nedir?
- Türkiye’deki DJ’lik dünyadaki gelişimini nasıl takip etmektedir? Görüşleriniz nedir?
- Türkiye’deki DJ’lerin ekonomik koşullarını nasıl değerlendirirsiniz?
- Size göre DJ sanatçı mıdır?

EK 3. Çevrimiçi Anket Soruları

1. Cinsiyetiniz

- Erkek
- Kadın
- Diğer

2. Yaşınız

- 18-24
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55 ve üstü

3. Eğitim düzeyiniz

- İlk
- Orta
- Lisans
- Lisansüstü

4. Mesleğiniz

- Öğrenci
- Serbest meslek
- Devlet memuru
- Asker
- Diğer

5. Gelir düzeyiniz

- Asgari ücret ve altı
- 18000 – 35999 TL
- 36000 – 50999 TL
- 51000 – 80999 TL
- 81000 – 120999 TL
- 121000 – 150999 TL
- 151000 – 199999 TL
- 200000 TL üzeri

6. Hangi müzik tarzını dinlersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- Caz / Funk/ Soul
- Pop
- Rap / Hip hop / R & B
- Rock / Metal
- Türkü / Türk sanat müziği
- Elektronik müzik

7. DJ'leri nasıl tanımlarsınız? (Aşağıdaki seçeneklerden en uygun olanı seçin)

- Müzik çalan kişi
- Performans sanatçısı

- Eğlence sağlayıcı
  - Kültürel ikon
  - Gece hayatının vazgeçilmezi
8. DJ performanslarını ne sıklıkta izlersiniz?
- Haftada bir veya daha sık
  - Ayda birkaç kez
  - Yılda birkaç kez
  - Nadiren
  - Hiç
9. DJ performanslarını **en çok** hangi platformdan izlemeyi ya da dinlemeyi tercih edersiniz?
- Canlı etkinlik / Festival
  - Barlar
  - Kulüpler
  - Çevrimiçi platform (Youtube, Soundcloud vb.)
  - Ev partisi
10. Türkiye’de takip ettiğiniz DJ’ler var mı?
- Evet
  - Hayır
11. Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz.
Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?
- Denk geldikçe etkinliklere giderim
  - Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)
  - Hiçbir etkinliği kaçırmam
  - Sadece internet üzerinden dinlerim
12. Dünyada takip ettiğiniz DJ’ler var mı?
- Evet
  - Hayır
13. Yukarıdaki soruya yanıtınız “Hayır” ise bu soruyu geçebilirsiniz.
Hangi düzeyde takip ediyorsunuz?
- Denk geldikçe etkinliklere giderim
  - Etkinlik takvimini takip ederim (bana uygun zamanlarda giderim)
  - Hiçbir etkinliği kaçırmam
  - Sadece internet üzerinden dinlerim
14. Ne kadar süredir DJ performanslarını izlersiniz/dinlersiniz?
- 1 yıldan az
  - 1-3 yıl
  - 4-6 yıl
  - 7-10 yıl
  - 10 yıldan fazla

15. DJ'likle ilgili aşağıdakilerden hangilerini takip edersiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- Dergileri
- Web siteleri
- Sohbet uygulamalarındaki gruplar
- DJ'lerin ve ilgili kuruluşların sosyal medya hesapları
- İnternetteki kişisel bloglar

16. DJ performansı ve DJ'likle ilgili ilişkinizi nasıl tanımlarsınız?

- Sadece eğlence
- Katıldığım bir sanat etkinliği
- Takip ettiğim DJ'lere hayranlık
- Başarmaya çalıştığım sanat/performans dalı

17. Takip ettiğiniz DJ'ler ve kuruluşların sosyal medya hesaplarıyla ilişkiniz ne düzeydedir?

- Sadece takip ederim (Sosyal medya algoritması önerdikçe)
- Sık sık girip kontrol ederim (Etkinlik takviminden bilgi almak için)
- İletileri beğenir ya da yorum yazarım
- Yüklendiğim performansları izler/dinlerim

18. DJ'leri ve performanslarını beğenme kriterleriniz nelerdir? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

- DJ'in fiziksel görünüşü
- DJ'in toplumsal duruşu
- DJ'in algıladığım karakteri
- Çaldığı müzik türü
- Üyesi olduğu müzik/DJ topluluğu
- Siyasal görüşü
- Sanatsal kalitesi
- Çıktığı mekanlar
- Popüler olması
- Ulaşılabilirlik (fiziksel, coğrafi)

19. Bir DJ performansını izlerken/dinlerken yeni müzikler, parçalar keşfederim.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

20. Bence DJ'lik bir sanat dalıdır.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım

- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

21. Bence DJ'lik eğlence sektöründe ve popüler kültürde bir unsurdur.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

22. DJ'lik profesyonel meslektir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

23. DJ olmak için sanat, müzik eğitim ve alt yapısı gerekir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

24. DJ'liğin kültürel bağlamda muhalif bir doğası vardır.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

25. DJ performansları günümüzün baskın müzik biçimidir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

26. Bir DJ'in siyasal duruşu olmalıdır.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

27. Bir DJ performansının en önemli özelliği eğlendirebilmesidir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum

- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

28. DJ'ler çok para kazanan pop ikonlarıdır.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

29. DJ performansları yalnızca eğlence sektöründe dinlenir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

30. DJ performansları sadece gençler tarafından dinlenir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

31. Bir DJ performansı bir etkinliğin ana teması değil tamamlayıcı unsuru olabilir.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Kararsızım
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum